

Locorum communium collectanea

<https://hdl.handle.net/1874/404926>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

E. oct.

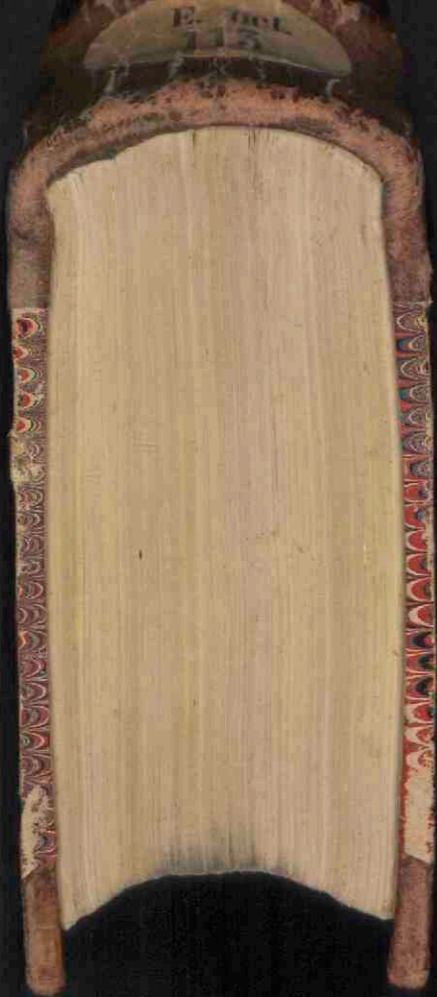
113

30

m

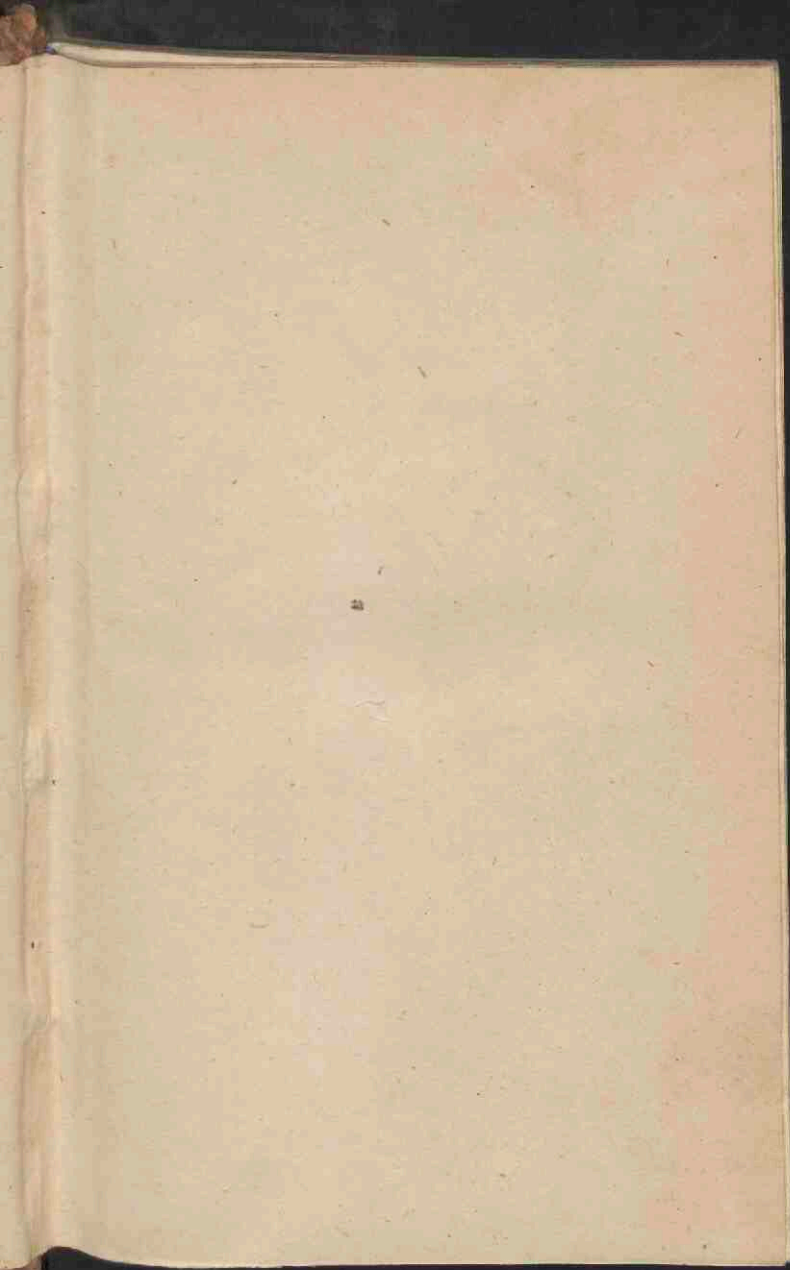
B. 113

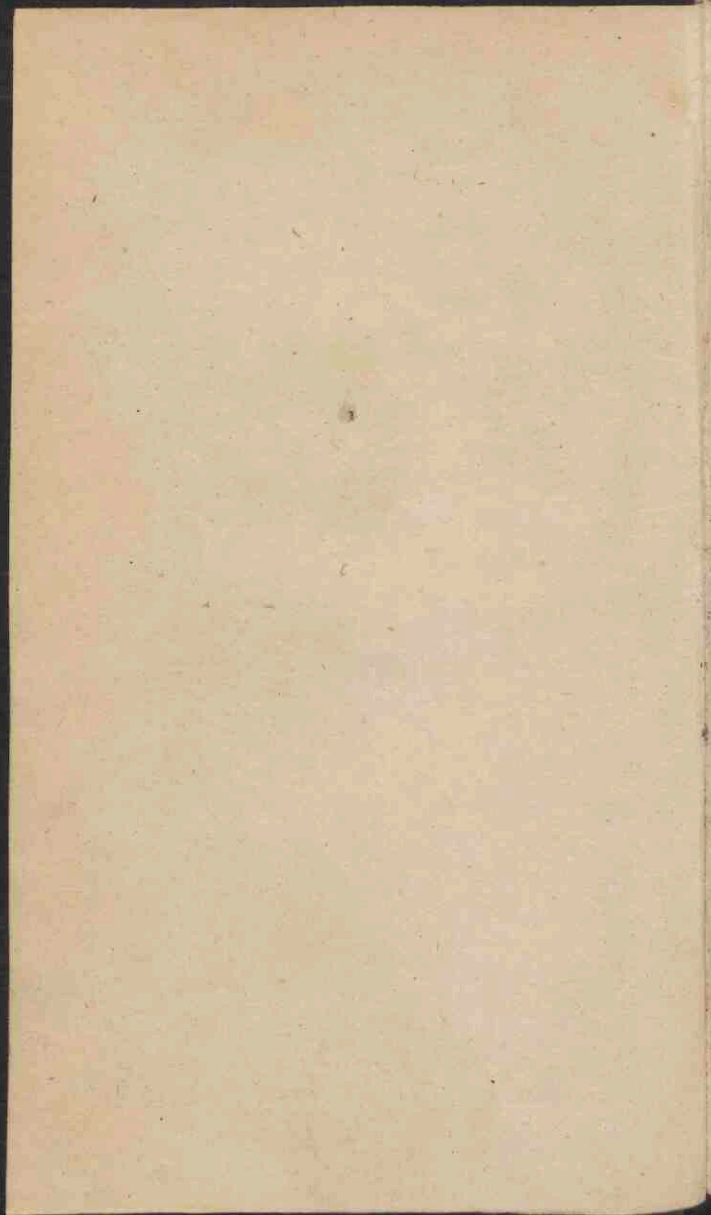

Theologia

Octavo n°. 113.

LOCORVM communium col- lectanea:

A^A IOHANNEM MANLIO
per multos annos, pleraq; tum ex Le-
ctionibus D. PHILIPPI MELAN-
CHTHONIS, tum ex aliorum doctis-
simorum uirorū relationibus excer-
pta, & nuper in ordinem ab eo-
dem redacta:

*IN QUIBUS VARIA, NON
solum uetera, sed in primis recentia nostrī temporis
Exempla, Similitudines, Sententię, Cōsilia, Bellici ap-
paratus, Stratagemata, Historię, Apologi, Allego-
ria, Sæles, & id genus alia utilissima continentur:
non solum Theologis, Iurisperitis, Medicis, Studiosis
artium, uerumetiam Rempub. bene & felī-
citer administrandis, cognita cum-
primis necessaria.*

Cum Prefatione D. SIMONIS SVLCE-
RI, Acad. Basilien. Rectoris: & Rerum
atq; uerborum Indice copioso.

BASILEAE, PER IOAN-
nem Oporinum.

FOR THE
COMMISSIONERS OF
THE LAND OFFICE

IN WITNESS WHEREOF
I have hereunto set my hand
and the seal of the said
Commissioners, at
London, this 10th day of
January, 1861.

Wm. E. Lockhart
Secretary

Printed by
Wm. Clowes and Sons, London.

SERENISSIMO ET
POTENTISSIMO PRINCIPI
ac Domino, D. MAXIMILIANO,
Regi Bohemie & Hungarie: Archiduci
Austrie, Burgundie, Silesie, &c. Do-
mino suo clementissimo

S. D.

Dmonet me, Serenissi-
me Rex, hoc tēpus, quo
festum S. Michaelis cele-
bratur, ut de cōditione,
custodia, atq; defensio-
ne castorum angelorum, per quos
Deus cœtum suum ab omnibus cala-
mitatibus in hac uita tueri uult, pau-
ca quædã dicere proposuerim. Qui-
bus deinde addam, quo modo san-
ctos quoq; ad nos possimus angelos
allicere, ut fidelem nostri curam ge-
rant, ab omnibusq; periculis tueant.
deniq; qua id ratione fiat, ut boni sæ-
pe custodis loco, malus homini ad-
iungatur & attribuatur genius.

Initiõ autem angelos esse, nemini
pio sanæq; mentis dubiũ est. Id enim

& sacra passim Scriptura nobis testatur: & etiam experientia, si rectè rem consideremus, uerū esse demonstrat. Abrahamo namq; & Lotho legimus angelos ante Sodomæ & reliquarū circumiacentiū urbium euerfionem apparuisse: ut est in Genesi cap. 28 & 29. Et habemus inter cætera illustre sanè pulcherrimumq; huius rei testimonium Exodi 4. ubi angelus Domini eo ipso tempore, quo populum Iudaicū hostiliter persequebatur Pharao, castra Israelitica conspectus est præire. Iosuae consimili ratione, cum prælium contra hostes ingrederetur, angelus in albenti præcessit equo: qui pro populo Dei strenuè pugnare uisus est. Ita & in Nouo testamento legitur, Iosepho apparuisse in somnis angelum: qui monebat eum, ne Mariam gravidam Spiritus sancti uirtute factā desereret. Et cum Herodes, crudelis ille tyrannus, pueri IESU uitæ insidiaretur: angeli solū commonefactione ab imminēte periculo Iosephi

DEDICATORIA.

Joseph cū puero IESU ac matre est
conseruatus. Præterea in Actis Apo-
stolicis historia memorabilis est de
S. Petro, qui præter omnium expecta-
tionē mirabiliter angelica cura è car-
cere eductus, Ecclesiæ fidelium resti-
tuitur. Plura similia passim exempla
& Veteris & Noui testamenti histo-
riæ suppeditant, quib. idem probari
posset: sed hæc pauca, quæ adduxi-
mus, in præsentia sufficiant.

Iam dicendū est, quales nos oportet
esse homines, si uelimus ut ange-
lici chori in suam nos tutelam susci-
pian, atq; etiā retineant. Ac tametsi
illud satis pro dignitate nullo modo
facere possumus: tamen quantum in
nobis diuini spiritus fauore atq; gra-
tia fieri potest, rem paucis adumbra-
re conabimur. Fiunt quidē boni an-
geli, nostri quasi familiares & mini-
stri, ut loquitur epistola ad Hebræos:
quando diligenter tractamus sacram
scripturam, uerbumq; Dei studiose
audimus & meditamur: uitamq; præ-
cipue

EPISTOLA

cípue honestam iuxta Dei uolunta-
 tem, quàm diu in hoc mundo sumus,
 degere conamur. Id si fecerimus, non
 tantum sancti angeli, uerumetiam to-
 ta Diuinitas in nobis habitare uult,
 & nostris corporib. tanquam hospiti-
 tio quodã uti. iuxta illud Christi, Io-
 hannis decimoquarto: Si quis diligit
 me, sermonem meum seruabit, & pa-
 ter meus diliget eum: & ad eum ue-
 niemus, & mansionem apud eum fa-
 ciemus. Seruare autem sermonem
 Dei est, fide & bona conscientia uer-
 bo ipsius credere, quòd scilicet om-
 nia peccata nobis remittantur pro-
 pter Christum, quantumuis magna
 & grauiã sint: ac rogare præterea, ut
 Deus nos in illo pposito, modò nos
 uera pœnitentia ducti ad Christum
 confugiamus, usq; ad beatę uitæ ter-
 minum clementer cõseruare digne-
 tur. At plura de hac re habet Paulus
 1 Corinth. 3 & 6. Et præcipue inuitat
 nos illo dicto Coloss. 3. Sermo Dei
 habitet in uobis opulenter. Hæc si
faciemus,

DEDICATORIA.

faciemus, contraq; conscientiam nihil quicquam agemus: omnino nobis persuadeamus, sanctos angelos in omnibus, vitæ nostræ actionibus præstò nobis futuros, omnia' que pericula à nobis esse propulsuros.

Ex superiorib. quæ diximus, iam facile aliquis colligere poterit, qui à spiritibus bonis regant. Restat nunc ut ostendamus, qui à malis agitentur genijs. In primis igitur omnes teneant hanc regulam, undeñ qui à malo spiritu obsessi sunt, iudicari possunt. Omnis qui facit ac docet contraria verbo Dei, quod in Veteri & Nouo testamēto nobis proponitur, id' que pertinaciter defendit: is mali spiritus organum ac domicilium est. Hæc tamen regula suas etiam admittit exceptiones. Aliud enim est, defendere contumaciter errorem contra verbum Dei: aliud uerò, errare ex imbecillitate, aut ignorantia non affectata. Sic ludas nō ignarus, sed delibèrato prius consilio, & diabolico fu-

EPISTOLA

rore incitatus, prodit innocentem Christum: sicut de eo Scriptura testatur, Sathanas intrauit in eum.

Quamobrem statuamus, omnes eos mancipia & domicilia diabolica esse, qui in peccatis contra legem Dei & agnitam ueritatem studiose perseuerant. Præterea, si quis odiose loquatur de aliorum factis, aut aliter interpretetur quam ab altero sunt suscepta, tantum ut ipse aliquid esse uideatur, proximus que despiciatur: certò illum cõcludamus à dæmone agitari. Idem iudicium potest fieri de reliquis peccatis, quæ sunt contra singula Decalogi præcepta, quorũ Paulus quædam in specie recenset Gal. 5. 1 Cor. 5. 6. Ephes. 4.

At hoc in loco quærere aliquis posset, quæ sit causa tanti odij, tantæq; inimicitiae malorum spirituum contra Ecclesiam: & quare mali genij, non simili à Deo recipiantur modo, sicut homines? Ad hæc sic respondetur: Summus ille princeps malorum

DEDICATORIA.

lorum spirituum, cum uideret filium Dei coram cœlesti patre suo adeò se humiliare: sese supra filium Dei extulit, ipsumq; contempsit, cuius rei causa de cœlo deiectus, & omnibus donis, quib. eum Deus in creatione ornaverat, est priuatus. Ex eo tempore quasi naturali quodã odio ductus, cum suum uirus in Deum effundere non posset, imbecillem ipsius naturam, hominem nimirum, ab amore & dilectione conditoris remouere, Deoque odiosam reddere totis uiribus conatur. Id quod clarè testatur historia lapsus primorum parentũ, Genesis 3. Homo uerò longè secus ac diabolus, nō temerè, sed instinctu ipsius lapsus, & à Deo auersus est.

Quare etsi iusticia Dei illã regulam perpetuò aliàs seruet, ut in omnibus creaturis peccatum puniat: & magis mirum uideatur, quòd Deus de sua lege dispenset, quàm quòd mundum condidit & conseruat: tamen sic dispensat de suo iure, ut filius suus unigenitus

S T O L A

genitus fiat deprecator, & satisfaciat Patri pro peccatis generis humani, quòd diaboli fraudib. in æternæ abiectionis miseriam præcipitatum erat. Hoc autem solatiū hominibus est reliquum, quòd quicunque apprehenderit filium Dei fide, eiusq; beneficia sibi applicare potuerit, se nimirū sola ipsius obediētia seruari: ille certò statuat se hæredē esse uitæ æternæ: iuxta dictum Pauli ad Romanos 5: Iustificati fide, pacem habemus apud Deum. & Rom. 8: Hæredes Dei, co-hæredes autem Christi. Quòd uerò diabolus non recipiatur, causa est hæc: quòd ipse nō ex infirmitate, sed superbia ac fastu quodam, à Deo desciiuit: in quo furore & odio sic iam confirmatus est, ut nihil aliud in uotis habeat, quàm ut omnia in odium & contumeliã nominis diuini faciat. quare quantum potest, nihil intentatum relinquit, quo primùm ostendat suum iratum animū erga Deum: deinde, ut ipsum ad iram moueat, in eo quòd

DEDICATORIA.

quòd suam miseram creaturam ab eo seducit. His sceleribus maiorem ipse quoq; diuinam erga se pœnam mere tur & cumulat.

Hæc sunt quæ hic paucis de sanctis & malis angelis dicere uolui, si qui fortè mecum ad recordationem diuinorum beneficiorum excitari per ea possent: quo sic instituamus omnis uitæ nostræ actiones, sicut Paulus iubet, piè, iustè, sobriè: ac preces nostras eò dirigamus, ut sancti angeli fiant custodes nostrorū corporum, et deductores animarum nostrarum: sicut de Lazaro in Luca disertè dicitur, quòd angeli ipsum in æternam uitam deduxerint. Idèq; ut nobis omnibus fiat, æternū patrem Domini nostri I E S U Christi rogabimus: qui hæc ingentia beneficia quærentibus in filio, & per eum promisit.

Nunc uerò serenissime rex M A X. A E M I L I A N E, S. R. M. T. offero primitias huius mei laboris: quæ ex prælectionibus Philippi Melanthonis,

EPISTOLA

phonis, alijsq; clarissimorū uirorum relationibus, non sine studio atq; labore per multos annos collegi, ac in hunc ordinem digessi. Eum quidem non ingrātū futurum S. R. M. T. planē mihi persuadeo. Primū enim audio, liberalia studia, eorum que sectatores in tanto precio esse apud S. R. M. T. ut omnibus modis cōseruare & promouere eos cupiat: & in primis eos cōplecti atq; fouere, qui ad posteritatem propagare literas student. Quòd si tale quiddam (ut non diffido) in nostro hoc Opere inuenierit: id eo animo, quo ea offeruntur à me, ut accipiat, ac authoritate sua maleuolorum morsus à nobis repellat, etiam atq; etiam oro.

Quòd uerò ausus fuerim S. R. M. T. hoc Opere adire, adhortati sunt me, & approbarūt institutum meum multa præclara Reipublicæ literariæ lumina, & ciues S. R. M. T. regnorū, qui spem mihi faciebant nō dubiam, fore ut hæc animi mei significatio sereno

DEDICATORIA.

reno uultu à S. R. M. T. susciperetur.
 Quod ut fiat, submissè oro. Denicq;
 me, & hunc meum laborè, quàm hu-
 milimè S. R. M. T. cōmendo. Omni-
 potēs Deus & pater Domini nostri
 IESU Christi, S. R. M. T. unà cum ge-
 nerosissima coniuge, illustrissimisq;
 liberis, longæuam incolumitatè, tran-
 quillam gubernationem, omnisq; ge-
 neris tam futuræ q; huius uitæ bona
 cōcedat: ut uera fortitudine Samsō-
 nem, pietate Dauidem, sapientia Sa-
 lomonem exprimat. Auertat etiā
 misericōrs Deus à S. R. M. T. totoq;
 eiusdem Imperio, per suos angelos,
 quicquid paci publicæ, ueræq; pieta-
 ti aduersatur: Amen. Data Basileæ,
 in festo Michaelis archangeli, anno
 reparatæ à Christo salutis

M. D. L X I I.

S. R. M. T.

deditissimus

Iohannes Manlius.

EPISTOLA

thonis, alijsq; clarissimorū uirorum relationibus, non sine studio atq; labore per multos annos collegi, ac in hunc ordinem digessi. Eum quidem non ingrātū futurum S. R. M. T. planè mihi persuadeo. Primū enim audio, liberalia studia, eorum' que sectatores in tanto precio esse apud S. R. M. T. ut omnibus modis cōseruare & promouere eos cupiat: & in primis eos cōplecti atq; fouere, qui ad posteritatem propagare literas student. Quòd si tale quiddam (ut non diffido) in nostro hoc Opere inuenerit: id eo animo, quo ea offeruntur à me, ut accipiat, ac autoritate sua maleuolorum morsus à nobis repellat, etiam atq; etiam oro.

Quòd uerò ausus fuerim S. R. M. T. hoc Opere adire, adhortati sunt me, & approbarūt institutum meum multa præclara Reipublicæ literariæ lumina, & ciues S. R. M. T. regnorū, qui spem mihi faciebant nō dubiam, fore ut hæc animi mei significatio sereno

DEDICATORIA.

reno uultu à S. R. M. T. susciperetur.
 Quod ut fiat, submissè oro. Deniq;
 me, & hunc meum laborè, quàm hu-
 milimè S. R. M. T. cōmendo. Omni-
 potēs Deus & pater Domini nostri
 IESU Christi, S. R. M. T. unà cum ge-
 nerosissima coniuge, illustrissimisq;
 liberis, longæuam incolumitatē, tran-
 quillam gubernationem, omnisq; ge-
 neris tam futuræ q̄ huius uitæ bona
 cōcedat: ut uera fortitudine Samsō-
 nem, pietate Dauidem, sapientia Sa-
 lomōnem exprimat. Auertat etiam
 misericors Deus à S. R. M. T. totoq;
 eiusdem Imperio, per suos angelos,
 quicquid paci publicæ, ueræq; pieta-
 ti aduersatur: Amen. Data Basileæ,
 in festo Michaelis archangeli, anno
 reparatæ à Christo salutis

M. D. L X I I.

S. R. M. T.

deditissimus

Iohannes Manlius.

SIMON SVLCERVS CAN-
dido Lectori S.

Tuarijs modis Deus æter-
nus pater Domini nostri
IESV Christi, suam in hoc
mūdo ecclesiā omnib. re-
trò seculis collegit, colle-
ctam suauiter fouit atq; defendit: ita uel
maximè his, in quæ incidimus, postre-
mis tēporibus, mirāda dilectiōe & beni-
gnitate cœlestib. eandē thesauris perfun-
dit, iuxta diuitias gratiæ suæ, de qua
ubertim impartitur in omni sapientia
& prudentia, & ut uerus oriens Sol ex
alto lucis suæ radios emittit, quò dispul-
sa magis magisq; ignorantia & cæcита-
te, in qua mundus per principem tene-
brarum detinetur, uerè contueri lætū
Euangelij fulgorem, & frui die possit
quem facit sol iusticiæ CHRISTVS.
Quare par est, ut laudis sacrificium præ-
stemus ei omnes pro beneficio tanto,
quo sui, in dilecto filio noticiam, quæ ue-
ra sapientia est, & radix immortalitatis,
nobis misericorditer communicat.
Deinde uerò, ut sincero & ardenti pe-
ctore hæc ipsius dona amplectamur, &
augeſcen-

EPISTOLA

augeſcentes incremento Dei proficiam^{us}
 muſ conſtanter, ad perfectiora intenti:
 quandoquidem hinc ſubſiſtere, deficere
 eſt. Poſtremò, quod pietatiſ eſt, & can-
 doriſ, reuerenter de ijs etiam ſentiamuſ
 & loquamur, quorum opera, uigilantia,
 fide, emolumenta tam ſalutaria Domi-
 nuſ confert. Inter cæteros autem di-
 uinæ lucis promouit atq; miniſtros, nō po-
 ſtremum locum tenere cēſendus eſt uir
 doctiſſimuſ atq; ſanctiſſimuſ, PHILIP-
 PVS MELANCHTHON: cuiuſ fama nomi-
 niſq; celebritaſ ita doctiſ paſſim omni-
 buſ innotuit, ut operoſa elogia haud-
 quaquam requirat: neq; ſit opus ceu è
 mortuiſ eū euocare ad cætuſ hominū,
 cūm memoriã ſui nunquam non refri-
 cet ipſe lectoribuſ, illuſtribuſ utilibuſq;
 monumentiſ. Prodit enim ipſe, dum do-
 ctrina ipſiuſ, Dei beneficio, in Scholiſ
 per fideleſ interpreteſ ſonat: uel bono-
 rum uirorum induſtria typiſ mandatur.
 nam cūm innumeraſ, eaſq; graueſ me-
 ditationeſ de uarijſ doctrinæ Chriſtia-
 næ partibuſ, literiſ ipſe mandarit: tum
 qua fuit ingenij felicitate, tota eiſ omni-
 lina, qua nihil doctiſ ac piū magiſ, ſem-
 per

S. SVLCERI

per eos protulit fructus, qui hauriri ex ipso uel per occasionē ad illustres sapientiae profectus possent, quos ipse siue in familiaribus colloquijs, siue in publicis prælectionibus ex diuitis pectoris penu depromsit, ut omnes & actiones, & sermones, bono publico ædificationique seruiert. Magnū est, unā cum doctrinæ ubertate & copia tantam esse sermonis moderationem, ut cum summa sapientia singularis suauitas perspicuitasq; cōiuncta sit. Ac dici de hoc uiro potuit illud Horatii:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Adeò ubiq; grauem comitatem, & comem grauitatē, pietatemq; uel familiares eius sermones retulerūt. Accedebat huc artificiosa industria, ut quæcunque apud authores legisset, ad docendum & oblectandum felicissimè accommodaret. Hac re effecit, ut reb. obscurissimis lucem & perspicuitatem afferret, cuius fuit studiosissimus: sicut omnis sophistices osor atq; insectator. Non autē uulgariis est artificis, ex lectione uaria animaduertete spiritum & genium authorum, sapientiæq; humanæ: quod pluri-

EPISTOLA.

mi scripta doctorum tantum animi gratia percurrunt: interea non maiore inde fructu referentes, quam solent aliquando trapezitæ, qui plurimam pecuniam tractantes, ipsi nihilo euadunt locupletiores: aut quam solent ij qui terras peregrinas labore, impendio, & periculis nonnunquam lustrat: qui ut maxime situm regionum, ædificiorum magnificentiam, fontium amœnitatem, cursus fluminum, moles montium, gentium mores & uident & commemorant, at quomodo hæc referenda ad usum sint ignorat: nihilo magis uel ad sacrarum literarum professionem, uel ad publicam administrationem idonei, quam ij qui nunquam pedes patria extulerunt: & sæpe cordatiores, prudentiaq; & dicendi facultate plenius instructi cernuntur, q; apud suos solerter, cum diligenti inspectione morum & exemplorum illustrium, documenta in omnes uitæ partes trahunt: tum obseruatione eorum, quæ serio, iocò, lepide, grauiter, modestè, facetè, urbanè, salte dicuntur, intelligendi loquendiq; facultatem sibi parant: idq; non ab ijs solum qui sapientiæ nomine illustres habentur,

S. SVLCERI

sed etiam à rudioribus : quādo & olitor
 sæpè est opportuna locutus. Maximum
 quidè apud homines pondus ad persua-
 dendū atq; cōmouēdos animos habēt,
 quæ ab excellentib. uiris prudenter &
 tempestiuè feruntur dicta. Salomon
 enim magnifera testatur, si quid dicatur
 à potente: cum submissè sonet pauperis
 sermo. Cui astipulatur illud Hecubæ
 apud Euripidè: *λόγος γὰρ ἐντ' ἀδοξάντων ἰών,
 καὶ τῶν δονόντων αὐτὸς, ἢ ταυτέρῃ δοξα.* Sed
 enim nec aliorū quoq; minus clarorū di-
 cta & facta, in uita nobis occurrētia, ne-
 gligenter & sine obseruatione erūt præ-
 tereunda. Neq; enim defecerūt adeò no-
 stris temporib. ingenia: neq; euanuit ita
 spiritus operatio in senescētis hoc mūdi
 delirio, quin hodie audiātur apophthe-
 gmata, gnomæ, parœmiæ, quæ nec gra-
 uitate, nec acumine aut solertia prisca,
 quæ uetustatis nomine suspicimus, ullo
 modo cedunt. Quid, quod stultissimo-
 rum hominū inepti insulsiq; sermones,
 consilia, actus, utiliter cognoscuntur? ut
 ex oppositis tenebris, lucis ueræ purita-
 tisq; suauitas præstantiaq; plenius elu-
 cescat. Ad eum modum in hoc uitæ
 theatro

EPISTOLA.

theatro uersatum PHILIPPVM, pientissimi
 mæ memoriæ uirum, apparet, ut oculis
 atq; auribus in omnia intētis, ex omni-
 bus profectus occasionem hauserit, pe-
 ctusq; repleuerit, ceu apis generosa se-
 dulaq; ex omnigenis floribus, pulcherri-
 marum rerum copia, uarietate & suau-
 rate: quibus prælectiōes atq; scripta sua
 sic condire potuit, ut nemo non summa
 cum uoluptate attentioneq; docentem,
 aut etiam familiariter colloquentem au-
 diuerit: & ceu Ognius Hercules, catena
 quadam minimè ingrata, ex remotissi-
 mis orbis Christiani plagis ad se pertra-
 xerit discendi auidos, pertractosq; reti-
 nuerit citra fastidium: quòd non dubita-
 rent fructum se relaturos, si limen opti-
 mi & doctissimi uiri tererēt, ut Sapiens
 faciendum monet. & tantum abest ut fa-
 miliaritate diminuta sit doctrina, & a-
 ctus, quòd plerisq; accidit: ut admiratio
 iudicij & uirtutum indies creuerit, apud
 omnes qui optimi clarissimiq; uiri con-
 suetudine uterentur. Atque hæc cum
 pridem solerter animaduertisset hic do-
 ctus & honestus uir M. IOANNES MAN-
 RIUS, in præceptore suo, serid id per an-

S. SVLCERI

nos plurimos dedit operam, ut quæ ex ipso fidelissimus auscultator & obseruator audiret, sic exciperet, literisq; custodibus fidelissimis mandaret, ut & sibi & alijs olim usui esse possent: maximè cum animaduerneret, hæc lucubrationibus PHILIPPI non inseri, nec nisi à patris fideliter teneri. Collegit ergo has ueluti ex diuite mēsa reliquias, ut quas non dubitaret & frugiferas, & gratas olim futuras esse, propter singularem gratiam, pondus, uarietatem, & perspicuitatem: quæ ad ritè explicandam religionis & philosophiæ doctrinam, quantum ualeant, norunt qui eas ritè in professo habent. Hinc ergo factum, ut operam eius studiumq; docti passim non solum probarint: uerum etiam, ut in publicum ederet, urgere, postulare, flagitare non desierint. Quorum piæ uoluntati haud difficulter acquieuit, ut qui se suaq; studia sanctificationi nominis Dei, iuandæq; quantum in ipso est Ecclesiæ, bonisq; studijs, pridem consecrasset. Cæterum quo maiore fructu, molestiaq; minore, his frui studiosi possent, syluam rerum cōfusam, in Classes certas, & locos redegit.

EPISTOLA.

redegit: quò & explicationi Decalogi,
 alijsque capitibus doctrinæ Christianæ
 accommodari possent, & ad quamcun-
 que rem inde sibi ornamenta non iniu-
 cunda petere. Commendanda ergo dili-
 gentia est, quæ documento studiosis di-
 scipulis omnibus esse debet, optimi ui-
 ri, in auscultando, excipiendoq; tum in
 elaborando disponendoq; hoc Opere:
 quod nec sine sumptibus, neque *idpōt*
 mediocri, auxiliante Domino, tandem
 perfecit: ut si quibus parem occasionem
 facultatemq; Dominus concesserit, pari
 fide & sedulitate, publicis adesse cōmo-
 dis proponant. Deinde ut pientissimos
 doctissimi optimique Manlij labores,
 quocunque possunt officio, favore, gra-
 tiaq; & studio prosequantur & comple-
 tantur: Deumq; orent, ut Ecclesiam tot
 calamitatibus afflictam, benignè respi-
 ciat: & dispulsis externis internisq; tem-
 pestatibus, pacem in ea sanctam, ad glo-
 riam nominis ipsius restituat. Bene ua-
 le: Basileæ, pridie Cal. Octobr.

Anno Domini 1562.

PAULI CHERLERI ELSTER-
burgensis Elegia, in librum Ioannis
Manlij, ad Lectorem.

Quisquis amat uarios rerum cognoscere casus,
Quos hodie miri temporis ordo refert:
Historiasq; graues, & multo sparsa lepore
Dogmata, commixtis & pia dicta iocis:
Hunc legat, emissum nuper sub luminis auras,
Iudicio scriptas res moderante, librum.
Plurima cognoscet, cognoscet plurima passim,
Affectus animi quæ meditantis habent.
Namq; ubi fortè leget, miseris mortalibus anni
Sæpius ut mira conditione cadant:
Hic uelut ipse sibi mortem parit, alter ut illum
Tollit, & hunc rursus punit ut ipse Deus.
Huic bona ceu blando uultu fortuna iocatur,
Dum facit ut cedant omne cuncta bono:
Aspicit hinc alium duro uelut inuida uultu,
Dum facit ut cedant omne cuncta malo.
Hæc ubi fortè leget, uel dulcia gaudia carpet,
Vel gemitus animo con:miserante dabit.
Interdum tacitè dicet: Proh Iuppiter alme,
Quàm uarijs isto ludis in orbe modis.
Sed neq; diuersi solum sua pectora casus,
Quos legimus miros sæpe fuisse, trahent.
Doctrinis sed plena suis pulcherrima dicta,
Omnibus in primis commoda mille ferent.
Nam uelut hortus alit uarias amplissimus herbas,
Vnde homini semper largior usus abit:
Sic Liber hic etiam, tanquam pulcherrimus hortus,
Herbarum & florum suggerit omne genus.
Quot curis igitur gaudet sua corda leuare,
Ut moestus ueniat rebus amica quies:
Hunc animo interdum uacuo spacietur in hortum,
Et flores aliquos sedula carpatur apus.

Inde sibi poterit dulcissima fingere mella,
Plurima quæ dubijs commoda rebus habent.
Vos autem fucos procul hinc procul esse iubemus:
Nobis, non uobis, hortulus ille sacer.
Vos bene degeneres depingit aranea, quondam
Pallade quæ talis facta iubente fuit.
Illa etenim ut fugit generoso e flore uenenum,
Vnde premit dulcis munera mellis apis:
Sic uobis facile est huius de floribus horti,
Pro dulci uirus ducere melle nigrum.
Tum uelut incantæ non parcit aranea muscæ,
Cum cadit in laxas præda petita plagas:
Sic ubi paulisper uobis data causa nocendi est,
Omnia mordaci carpere dente iuuat.
Qui sapit, et cuius mentem regit optima uirtus,
Ingenijs index æquior esse solet.
Ille etiam, noster quem nunc tibi Manlius edit,
Hunc animo librum candidiore leget:
Et memor authori grates, laudemq; perennem,
Præmia suscepto digna labore, feret.

Basilææ, Anno Christi
M. D. LXII. Mense Octobri.

SAMUEL HOLZACHIUS

Basiliensis, ad Lectorem.

Integritate pia uir prestans, atq; labori
Socratico fausta sedulitate uacans,
Hæc partim scripsit magno dictante PHILIPPO.
Et partim ex alijs audijt ipse uiris:
Nomine quos celebri sapientia rara beauit,
Quod cernit tacitè crescere longa dies.
Qui partim uiuunt, humana debita partim
Naturæ fato persoluere suo.
Principio triados loquitur mysteria summæ,
Te Genitor, Fili, Spiritus almæ, colens:

Ex nihilo tua maiestas ut cuncta crearit,
Quae mundi constat machina vasta, docet.
Tempora continuo dicit labentia motu,
Teq; uolans trui nuncia turba Dei.
Humanamq; dein tutantia rite salutem
Aetherei regis facta stupenda refert.
Attingit Stygij regnum ferale tyranni,
Nec de portentis, prodigijsq; tacens.
Res uariae, quas producit natura, sequuntur:
Est quae mirandis ingeniosa modis.
Afferet obscuris hic codex lumina rebus,
Haud unquam uulgo lumina uisa prius.
In Testamentis oracula sacra duobus
Edita, praecipue respicit istud opus.
Quae digne satis hoc studium facundia laudet,
Atq; ita, ne rebus uerba minima sient?
Artes namq; aliae periturae commoda uita
Spectant, uita quid haec commoditatis habet?
Vita breuis, duri plenisima uita laboris,
Humana tolli qui nequit arte labor.
Vani (dixit ait Paulus) sapientia mundi
Omnis ab aeterno est insatiata Deo.
Discere mortales, quae sit uia certa salutis,
E sacris libris, haud aliunde, queunt.
Felices animae, quae toto corde sequuntur,
Quae sacer ille Dei spiritus ipse docet:
Corpora cum fuerint aegenti clausa sepulchro,
Gaudia uera illas, nec peritura manent.
Quin & post cineres specie fulgente redibunt
Corpora supremo clarificata die:
Amplius ut non sint fioneste debita morti,
Et cum mente pia caelica templa petant.
Quis, nisi mortali sit maior conditione,
Verba huius studij laudibus aequa fouet?

F I N I S.

RERVM ET VERBORVM.

Primæ huius Partis memorabi-
lium, I N D E X.

- A**bsolutio quib. necæ fertilitas quæ
impertienda 15
iii Agrippinæ, matris Ne-
ronis, mors tristis
de Absolutione 107. 154
108 & sequent. Albis, flumen insidio-
adamantis naturalis po- sum 57
tentia quæ 10 Alphonsus rex quo cõ-
Adami & Euxæ exem- filio auri massam in-
plum præcipua cui- uenerit 72
dam matronæ con- solatio 63
solatio 63 Angeli boni potentia
Aegyptiaci superstitio 18
si 77 angeli cur creati .ibid.
Aesopi, quid Deus in de Angelorum prote-
cælo agat, respon- ctione, iucundæ hi-
sum 2 storiæ 19. 20. 21. &
ætas militaris Romæ, sequent.
quæ 17 in Anglia trium præ-
ætatem nostram qualẽ stantissimorum ui-
esse dicat Astrologi rorum mors misera-
18 bilis 144. 145
ætates mundi conueni animæ esset immortalẽ
re cum potentijs ani certiss. in argumẽta
mæ 17 123. typũ esse Dei
afflictionẽ afflictis non proximum 3
esse addendam 109 animam sapientem ad-
de Afflictionibus 125. iuuare operationem
126. & seq. cælestem 69
in Africa prædiorũ Se- ex Animantib. alijs alia
B 5 nasci

I N D E X.

- nasci 68. eorundem
 typus. ibid. 69
 in Animantib. plurima
 rum uirtutū simula-
 chra nobis à Deo ef-
 se proposita 68
 annus climactericus
 quis sit 14
 annum climactericum
 facere mutatiōes in
 statu & cōditionib.
 hominum 14 pluri-
 mis esse fatalē. ibi.
 annus Iubileus in papa
 tu quis constitutus
 15. 16. eius autor pri-
 mus quis 16. quid
 populo Israelitico
 significarit 15 unde
 nomen habeat 16. 17
 de Anno Iubileo in Le-
 uitico lex constitu-
 ta 14. 15
 in Aquæ locis profun-
 dis uersari malos spi-
 ritus, doctorū quo-
 rundam opinio 34
 Argentinensis senatus
 tempore famis bene-
 ficentia 130
 de Aristeo fabula 139
 Aristotelis mors 158
 Artaxerxes unde Lon-
 gimanus dictus 70
 in Arte magica in Ita-
 lia excellentes esse,
 42
 Augustini de Prædesti-
 natione sentētia 123
 respōsum, quid De-
 us ante mundi con-
 ditiōem fecerit: ue-
 ba pulcherrima, de
 imagine Christi in
 cruce pendentis 9
 auri Ophir in Biblijs
 mentio 70
αὐτὸς πῦρ plura quàm
αὐτὸς πῦρ mala 127

B

 in Babyla, episcopo
 Antiocheno, mag-
 na fidei lucta 134. 135
 Bacchanalia an Chri-
 stianis seruire sit li-
 citum 176. 177
 de Baptismo 94. 95. &
 seq. insulsa quæstio
 à Papistis mota 94
 de S. Bartholomæo uni-
 cum de Euangelio
 dictum restare 72. 73
 Basilius quomodo par-
 ticula, Sola fide, sit
 usus 89
 Bembi carmen de S.
 Stepha-

I N D E X.

- Stephano 131
 Bernhardi de inuoca-
 tione dictū 169 de iu-
 stificatione senten-
 tia 89 ultima uox in
 mortis agōe quæ 84
 Bonifacius Octauus,
 autor anni Iubilei in
 Papatu 16
 bonis cūctis deos duo
 adiunxisse mala 128
 Bucephalus Alexandri
 Magni equus 68
 D. Bugenhagij de Deo
 sententia 2
- C
- sine Calamitate homi-
 num nullus 126
 calamitatū publicarum
 tempore contra in-
 solentia pœna 128
 calamitates docere ho-
 mines ex uerbo diui-
 no cōsolationes hau-
 rere 163. 164 mortē
 piorum sequi 135
 de Calamitatibus 125
 126. & seq.
 in Calamitatib. uaria de
 hominib. iudicia fer-
 ri 125 uersantes ab
 omnib. cōculcari 125
 in Canib. exiguā quan-
 dam humani intellē-
 ctus imaginem ines-
 se 67
 Caroli V. uariæ calami-
 tates 125
 casu ita admonitrix sed.
 inuocationis 170
 Catonis mors 156
 cedrus, imago officio-
 rum Christi 10 eius
 naturalis potentia
 quæ. ibid.
 Chæremō cū coniu-
 ge in cœlum subdu-
 ci à magna hominū
 turba cōspectus 134
 Christus cur uesperti
 dederit cœnam 99
 purissima & amaris-
 sima gemma 74
 de Christi in cruce pē-
 dentis imagine, Au-
 gustini uerba 9
 ad Christum designan-
 dum pulcherrima al-
 legoria, uiola 7
 Christianis an licitum
 sit seruare Bacchana-
 lia 176. 177
 signa in sole & luna ni-
 hil minari 52
 circulus imago Trini-
 tatis quomodo 3
 circum-

I N D E X.

- circūgestationis ritus
 cū Papa tam in magna pompa, unde sumptus 102
- circūgestationē panis
 extra rationem sacramenti esse 99
- de Clade in Pannonia
 accepta, & Ludouici regis interitu, historia 58. 59. & seq.
- Claudiani locus de pro
 uidentia & continentia 6
- in Cælo duo lumina
 quæ 52
- Cœnæ Domini prius
 sub utraq; specie, postea in Papatu sub una participatis, horribilis interitus 103
- unicam speciem, ut gratificaretur episcopo, sumentis, miserandus interitus 103. 104
- cœnam cur uespero dederit Christus 99
- de Cœna Domini 97.
 98. & seq.
- in Cœna sacrificium
 offerre filium Dei
 pro uiuis & mortuis,
 horribilis error 99
- post Communionē an
 reliquæ de pane &
 uino, sint sacramen
 ta 98
- conchæ Indicæ omni
 um generosissimæ 70
- confessionis pię ac ani
 mi cōstantis, insigne
 exemplum 145
- de Cōfessione 107. 108
 & seq.
- de Confessione & abso
 lutione casus admo
 dum mirandus 107.
 108
- in Confessione si quis
 se reum alicuius cri
 minis prodat, quis
 ordo sit seruandus,
 ex Decretalib. tex
 tus 110
- de Conscientia bona,
 dicta 159
- consolatio contra dia
 bolicas tentationes
 165. destitutorū auxi
 lio diuino 164. D. Lu
 theri contra spiri
 tuales tētatiōes 167
- piorum in calamita
 tibus uersantiū 162
- moribundorum &
 affli-

I N D E X.

- afflictiorum 153.
fontium, & à magi-
stratu interficiendo
rum 162. 163
consolationis Philoso-
phicæ finis 160. Euân-
gelicæ finis. ibidem
consolationes Papissi-
cas homines in du-
bitationib. relinque-
re 161. 162. Philoso-
phicas esse *ἀπορίας*
παραρίας 156
de Cōsolationibus 159.
160. & seq.
cōstruere facilius quàm
destruere, ubi uerū,
ubi non 87
consuetudines politi-
cas honestas posse
retineri 177
Cornelij Agrippæ mors
157 Galli interitus
156. 157
in Creaturis similitudi-
nes de Trinitate quæ
reperiantur 4. 5
D
Da mediam lunâ, &c.
quid oraculum hoc
uersu uelit 169
Danielis prophete sum-
ma 91. 92
De forti exiuit dulce-
do, dicti explicatio
8
Deus quid ante mundi
conditiōem fecerit,
Augustini respōsum
1. de eodem D. Pon-
tani respōsum. ibid.
quid in cœlo agat,
Æsopi respōsum 2
quid sit, Simonidis
respōsum. ib. quo-
modo humanum ge-
nus contempletur,
D. Bugēhagij sentē-
tia. ibid. quomodo se
inuocantes exaudi-
turū promiserit 171.
172. quos recipiat
119. ubi alligandus
97 uocabulum æqui
uocum 5
Dei auxilium & libera-
tio etiam cōtra cau-
sas secundas 161 i-
gnorantia mera 5.
eiusdem uerissima
cognitio quæ ibid.
imago, cur homo
uocetur 7. ornamen-
ta & gemmæ quibus
amicos suos ornat,
quæ 146. proprietate-
tes &c

I N D E X.

tes & attributa quæ	5	digiti recti, medicerū	magitudine, quid
Deum non esse menda-		significent 70	curti
cem, neque tyrannū		quid.	ibidem
in per uerbū extre-		Dionysij Areopagitæ	de eclipsi solis in
mū esse efficacē 90		Christi passione fa-	cta, sententia 8.
solū sapientem esse,		eiudem mors 152	
quomodo Thales		doctrinæ Christianæ ca-	pitaline singulari in
agnouerit 6		uocatione & medita-	tione intelligi non
de Deo Gratiani Impe-		posse 77	
ratoris sententia 1		doctrinæ puræ depra-	uatio unde 74
quomodo humanas		dolor in mente bona	acerrimus quis 112
cogitationes expres-		Eberhardi, ducis Vuir-	tenbergenſis, mori-
serit Homerus 2 quo-		turi pia confessio &	consolatio 143. 144
modo Lucianus 2-		Ecclesiæ ueteris in pi-	os tyrannis 134. 135
di. loquatur. ibid.		In Ecclesijs benedici-	te Deo de fontib. Is-
quomodo sentien-		rael, &c. Psal. 68 di-	ctum explicatur 82
dum, loquendum &		de Eclipsi solis in Chri-	sti passione facta,
cogitandum 1		Dionysij Areopagi-	tæ sententia 8
diabolus falso dicto à		Eliz dictum de mundi	duratio
D. Bernhardo inuo-			
cante depulsus 171			
diaboli illusionū, quib.			
superstitiones stabi-			
liat, exemplū 113. 114			
diaboli potentia quo-			
modo debilitetur &			
frangatur 10			
in Diaboli tentationib.			
nihil de nostro iure			
esse decedendum 147			
de Diabolis 33.			
34			

I N D E X.

F

- uratione 13
 Epaminundæ iam mori-
 bundi digna Impera-
 tore uerba 132. 133
 Epigramma de quodam
 dolore extincto 157
 Equorum quorûdam mi-
 randæ uirtutes 68
 equos quandam habere
 memoriam 68
 D. Erasmi Roterodami
 de Luthero iudicium
 79 ante mortem con-
 fessio 144
 Euangelium cur à Chri-
 sto margaritæ colla-
 tum 73. 74 quomo-
 do longum & breue
 73
 Euangelij corruptionis
 origo unde 74 instau-
 ratio quomodo omni-
 bus artificibus, medi-
 cis exceptis, sit detri-
 mentosa 81
 Euangelium munire &
 ornare magistratum
 73
 de Euangelio 72. 73 &
 seq. S. Bartholo-
 mei dictum. ibid.
 Exilium, quantum malû
 126
- Famis ingētis exemplû
 129
 famis tempore, conserua-
 tionis diuinæ exem-
 plum 129 senatus Ar-
 gentinensis beneficē-
 tia 130
 de Fausto mago, eiusq;
 interitu 43. 44
 de Fidei iusticia causam
 nostrarum Ecclesiarû
 esse firmiorem in con-
 firmatione, quàm in
 confutatione 87
 Fide iustificamur: &
 Deus iustificat, dicta
 quomodo concilian-
 da 88. 89
 de Fide pulchra similitu-
 do D. Pomerani 84
 filij Dei officiorum con-
 temptus, pœna 10. 11
 fœderis mutui signum
 inter Maximilianum
 & regē Galliæ quod
 94
 Francisci, ducis Lune-
 burgensis, pia in mor-
 tis agone confessio
 144
 Francisci Stadiani de pro-
 uidentia dictum 7
 de Fran-

I N D E X.

- de Franciscanorum re-
formatione, Franci-
scani cuiusdam uenu-
si sales 75
- Friderici Ducis, in ago-
nem mortis, consolatio
130. 131
- frumenta in aliam speci-
em propter terræ di-
uersitatem degenerare
71. 72
- frumenta, non gramina,
nutrire 129
- G
- Gætes omnes humanas
hostias mactasse 104
- Germani libertatis amâ-
tes 77
- Gerfonis pulchrū dictū
160. 161 (77
- Græci acuti & ingeniosi
- Gratiani Imp. de Deo
sententiâ 1
- gratiæ portam peccato-
ribus nunquam clau-
sam esse debere 109
- H
- Habitus quâdo fiant ex-
cellentiores 69
- Herodotus ubi inuenerit
circūcisionem 94
- Hipocrates unde dissimilitudinem ingenio-
rum oriri doceat 69
- Homerus quomodo hu-
manas cogitationes
de Deo expresserit 2
- eius mors 158
- homo cur imago Dei uo-
cetur 7
- hominem semper profici-
cere, aut deficere 75.
- 76
- ab Homine sumpta simi-
litudine Trinitas nõ-
nihil illustrata 4
- ex Homine cur serpentes
nascantur 69
- in Homine tria præci-
pua 4
- hominum corpora cum
terrarum naturis con-
uenire 71 nullus sine
calamitate 126
- de Horis canonicis, Po-
litiani iudicium 113
- humana omnia, fragilia
5
- I
- S. Iacobi mors, ex insi-
dijs interfecti 131. 132
- ieiuniū, impius cultus
177
- India plurimis generos-
simis reb. fertilis 70
- in India etiam foemellas
circum-

I N D E X.

- circumcidi 94. serua
 ri adhuc Circumcisio
 nem, Baptismum, Sab
 bathū, & diem Domi
 nicum. ibid.
 indulgentia quid 117
 in Infantib. esse origina
 le peccatum, quomo
 do Lutherus uenustè
 probarit 95. 96
 ingenia hominū in alijs
 locis degenerare 72
 ingeniorum ac morum
 dissimilitudo unde
 oriatur 69
 contra Insolentiam, tem
 pore publicarum cala
 mitatum, pœna 128
 inuocantib. quæ regula
 perpendenda 171
 inuocationis sanctorum
 elusio 173. sedulæ, ad
 monitrix cassita 170
 ad Inuocationem, suppli
 cum mos pulchrè ac
 commodatus 169. 170
 de Inuocatione 167. 168.
 & seq. Bernhardi di
 ctum 169
 Ioannis Ducis Saxonix
 morientis uotum 138.
 139
 Ioannis Hilden uatici
 nium de religiōis mu
 ratione 76
 Ioānis Hunniadis glo
 riosus ex hac uita de
 cessus 132. 133
 de Ioānis Hufs & Hiero
 nymi Pragensis con
 demnatione 141
 de Ioannis Hufs confes
 sione & morte, bre
 uis narratio 143
 Irenæi martyris dictum
 de mundi duratione
 13
 in Italia arte Magica
 excellentes 42
 Itali dominationis cupi
 di 77
 de Iudæa baptizanda cō
 filium 96. 97
 Iudæorū aliquot in Mar
 chia Brandenburgen
 si combustorum histo
 ria 100
 de Iuliani apostatæ inte
 ritu narratio 11
 Iulij Cæsaris statua in
 ins. Tyberina, miro
 prodigio cōuersa 66
 Iupiter apud Home
 rum de catena suspen
 sus, quid significet 6
 iuris diuini quæ sunt, nō
 2 mutari

I N D E X.

- mutari neglecta aliqua traditione humana 101
- iusta funebria quaestiosa fuisse sacrificulis 105
- iusticia triplex 85. 86
- iustificatio nostra in quo consistat 85
- iustificationis doctrinā ex Platone aut Catone probari non posse 82. 83
- de Iustificatione 82. 83. & seq. Bernhardi sententia 89
- L
- Lazari Bonamici de Pfallterio iudicium 92
- Loci communes Philippi bona tenuia à quodam uocata 1
- Longobardos esse Saxones 72
- Lucianus *ab. &* quomodo de Deo loquatur 2
- Ludouicus rex, nullam partem corporis cute integente, in lucem editus 58 eius interitus historia. *ibid.* 59 & seq.
- Lunæ eclipsin uulgo & subditis portēdere 52
- Luneburgēsis ducis pia confessio & consolatio 166
- Lutherus in grauissimā tētatione quo potissimū dicto se sit consolatus 83
- à Luthero Trinitas secū dū artes descripta 4
- M
- cum Magia semper coniuncta fuisse infanticia 44
- mala nota, cur optima 128. plura *ab. & p. & q.* quā *ab. & q.* esse 127. sua, æquo animo præstātissimos quosque ferre nosse 128
- manes aliquid esse 34. 35
- Maria quo anno ætatis suæ mortua 138. quo anno dicatur concessisse. *ibid.*
- de Mariæ, matris Saluatoris nostri, morte 138
- matronæ piæ morientis exemplum 151. 153
- Mauriti⁹ Imperator insignis patiētiae exemplum 136. 137
- de Maximiliano, filio Ferdi-

I N D E X.

<p>Ferdinandj, iucūdis-
simahistoria 25. 26.
& seq.</p> <p>de Meritorum nostrorū
dignitate disputatio-
ni quid opponendum
88</p> <p>Mimi de fragilitate hu-
manarū uiriū dictum.
125</p> <p>Missam ab insigni quodā
monarcha cor esse ap-
pellatam 101</p> <p>mors Tragica patris &
filij simul cōbusti 142.
143 triste spectaculū
132</p> <p>mortis tragicæ exem-
plum 156</p> <p>in Mortis agone disci,
quid antè in Euange-
lica doctrina profece-
rimus 144</p> <p>mortem piorum sequi
calamitates 135</p> <p>de Morte piorū ac mar-
tyrum 130</p> <p>de Mortuorum resurre-
ctione 123. 124</p> <p>mundus an æternus 13</p> <p>de Mundi duratione, di-
ctum Eliæ 13. Irenæi
martyris. ibid. de ea-</p> | <p>dem uetusti Germani
ci uersus. ibid. 14</p> <p>in Mundo duo lumina
quæ 52</p> <p style="text-align: center;">N</p> <p>de Naturæ operibus ua-
rijs & mirandis 67.
68. & seq.</p> <p>necis innocentis & pati-
entiæ exemplum 131</p> <p>nixæ quid 33. 34</p> <p>Non sis securus de pro-
pitiato peccato, dicti
Syracidis breuis ex-
plicatio 106</p> <p style="text-align: center;">O</p> <p>Obryzum aurum præ-
stantissimum 70</p> <p><i>ὀβρυζὺν αὐρὸν ἀνιστάριον</i>, dictum
à multis magnis uiris
pro symbolo esse ha-
bitum 164. 165</p> <p>Omnis creatura sancti-
ficatur per precatio-
nem, dicti breuis ex-
plicatio 177</p> <p>Ophir auri in Biblijs
mentio 70</p> <p>Origenis publica con-
fessio 112</p> <p>Ottonis Imperatoris tē-
pore magna in Ger-
mania sterilitas 128</p> <p style="text-align: right;">? 2 Palame-</p> |
|--|--|

I N D E X.

P

- Palamedis** per inuidiam
oppressi interitus
154.155
- Palamedem** aliquot li-
teras apud Græcos
mò reperisse 154
- in Pannonia** ad Moga-
cium acceptæ cladis,
& Ludouici regis in-
teritus, historia 58.59.
- Papæ** in pios tyrannis
133. 139. 140. & seq.
patientix in innocenti
nece exemplum 131
- Paulus** papa, artis Magi-
cæ studiosus 42
- Pauli dictum**, Quis nos
separabit à dilectione
Dei, quomodo intelli-
gendum 166
- perfectio**, solius Dei ho-
nos 5
- pellicanus Christi** ima-
go 9. 10
inter Pellicanū & ser-
pentem, naturale odi-
dium quod 9
- in Peregrinatione** uenti
aduersi quid porten-
dant 53
- periculum sine periculo**
nunquam mutari 126
- Petrus** apostolus cur as-
siduè sit lachrymatus
142
- Pindari** poema an Psalte-
rio melius 92
- piorum** interitus causæ
quæ 149. 150
- Platonis** dictū de Deo
politia Mosaica quàm
diu steterit 14
- Politiani** de horis Cano-
nicis iudicium 113
- Polycarpi** mors, eiusq;
in supplicio precatio
150. 151
- D. Pomerani** de fide pul-
chra similitudo 84
- Pompeius** quo anno
ætatis interfectus 159
eius mors. ibid.
- Pompeij & Iulij Cæsaris**
mortes cuius rei sint
testimonium 159
- D. Pontani** responsum,
quid Deus ante mun-
di conditionem fece-
rit 1
- de Portentis** 48. 49 &
seq.
- prædestinatio** quid 119
eius causæ. ibid. 120
- prædestinationis** causa
cur aliqui probentur,
aliqui

I N D E X.

- aliqui improbentur, unde 120
 secretâ sententiâ Deû patrẽ
 in Christo aperuisse. *ibid.* 121
 prædestinationem mult-
 ris standi, nemini la-
 bendi esse causam 123
 contra Prædestinatio-
 nem unde solatium
 petendum 121
 de Prædestinatione 119.
 120. & seq. Augustini
 sententia 122
 de Prædestinatione Dei
 neminem debere esse
 sollicitum 120. ex uer-
 bo Dei iudicandum
 119
 præsentia Dei in eccle-
 sia exemplum euides
 134
 preces ore & ex-
 pressis uerbis fieri
 debere 167
 in Precum recitatione,
 ignauia taxatio 167
 de Prodigijs 48. 49. &
 seq.
 de Prouidentia & contin-
 gentia, Claudiani lo-
 cus 6. Francisci Stadi-
 ani dictum 7
- Pfal. 68 dictum, In Eccle-
 sijs benedicite Deo,
 &c. explicatur 82
 Psalmû 51. Miserere mei,
 &c. multis morituris
 cœlum aperuisse 84
 Psalmorû lectionis cre-
 bræ fructus 91
 de Psalterio Lazari Bo-
 namici iudicium 92
- R
- Rationis humanæ depra-
 uatæ affectio qualis
 73
 regni finem multas sedi-
 tiones præcedere 132
 religionem Christianam
 tria esse uastatura 81
 religiones iuxta diuer-
 sas gentium naturas
 esse corruptas 77
 in Rhodo insula canû mi-
 randum factum 67
 de Resurrectione mor-
 tuorum 123. 124
- S
- Sabinæ martyris breuis
 historia 151. 152
 saccaro nõ posse nos ca-
 rere 70. 71
 sacramenti signum non
 obscurum à Maximili-
 ano comiti cuidã da-
 tum

I N D E X.

- tum 92.93
 Sacramenta quid 98.99
 de Sacramentis 92.93
 sacrificia plerunq; in pō
 pam & ostērationem
 à sapientib. huius mū
 di conuerti 106
 de Sacrificijs 104. 105.
 & seq.
 salinæ quomodo erum-
 pant 501
 Saltzburgensis episcopi
 in pios tyrannis 142
 Samsonis dicti, De forti
 exiuit dulcedo, expli-
 catio 8
 Sanctorum pro Ecclesia
 perpetuæ preces 172
 de Sanctorum inuocatio
 ne, D. Lutheri iudiciū
 168
 ex Sanctorum pro Eccle
 sia perpetuis precib.
 non sequi ipsorū inuo
 cationem 172
 sanctos esse in cœlo 173
 sanguinis ē terra eru-
 ptiones plerunq; bella
 minari 67
 de Satisfactione 112. 113
 Satyros esse, experientia
 compertum 35
 Scripturæ sacræ totius
 principium quod 1
 scutum amittens maiori
 olim ignominia nota
 tus, quàm qui gladiū
 amiserat 87
 Senecæ prædiorum in
 Africa fertilitas 15
 Septemcastrensis regio
 quos olim incolas ha
 buisse feratur 61
 inter Serpentē & pellica
 nū, naturale odiū 9
 de Signis 48.49. & seq.
 simia manet simia, etiam
 purpura induta, pro-
 uerb. 70
 Simonidis, quid sit De-
 us, responsum 2
 Socratis uenustū dictū.
 169. eius mors 155
 solis eclipsin imperanti
 bus portendere 52
 solem tres habere res
 in una substantia 3
 à Sole sumptis similitu
 dinibus duab. quomo
 do trinitas illustrata 3
 somnū matutinū senibus
 prodesse 115
 de Spectro, missas pro se
 canere iubente, uera
 historia 115
 spectra, diabolos esse 33
 de

I N D E X.

de Spectris 33.34. & seq. de Spiridone, uenusta historia 174 de Spiritus sancti uisibili apparitione, testimonia 12 Spiritum sanctum essentialiter dari. <i>ibid.</i> de Spiritib. malis 33. 34 & seq. stellarum ortus & occasus reb. nascētib. afferre serenitates & pluuias 48.49 Stigelij de natura hominis post lapsum similitudo 18 superstitio hominum quid efficiat 104 supplicum mos ad inuocationem pulchrè accommodatus 169.170 synodus Constantinopolitana quid præcipue defendat 12 Synodi præcipue quæ 8 Syracidis dicti, Non sis secur⁹, explicatio 106 Syriaca natio superstitiosa 77 T Tecelius monachus indulgentiarum diuenditor	117 tempestates anni cur sepe turbentur 49 templum Hierosolymitanum à Luthero depictum 85.86 tempus omnia ferre 18 terra optima quæ 71 terra plena petulantibus hominibus 128 Testamenti ueteris & noui breuis summa 90.91 lectio quotidiana omnib. hominibus necessaria. <i>ibid.</i> 91 de Testamento ueteri & nouo 90. 91 & seq. Thaleti Deus solus sapiens 6 Theodosij morituri querela 130 traditiones Pontificum uiolare, non esse peccatū mortale 174.175 de Traditionibus humanis 173.174 & seq. trigonus Lunarum 18 Trinitas illustrata 4. secundum artes à Luthero descripta. <i>ib.</i> Trinitatis imago circulus, quomodo 3 de Trinitate quæ similitudi-

I N D E X.

<p>tudines in creaturis reperiantur 45</p> <p>Troiani belli causa 128</p> <p>Turcam optimum iam aurum habere 71</p> <p>Turcicum hunc Impe- ratorē gemmis maxi- mè delectari 72</p> <p>Turcicorum sacerdotū consuetudo 118</p> <p style="text-align: center;">V</p> <p>Velcurionis pius ex hac uita discessus 135</p> <p>uenti in peregrinatione aduersi, quid porten- dant 53</p> <p>ex Ventis facilmè de prælij euentu posse iu- dicari 52.53</p>	<p>ueritas cui rei assimila- ta à monacho quo- dam in Belgico 78</p> <p>uina in alio solo degene- rare 72</p> <p>uiola Christi typus 7</p> <p>in Virgilio uersus opti- mus quis 45.46</p> <p>uirium humanarum fra- gilitas 125</p> <p>uiri magni signis de re- rū mutatione à quib- moneri soleant 54</p> <p>uitæ longioris propaga- tio ob quas causas pe- tenda 170</p> <p>Vngarici ducis à Turcis capti, constans con- fessio 152.153</p>
--	--

F I N I S.

L E C T O R I.

*Observabis Lector, quoties literas hæcæ COLL. insertas
uidebis, ea quæ statim illis subiunguntur, Collectoris, non D.
PHILIPPI esse dicta. Quod uerò ad consilium &
laborem materiarum istarum pertinet, si quid ulterius sci-
re cupies, Secundam horum Locorum partem per-
legas: ubi fusiùs pleraque
declarabuntur.*

DE DEO, TRI-
NITATE, ET TRI-
bus in Diuinitate per-
sonis.

P Rincipium totius sacrae Scriptu-
re est: Ita omnino de Deo sentien-
dum, loquendum & cogitandum
est, ut ipse se patefecit claro uer-
bo, & minime fallentibus testi-
monijs, ac editis miraculis Prophetarū Christi, &
Apostolorum.

COLL.

Augustinus à quodam interrogatus, quid Deus
ante mundi conditionem fecisset? Respondit: Pa-
rauit infernum de his interrogantibus. Doctor
Pontanus eadem de re interrogatus, respondit: Se-
dit iuxta spinetum, & uirgas compegit talibus cu-
riosis, de huiusmodi interrogantibus.

Gratianus Imperator in epistola ad Ambro-
sium inquit: Loquimur de Deo, non quantum de-
bemus, sed quantum possumus. Sic quidam meos
Locos uocat bona tenuia: sunt plus quàm tenuia. si
modò sunt bona tenuia, tunc sum contentus, non
irascor illi. plus enim quàm uerum dixit. Nemo
sapientiam Dei immensam in omnem eternitatem
exhauriet.

4 Doctor

Doct̃or Io. Bugenhagius Pomeranus.
 Quemadmodum si quis audiat noctu in templo pa-
 storem concionantem, scit eum adesse, sed non i-
 ipsum intuetur: sic genus humanum Deum contem-
 plari non potest per densam caliginem, quæ pro-
 pter originis peccatum accessit.

Homerus uolens exprimere humanas cogita-
 tiones de Deo, fingit Thetidem querere Iouem in
 cælo, nec domi ipsum inuenire, ut qui esset ad-
 huc in conuiuio Aethiopum. Hæ sunt humanae
 de Deo cogitationes. Lucianus ille à Deo fingit
 cancellos in cælo per quos Iupiter certo tempore
 homines respiciat, quo solummodo tempore peten-
 tes exaudiantur: qui autem alieno tempore inuo-
 cant, eorum precationem esse inane murmur.

Simonides interrogatus quid esset Deus, peti-
 uit sibi triduum ad cogitandum dari: triduo ela-
 pso, denuò sibi triduum concedi uoluit. Denique
 cum diu secum ea de re deliberasset, & iterum in-
 terrogaretur, respondit: Quo diutius mecum co-
 gito, eò minus inuenio. Sic humana ratio sine uer-
 bo Dei nihil de Trinitate affirmare potest.

Aesopus interrogatus, quid Deus in cælo age-
 ret? Respondit: Ille frangit magnas ollas, &
 ex frustis alias nouas componit. Significare uo-
 luit, quod Deus de sede potentes deponat, & humi-
 les exaltet.

COLL.

Non dubiū est circulū esse imaginem Trinitatis. Ego sic accōmodarē, alius aliter: Centrū est Pater, circūferentia est Filius, area est Spiritus sanctus. Sicut centrū est principiū circuli, sic Deus est principiū omnium rerū. Hæc ex lectione Euclidis sunt excerpta.

COLL.

Duæ similitudines à sole sumptæ, quibus ueteres utcunquæ Trinitatem in Vnitate illustrauerūt.

Sol habet tres res in una substantia: primum est in eo circulus: postea est aureus fulgor: denique calor uiuificans res nascentes. Per circulū Patrem intelligebant: per fulgorem aureum, filium Dei, qui est fulgor æterni Patris, ut ipsum nominat Epistola ad Hebræos: per calorem uiuificantem, Spiritum sanctum, quo Pater Filium, & Filius Patrem complectitur, & postea Pater & Filius totam Ecclesiam diligunt, & sibi eam adiungunt.

Secunda parum dissimilis à priore.

Anima hominis est typus proximus Dei, sicut & sol. In sole sunt tres res considerandæ, radius ipse, lux & uirtus seu calor uiuificans: quæ res non realiter, sed tantū inuicem cogitatione discernantur. Radiū Patrem esse asserūt: lucē Filiū, sicut ipsam symbolū nominat: Lumē de lumine, uel, ut ait Ioānes, Lux illa uenit in mūdū. Virtus altissimi.

uocatur Spiritus sanctus in conceptione Christi
ab angelo Gabriele.

COLL.

Similitudo sumpta ab homine, il-
lustrans Trinitatem.

Tria sunt præcipua in homine, mens, sermo seu
cogitatio, & spiritus: *vñs, λόγος καὶ πνεῦμα*, quæ
sunt pulcherrima imago Trinitatis. *vñs* enim seu
mens gignit cogitationem aut sermonem, & ha-
bet se ut æternus Pater, qui sese cogitans & intues
gignit Filium. *λόγος* habet se ut Filius, qui ostendit
Patrem, sicut cogitatio uel sermo mentem. *πνεῦμα*
sicut Spiritus sanctus, qui commixtus nostris spiri-
tibus excitat in nobis tales motus, qualis est ipse.

Trinitas secundum artes, descri-
pta à Luthero.

Deus Pater in diuinis est Grammatica: dat en-
nim uoces, estq; fons ipse. Filius est Dialectica: dat
dispositiones rerum, estq; uerbum *λόγος*, & dispo-
nit omnia. Spiritus sanctus est Rhetorica: quia in-
spirat & mouet uiuificando.

Confabulatio inter Doctorem Mar-
tinum Lutherum & Philippum,
quòd in creaturis reperian-
tur similitudines de
Trinitate.

In fluminibus, substantia, fluxus & potentia:
sic

fic etiam in artibus. In Astronomia, motus, lumen & influentia. In Musica, re, mi, fa. In Geometria, tres dimensioes, linea, superficies, corpus. In Grammatica, tres partes orationis. In Arithmetica, tres numeri. In Rhetorica, dispositio, elocutio et actio seu gestus. Inuentio non est artis, sed nature. Sic que libet res habet pondus, numerum, & figuram.

ATTRIBUTA, & PROPRIETATES DEI.

Plato: *μὴν θεῶν γόσπας ἐστίν, εἶναι τὴν ἀγένητον*. Solius Dei honos seu decus est, inquit, esse perfectum. Videtis prestantes naturas subito mutari. Igitur solius Dei decus est, quod sit in eo perfectio uirtutis. Humana omnia sunt fragilia: sicut uidetis in Alexandro Magno, illam excellentem & prestantem naturam ita degenerasse a sese, & tam subito sui factam esse dissimilem, ut mirum sit tantae uirtutis, & tot honestarum actionum tam repentinam fieri posse mutationem.

COLL.

Mera est ignorantia Dei, nescire quod Deus sit Deus uitae & consolationis: id est, quod Deus sit consolator afflictorum, letitia & uita. Et e contra uerissima Dei cognitio est, scire quod Deus non sit diabolus, sed simpliciter Deus. Est enim equiuocum Deus, id quod euangelista Matthaeus capite quarto indicat. Hic bene distingue diabolum, qui

se Dominum omnium rerum uocat, ut à uero Deo discernatur, qui est huius uitæ sustentator.

COLL.

Cum Mileti inuentam auream mensam Apollo iussisset sapientissimo dari, ciuitas eam Thaleti dandam esse decreuit. Is magnitudinem huius laudis sibi non competere agnoscens, et libenter alteri uel impertiens uel cedens, misit Soloni. Solon ad eundem modum Bianii. Cum per omnes septem Græciæ sapientes uagata mensa ad Thaletem rediisset, ait Thales: Nunc demum se oraculi sententiam intelligere, iussitq; mensam Apollini offerri, quòd Deus significasset hoc inuolucro, neminem mortaliu[m], sed solum Deum sapientem esse.

COLL.

Iupiter apud Hauerum suspensus de catena dicitur. Expositum est ab Ethnicis, quòd Deus alligatus sit causis secundis. Imo credo potius uoluisse significare Homerum, illud numen æternum posse moderari causas secundas sua libertate.

PROUIDENTIA ET
contingentia,

Est apud Claudianum in bello Ruffini, ubi dicit se sepe disputasse secum, an sit prouidentia: sed tamen se statuere, esse prouidentiam, postquam Ruffinus punitus sit.

COLL.

Diogenes dicebat de Harpago, qui rapuerat
magnam

De filio Dei.

7

magnam pecuniam ex thesauro Alexandri, cuius fuerat thesaurarius: Harpagus locuples affert testimonium contra Deos, cum sit homo omnium pessimus.

Erat Tubingæ optimus uir Franciscus Stadianus, mihi admodum familiaris, qui sæpius dicebat: Certissimè statuo, quòd sit prouidentia & contingentia: sed quomodo illa fiant, planè ignoro.

Imago Dei in homine.

Quare homo uocetur imago Dei? Respondeo: Quia est in eo quiddã iudicã, quod est mens et uoluntas, ac libertas aliqua electionis propter mentẽ.

Ambrosius.

Non est imago Dei, in qua non habitat ipse Deus. Quod rectè dicitur de renouata imagine.

DE FILIO DEI.

DE DVABVS NATVRIS

in filio Dei.

Viola habet pulcherrimã allegoriã ad designãdũ Christum. Purpureus color significat humanam naturam crucifixam: aureus significat diuinam in Christo. Item uiola significat concionatorem, seu pastorem Ecclesiæ. Purpureus color significat crucem: aureus uerbum Dei & fidem. Odor ille fragrantissimus significat illam fragrantiam uerbi Dei, id est Euangelij.

4 4

Præ-

De filio Dei.

Præcipuæ synodi: Antiochena refutauit Samo-
satenū, qui affirmauit Christum tantum uulgarem
hominem fuisse, & eum sicut alij homines, sapien-
tia, gratia ac alijs donis profecisse. Nicæna condi-
dit symbolum Nicænum, & illustrauit in primis
articulum de duabus in Christo naturis. In Constā-
tinopolitana quid actum sit, uide locum de Spiritu
sancto. Ephesina damnauit Nestorium, qui extin-
xit hanc doctrinam: Non esse in Christo unitas du-
as naturas, sed λόγος assistere Christo, sicut amicus
amico adest, aut sicut apud poetas Pallas adest V-
lyssi. Chalcedonensis damnauit Eutychem, qui cō-
fundebat naturas in Christo & fugebat humanam
conuersam esse in diuinam, ut cum ex aqua & mel-
le facta est mulsa.

In historia Samsonis est dictum: De forti exiuit
dulcedo, id est: leo putrefactus gignit examen a-
pum. leoni cōparatur humana natura. Quo æni-
gmate etiam significatur, ex mortuo Christo pro-
dure Ecclesiam & Euangelium.

Dionysius Arcopagita uidens eclipsin solis in
passione Christi contra naturæ ordinem existere,
dixit: aut Deum naturæ pati, aut totam mundi ma-
chinam interituram esse. Vnde satis clarè
liquet, in Christo uerè Diuinam na-
turam fuisse.

De filio Dei.

DE OFFICIIS CHRISTI. COLL.

Augustinus de imagine Christi pendentis in cruce inquit: Inspice uulnera pendentis Christi, sanguinem morientis, precium redimentis, cicatrices resurgentis. Caput habet inclinatum ad osculandum, cor apertum ad diligendum, manus extensas ad amplectendum, totum corpus expositum ad redimendum. Hæc quanta sint cogita, hæc in statero cordis tui perpende, ut totus figatur tibi in corde, qui totus pro te fixus fuit in crucem.

Naturale odium est inter serpētem & pellicanum. Pellicanus cū auolat à suis pullis, quæsiturus eis cibum, interea irrepit in nidum ipsius serpens, & interficit pullos, super quibus mater reuertens, triduo lugere fertur. Deinde in pectore se uulnerans, conspergit eos proprio suo sanguine, & sic à mortuis pullos resuscitat. Sanguine effuso, debilitatur mater adeò, ut pulli cogantur exire & quærere sibi uictum, quorum quidam naturali affectu matrem debilitatam pascunt. Quidam uerò degeneres, matris nullam prorsus curam gerunt. Quòd mater animaduertens, receptis uiribus pullos se pascences resouet: alios uerò ingratos à se reijcit, aut uiuere non permittit. Pulcherrima imago est, filium Dei saluatorem nostrum representans. Diabolus naturali odio filium Dei, & eius pullos, id
4 5 est,

De filio Dei.

est, credentes, prosequitur, & eis uitam tandem crudeliter eripit: Christus uerò, qui est uita & dador uita, nostra calamitate motus uulnerat se in pectore, & uitam suam pro nobis eterno Patri offert, suoq; sanguine nos à serpentis ictibus in uitam eternam restituit. Sed quid fit? Quidam pulli illud beneficium amplectuntur, & sunt grati erga matrem Ecclesiam & Christum: quidam uerò degeneres negligunt beneficia, & erga matrem Ecclesiam sunt ἀγρογοί, quos tandem filius Dei ex Ecclesia exterminabit, & in extremo iudicio iudicabit.

COLL.

Cedrus est imago officiorum Christi. Quem admodum enim cedrus apposita cadauera prohibet à putrefactione & arrosione uermium, nec uiuos patitur: sic Christus reddit mortuis uitam, uiuentibus adfert mortem.

COLL.

Sicut adamas tanta duritie est, ut nulla ui possit frangi nisi adhibito sanguine hircino: ita diaboli potentia maior est, quam ut possit ab ulla creatura debilitari: sed solo cruore filij Dei frangitur & debilitatur.

POENA CONTEMPTVS officiorum filij Dei.

COLL.

Julianus apostata cum bello Parthico abesset,
Liba

De filio Dei.

11

Libanius impius sophista Antiochiæ ludimagistrū interrogat, Christianā irridendo religionē: Nunc inquit, fabri filiū quid putas facere? At ludimagister Spiritus sancti instinctu prædixit, quod paulo post accidit. Respondit enim: O sophista, creator omnium rerū, quæ tu fabri filiū appellas, loculū Iuliano concinnat. Post paucos dies Iulianus telo (de quo incertus erat unde erat missum) traiectus interiit, ac loculo impositus Antiochiā est aduectus. Ita qui in caelis est irridet eos, & uicissim subsannat hostes suos.

COLL.

Cū ageretur in quodā celebri loco tragœdia de passione & morte Domini nostri Iesu Christi quidā agēs personā pendentis in cruce Saluatoris nostri, accepto in corde lethali uulnere, ab alio pe. ète uesicā cruore impletā, et lateri ipsius alligatā, mortuus cōcidit: aliū etiā, qui deflentis sub cruce personā representabat, lapsu interemit, cuius mortē frater uindicās in eo, qui ipsum in ligno pendentē sciuit, capitali supplicio affectus est. Ita quatuor occubuerūt nō sine suspiciōe, quod homines in tā serijs reb. ludāt: præsertim cū id fieri nō possit sine offensione piorū hominū ac Deū timentū. Est etiā pœna, qua Deus irā suā uult ostendere aduersus cōtemptores passionis Domini nostri IESU Christi, quam amplius representari non uelit.

DE

DE SPIRITV SANCTO.
COLL.

IN historia Ambrosij est, quòd quando enarrauerit hæc uerba: Sicut ouis ducitur ad mactandum, tunc scriba eius uidit flammam ex ore ipsius erumpere, quæ uerè fuit Spiritus sanctus. De Elia idem scriptum est ab Epiphanio in uitis Patrum, quòd quando solitus est infantulus lambere papillas matris, mater & alij uiderunt eum non trahere lac, sed flammam. Significatū est futurum eum plenum Spiritu sancto.

Quidam dicunt Spiritum sanctum dari non essentialiter, ignorantes quid dicant. Quando Spiritus sanctus mouet cor, mentem, & brachia Dauidis in prælio, ipse Spiritus sanctus fuit in eo substantialiter, id est: nō est eadē persona, sed est in eo tāquam in domicilio, & tanquam in templo separabiliter, ac tamē adest substantialiter, permiscetq; se ipsius spiritibus in cerebro & in corde, agit, & eum mouet, quod est magnum Dei beneficium, quòd Diuinitas ita se nobis permiscet. Hoc quid sit, inde potest intelligi, quia in Scriptura sæpè dicitur: Misit spiritum Filij sui in corda uestra.

Constantinopolitana synodus defendit hunc articulum Spiritum sanctum esse personam procedentem à Patre & Filio.

DE CREATIONE.

DE MVNDO & TEMPORE.

Quidam scripsit mundum esse aeternum, quia homines paulatim essent facti sapientiores: dicit etiam Homeri tempore non fuisse literas. Quanta stulticia est putare se sapientiores esse quam fuerunt illi praestantissimi uiri, Adam, Nohe, Abraham & alij?

De duratione Mundi, dictum prophetæ

Eliæ, uel traditio domus Eliæ.

Sex millia annorum mundus, & deinde confla-

Duo millia inane.

(Gratio.

Duo millia lex Moysi.

Duo millia dies Messiah.

Et propter peccata nostra, quæ multa & magna sunt, deerunt anni ex his, qui deerunt.

Scriptum anno 1560. postquam natus est Christus ex uirgine: anno post creationem mundi 5522.

De duratione Mundi, dictum

Irenæi martyris.

Quot diebus factus est hic mundus, tot & millenis annis cōsummetur. est enim dies Domini, quasi mille anni. In sex autem diebus consummata sunt quæ facta sunt: igitur consummatio eorum septimus millesimus annus est.

Ego in antiquo codice scriptum legi: Im 1680

Iar, geschicht nichts neues, so zergeth die welt gar.
 id est: anno 1680. si nihil noui accidat, totus mundus peribit. Habeo etiam aliam coniecturam. Nā tempus constitutæ politię Moysaicæ, id est, ab exitu ex Aegypto, usq; ad eiusdem politię destructionem, cum duratione mundi planè congruere existimo. Stetit uerò politia Mosaica annos 1582 usque ad ultimam destructionem sub Tito. igitur, mundū post destructionem illius politię ultra illos annos duraturum esse, haud puto.

De anno Clymaeterico.

Clymaetericus annus facit mutationes in statibus & conditionibus hominum. Est autem septimus annus, qui semper multiplicatur ut: 14. 21. 28. 35. 42. 49. 56, &c. Ego egregios & præstantes uiros noui, qui 56 anno ex hac uita decesserunt. Iacobus Micyllus, bonus & præstans uir 56 anno moriebatur: similiter Durerus excellens pictor 56 anno est mortuus, & alios multos possem nominare, temperanter etiam uiuentes, anno eodè mortuos. Est q; in primis annus Clymaetericus, quando septenarius cū nonario multiplicatur, ut: annus 63 ualde multos tollit, qui est annus mortis Aristotelis, Virgilij & ducis Friderici Electoris Saxonie. Concurrunt in illo anno hi duo numeri septimus et nonus:

De anno Iubileo.

Leuitici uigesimo quinto capite, constituitur lex de

de anno Iubileo, ut facultates ad priores suos dominos redeāt. Significauit uerò ille annus Iubileus populo Israelitico uniuersalē Euāgelij prædicationē, & uerā remissionē omniū peccatorū, quæ est Ecclesiæ propria omnib. tēporibus. Habuit etiā præter hanc significationem alias multas utilitates politicas & singulares. Voluit Deus facultates in illo populo manere, & apud illas familias, quibus lege Moysi à Iosua antea erant traditæ, sicut apud nos fit in feudis, quæ uasalli non possunt, nec debent sine consensu domini feudi alienare. Hæc ratio hanc ipsam ob causam adhuc seruatur, ut maneant facultates apud suas familias. Occurrīt etiā Deus hac lege his utrisq; prodigis & auaris. Hi inhiāt alienis facultatibus, & illas uarijs artib. ad se rapere conātur: illi uēdūt suas paternas facultates, & manib. sumptib. cōsumūt. Sed in magnis imperijs hæc cōsuetudo seruari nō potest, ut cū Romanum imperiū crescebat, multi habuerūt prædiā & facultates in Aphrica, Europa et Asia, quæ ad præstinos dominos ppter multiplices possessores redire nō potuerūt. Legim⁹ de Seneca, habuisse cū pulcherrima & ferulissima prædiā in Aphrica, quæ (ut de Aphricæ fertilitate cōstat) singulis annis centuplū proferrent, ita ut unus modius centum daret.

Sic ad imitationem huius legis Moysaice uanos & inæquādā, Papa propter suū quæst. m cōstituit annu-

num Iubileum, quem nominat annum remissionis peccatorum, sumpta initio occasione à relaxatione ueterum Canonum pœnitentialium, quibus ita uexabantur homines, ut præ earum duritie uix seruari posse uiderentur. Itaq; quo illos canones relaxaret, excogitauit idem illo anno singularem remissionem, ut quando quidam commiserat adulterium, septem annos ieiunare, & à coniugio abstinere oporteret: & similia multa monstra contra uerbū Diuinum sinxit, quæ adeò atrocia fuerunt, ut nihil mirum sit, si etiam bonorum hominum cōscientias in desperationem & dubitationem uariam impulerint. Postea paulatim relaxarunt illos Canones pœnitentiales, accepta pecunia ab hominibus, quam remissionem uocarunt indulgentias. Dicunt Bonifacium Octauum autorem huius anni Iubilei fuisse, quo homines Romæ pecunia redimerent sua peccata, annunciata eis à Papa remissione peccatorum. Fertur sæpe tanta hominum frequentia Romæ fuisse, ut in illa hominum constipatione multi hac mutua collisione sint extincti. Illud pecuniæ aucupiū ante nostra tempora adeò creuerat, ut Papa Cardinales in Germaniam uenditione harum indulgentiarum ad magnam summam pecuniæ colligendam mitteret. eiusmodi annum Iubileum Papa 1550 anno iterum celebravit Romæ. Habet autem nomen à buccina seu tuba, quæ

ba, qua Iudaei in magnis solennitatibus & festis populum conuocabant, sicut nos campanis plebem ad conciones & alias res sacras peragendas, conuocare solemus.

D. Erasmus Roterodamus.

Ἐργα νέων βυλαὶ δὲ μέσων σύχαι τε γόρδόντων.
 Siquidem si quis à trigesimo usq; ad sexagesimum annum laboribus deditus atq; defatigatus fuerit, quietem meruisse uidetur, sicuti fuit aetas militaris Romae, ubi militabant annis triginta: uidelicet à trigesimo usq; ad sexagesimum. Postea sexagenarij sunt idonei consilijs, secundū ueterē uersum, ἰσπικὴ γυράσσοντι τὰ μέγιστα νύκτα ἐπιβουλάε. id est: Seneſcenti equo da mitiora cicela, hoc est frenos. Aetas uerò post septuagesimum annum iam est imbecillior.

Erasmus, cum ei semel scriberem, ut curaret, ut ipsius aetūs postremus esset congruens ipsius auctoritati: respondit mihi, Ἐργα νέων βυλαὶ δὲ μέσων σύχαι τε γόρδόντων.

Aetates mundi conueniunt cum potentijs anime. In prima aetate floruit ἡγεμονικόν: in secunda aetate regnauit θυμικόν, id est, militares homines, gigantes, ueluti Samson, Dauid & Achilles, qui fuerunt coetanei. In illa aetate Iulium Caesarem facio ultimum. ἐπιβουρικόν est tertia aetas, in qua nos indulgentes cibo & potui uiuimus. Nam nos

non possumus ferre labores & molestias militares, quæ in secunda ætate existentes pertulerunt.

Astrologi dicunt, hanc nostram ætatem esse lunarem, regnareq; trigonum lunarem, qui habet insignes mutationes. Lunaris trigonus est piscium, cancri & scorpij, mixtus ex Marte, Venere & Luna: uidemus enim uariam huius seculi mutationem.

Ioannes Stigelius.

Natura hominis post lapsum est tanquam fractum horologium, in quo semper aliquid sarcinendum est, neque unquam in hoc seculo perfectum fiet. Simile reperitur in horologio summi templi Basiliensis.

Fert omnia tempus.

Der Welt anfang mittel vnd endt/
Müt, zeit, stundt vnd tag verwendet.

DE ANGELIS, LIBERATIONIBUS & DEFENSIONIBUS DEI
miraculosis.

Angeli ideo creati sunt, ut defendant & tueantur nos homines, sunt enim *αἰσθηματῶν*. Nisi enim adessent Angeli boni hominibus, una hora, imò momento, diabolus totum mundum inuerteret. Quia & diaboli & boni angeli prope homines sunt undicumq; sed unus bonus angelus fortior est mille diabolis.

Quidam pastor dixit: Est difficile de Angelis
conci-

De Creatione.

19

concionari, quia nullus scit quis sit uir, & quæ sit
fœmina. *Wer ein Sie, oder ein Er ist.*

Audui à quodam graui uiro, & fide digno, se
cõpertum habere. sibiq; de ueritate facti huius cõ-
stare. in quodam pago uicino urbi Cygnæ, mu-
lier quæ iam iussit filium suum adducere boves, in
proximo syluæ aditu pascentes. & cum puer ali-
quando diutius commoraretur, incidit magna nix,
quæ totos illos montes obtegebat, nocte ingruen-
te, nec poterat puer ex illis montibus egredi. Parē-
tes postridie solliciti non amplius de bobus, sed de
filij uita, expectabant aduentum filij, nec poterant
præ niuis altitudine egredi ex illis montibus quæ-
situm filium. Tertio die egredientes, querunt pue-
rum, tandemq; inueniunt ipsum in aprico syluæ lo-
co, ubi nulla nix erat. sedentem, & parentibus ad-
uenientibus arridentem. Interrogatus autem pu-
er, quare non rediret domum? respondit, se expe-
ctare donec adueniret uesper, nesciens iam diem
præterisse, nec ullam niuis molestiam aut tempe-
statem passus. Et cum amplius interrogaretur,
an etiam aliquid comedisset? dixit, aduenisse quẽ-
dam uirum, qui porrexerit sibi panem cum ca-
seo. Ita haud dubiè per Angelos seruatus est iste
puer in media bruma: & sine dubio Angelus fuit
ille uir, qui puero panem cum caseo porrexerit.

Cũ essemus Spiræ in cõuentu, cõcionabatur Fa-

b a ber, &

ber, & multa dicebat tetra de transubstantiatione, & adoratione panis consecrati. Quæ cum audiisset Grynæus, finito sermone, hominem accedit, dicitq; se, quando quidem audiuerat ipsius concionem, de sacramento cupere magnopere de eadem re priuatim cum ipso colloqui. Quod cum audiret Faber, humanissimis uerbis & uultu benuolo respondebat, & ipsi optatissimum fore istum diem, quo cum Grynæo esset collocuturus, præsertim de re tali, iubebatq; ipsum postridie ad suas ædes redire. Grynæus nihil mali suspicans, discedit: rediens ad nos, dicit, se cras disputaturum esse cum Fabro. Sed ille interea temporis Grynæo insidias struit, accedit quendam illustrem uirum, ac totum ipsi negocium exponit: ac tandem obtinet ut hic illustris uir in uincula per Senatū, Grynæum cōijci mandet. Cum prandium uix inchoassemus, uenit uir quidam senex in nostrum diuersorium, ac me à prandio ad se ante fores euocat, interrogans. de Grynæo, an intus esset? cui respondi, esse. subijcit ipse, imminere ei periculum, quod si uitare uelit, quàm primùm fugiat. Quæ cum Grynæo nunciassem, suasi ei fugam: ille obtemperat. Surgimus à prandio. ego, D. Crucigerus & ipse: nos procedebamus, ministri nostri sequebantur, in medio ibat Grynæus. Non transieramus quatuor aut quinque domos, statim in hospitio aderant lictores, quæren

tes Grynæum: sed cum inuenissent eum in diuerforio, nihil ulterius fecerunt, uel iussi ut tantum ibi quærerent, uel personas nostras non agnoscentes, aut alioqui nihil crudele facere cupientes. Interrogavi multos, utrum hunc uirum nossent? uolens illi pro hoc beneficio gratias agere, sed nullus mihi indicare potuit, quis fuisset, neq; unquam amplius ipsum uidere potui. Hunc uirum omnino fuisse Angelum puto. Grynæus, cum deduxissemus ipsum usque ad Rhenum, conscendit nauim, & traiecit nobis expectantibus, ac postea nostrum aduentum Heydelbergæ expectauit.

COLL.

Magister Spangenbergius pastor Northusanus, conferens se cum filijs suis in balneum, ibi aliquot horas lauando consumpsit. Egresso è balneo cum filijs, statim hypocaustum corruit. Testatus est pater cœlestis, nos illi curæ esse, & uerè Angelos esse custodes nostrorum liberorum, parentum, cognatorum: & omnes nostras facultates per suos ministros tueri & protegere.

COLL.

In Prussia accidit memorabile factum. Cum nasceretur quidam puer, statim accessit eum genius (uel quidquid illud tandem fuerit, id iudicandum alijs relinquo) qui ita curam infantis habuit, ut ipsi non fuerit opus alterius ullius ministri aut fa-

mule ministerio. Cum hic adolefceret, simili ratione curam ipsius egit, ut cum ipso scholas uisitaret, ita tamen ut neq; ab ipso, neque ullo alio conspiceretur exiit caligas adolescentis, ut famulus. Etsi quod imminere periculum adolescenti uideretur, uel strepitu claro prædixit: deinde facto adolefcente Canonico, cum aliquando largius se ingurgitasset bibendo, exorto subito fragore, omnes sunt perterrefacti. Tunc ille adolefscens, inquit: Nolite timere, mea res nunc agitur, altero die incidit in febrim, & totum triduum, donec abiret in suas ædes, eiulatus est auditus. Hic Canonicus Copernico Mathematico optimè fuit notus.

Heidelbergæ audiui à docto uiro, filio Doctoris Medicinæ, quòd is cum esset puer exiuerit in hortum deambulatum cum fratre. Pueri ambo simul euntes, & tenentes se mutuis brachijs, insolentia quadam errauerunt in ponte, ut ambo de ponte in flumen delaberentur, qui tunc non erat munitus, sicut hic pons in Albi, quem iam lapideum eo in loco extruxerunt. Ego noui utrumq; & iam sunt uiri, qui ad iustam ætatem peruenerunt. Ancilla uerò, quæ illos sequebatur, statim desiliit de ponte in flumen, & apprehendit utrosq;, & sic eos seruauit. Si fuisset imbecillis naturæ, disputasset secum: Tu peribis, non poteris euadere incolumis: sed illa uincitur naturali obligatione,

Noui uirum nobilem in oppido Franconia, nomine Creutzberg, qui adhuc uiuit, cuius filius decidit ex fenestra arcis in fossã aqueã circa arcẽ. An cilla cucurrit ad famulũ, qui erat in inferiore adiu parte, & dicit puerũ in aquas incidisse. Ibi accurrat seruus magnitudine animi fretus, dimisit se in fossam, & liberauit puerũ adhuc incolumẽ: etsi aliqua mora intercessisset, tamen diuino auxilio puer seruatus est.

Imperator Carolus V. sæpẽ in magnis periculis quorũ illud inter cetera non minimum fuit, cum in expeditione Africana reliquas iuxta se naues mergi, sibiq; idẽ periculũ instare uideret: tamen diuinitus ex hoc, sicut ex plurimis alijs, seruatus est: sicut dixit ad me Granuelus. O malum hospicium, o malum hospicium mare.

Pinxerunt quidam imperatorem Carolum V. dormientẽ, & Christum abigentẽ illum muscas, quod fecerunt in ignominia Pauli papa, cuius filius Casari struxerat insidias, quae tñ diuinitus impediẽbatur.

Est in historia Megalopolensium principũ, quomodo aliquis ex ducibus in bello aduersus Turcas captus postea in Aegyptũ ductus sit, ut ibi seruiret. Elapso aliquo tempore Liuoniensis quidã magister tormentorũ, factus est Soldanus Aegypti. Hic cum nouisset illũ ducẽ, uocat eũ ad se, dicẽs: Velus fuit inter nos amicitia, et ego tecũ sub patre tuo militaui, a quo
b 4 pluri-

plurima in me beneficia sunt collata, pro quibus meam erga te gratitudinem iterū declarabo. Memor igitur illius nostræ ueteris amicitia, & beneficiorum tui patris mittam te in patriam. Dux aliquādiu Soldano acquiescere noluit, dicens se non egrē ferre seruitutem, quam tamen, si ipse magis le uire uellet, sibi gratum fore: quod si faceret se non admodum cupere in patriam reuerti, quod ueretur nec suos ipsi fidem habituros esse, & arbitratus eos quod esset impostor. Adhortanti Soldano, tandem acquiescit: is nauim ipsi prospicit, addito uiatico & mediocri comitatu. Ibi cum præternauigarent Macedoniam, rursus in mari à Piratis capitur, & in Aegyptum ad eundem Soldanum reducitur, cui dixit: Vides, Deum me redire in patriam non uelle, manebo potius hic. Sed Soldanus ducens denuò instructum uiatico, & maiore comitatu mitit in Cyprum, ubi inuenit (Dei prouidentia sic ordinante) suam coniugem, cum qua in patriā profectus est. Postea uerò per totam uitam ipse cū suis pro hac liberatione Deo gratias agere solitus est.

Ludouicus duodecimus Rex Gallie, qui proximus fuit ante Franciscum, postquam diu exul apud Imperatorem Maximilianum fuisset, uocatus est rursus ad regnum. Erat autem pulsus in exilium à Carolo Gibboso, & euaserat in habitu mulieris. Veniebat igitur ad imperatorem Maximilianum,
apud

De Creatione. 25

apud quem uiuebat, donec iterum in regnum Gal-
lie reuocaretur. Ita diuinitus est custoditus, & in
regnum suum restitutus.

Duces Saxonie, Fridericus Elector et Ioannes,
fratres, aliquando in Albi Torga Vuitenbergam
usque nauigauerunt: cumq; recenter soluta glaciis
magna moles innataret, ita nauim utrinq; quassa-
uit, ut cum Vitebergæ in ripam uicinam essent e-
gressi, carina nauis fissa, & aëres dissoluti difflu-
xerunt. Intuentur igitur spectaculum principes,
stantes in ripa, cū magna administratione, cogitā-
tes quāto in periculo fuerint: agnoscūt diuina ope
nauim esse seruatam, donec ipsi egressi essent: de-
nique post longum silentium, inquit Dux Frideri-
cus ad fratrem: Fateamur nos esse seruatos diuini-
tūs, & grati beneficium Dei celebremus, qui nos
in hoc periculo & in alijs protexit. Quod autem
nobis egressis nauis dilacerata sit, profectò metuo
post nos nostræ nauis, id est, domus Saxonie dila-
cerationem portendere.

COLL.

Historia memorabilis accidit Maximiliano o-
ptimo principi, filio Ferdinandi, regis Romani.
Cum enim absens Imperator Carolus V. in Ger-
mania res nondum pacatas componeret, accersitus
est Maximilianus princeps ad gubernationem Hi-
spanie, & uicinorum regnorum. Ibi dum uel ani-

mi causa, uel exercendi corporis gratia, uenationi ad Granatam uacaret, cumq; in ea uenatione cupiditate insequendi feram oblatam, longius à comitatu suo discederet, à suis relictus diu in densissimis syluis uagatus est. accedente iã nocte, sollicitus (ut qui sibi à feris in illis locis immansissimis, & alijs noctis incõmodis timeret) circũspectat, si quis sibi locus daretur, quò se in tutũ reciperet. Itaq; procul conspecta pastoris casula, citato equo ad eam peruenit: rogatoq; pastore, ut sibi apud eum diuersari ea nocte liceret. is omnia benignè pollicitus, descendere de equo iubet, & tugurium ingredi. Erant porrò domi apud pastorem sex numero: utiq; præter illum, filius circiter uiginti annos natus, tum opilio robustus, & ad quoduis facinus aggrediendum idoneus: præterea uxor cum paruula filia & nuru, quæ paulo antiè noua nupta in familiam rustici concesserat. Princeps ubi ad terram equo desiluisse, cum' que tradidisset opilioni curandum, casam ingreditur: ac dum tenuis cœnula sibi paratur, ad ignem asidet, nihil quicquam suspicans mali. Interea quum ij, qui domi erant, Maximilianum minimè nossent: neque ipse, quis nam esset cuiquam aperuisset: illi tamen cum eleganter amictum, & præclaris alijs ornamentis corporis & animi ornatum uiderent, rati, eum esse magnum omnino aliquem, atq; opulentum

lentum uirum, opimæ inbiantes præde, sæda te-
 terrimaq; de illo perdendo consilia incunt. Ita q; cœ-
 nati, cubile (in perangusto cubiculo, quod quidem
 hostiolo uctustate putri, & cardinibus diluxatis, ac
 male cohærentibus agrè claudebatur) ei conster-
 nunt. Dumq; ea parantur, noua nupta filij, siue
 quòd huiusce consilij ab inuio particeps fuisse, fa-
 ctiq; conscia, cuius postmodum eam poenituis-
 set: siue (id quod credibilius est) non adhibita
 consilij, tantum ex nutibus, ipsorum & concur-
 sationibus rem persensisset: tandem uel atroci-
 tate rei commota, uel egregij principis sibi igno-
 ti uicem miserata, fidem ab eo stipulata, ne
 se proderet, illi perdita consilia detegit. Is
 licet facillè potuisset, apertè fassus, quis nam
 esset, illud periculum declinare: maluit tamen
 uirtuti propriæ quàm fidei pastorum, & eo-
 rum præsertim quos semel infidos atque im-
 pios expertus esset, sese committere. Itaque
 magno & erecto animo statuit, ut pericu-
 lum potius, quàm eorum perfidiam subiret.
 Quamobrem in cubiculum sibi ad insidias para-
 tum, ab hospite perductus, haud grauatim se re-
 cipit: ibi que occluso ostio, eoq; obiectu grauior-
 ris arca, bene oppilato: tum in manū sumpta bom-
 barda ad omnes casus subeundos, parata, cæpit
 intre.

mis acceptum modis uiderent, parum absuit, quibus in turbam illam pastorum inconditam ac tumultuantem irruerent: sed ab ipso admoniti, ut à uis & armis temperarent, agrè absistunt incepto. Tam uerò horum aduentu re omni, ut erat, detecta, qui tanti sceleris fuerunt conscij, indignissimi facti pœnas dederunt. Opilio ad extremum supplicium pertractus: scelerata domus tam impij facinoris particeps flammis consumpta: noua nupta quæ iudicium se. erat, multis & magnis muneribus affe. Ita apud ipsum principem, suosq; in magno precio est habita. Sic princeps ille iuuenis mirabili Dei bonitate in periculosissimo illo casu cõseruatus, & ex illo liberatus est. Ceterum, ut æternus Pater Domini nostri Iesu Christi hunc serenissimum regem Bohemicum, & sapientissimum principem, unà cum S. S. R. M. coniuge omnibus uirtutibus præstantissima, & liberis, de quibus magna spes est posteritati, à tragicis, & periculosis casibus Reipublicæ orbis Christiani diu incolumem conseruet & tueatur, mecum omnes precari uelint.

COLL.

Cum in collectione horum locorum uersarer, cãdidissime Lector, inueni hanc historiolum prædictã aliter ab alijs recenseri. Ego tamẽ usus cõsilio doctorũ uirorũ, nolui eius fructu lectorẽ fraudare.

Quam

Quāuis igitur eam diuersis circūstantijs ab alijs re-
ferri audiuissem, & meū quoq; exēplar iam conce-
ptum nonnihil ab hoc uariaret, tamen cum incide-
rem in Ioan. Iustiniani Cretensis epistolam, ipse mi-
hi autor dignissimus uidebatur, quem sequerer. I-
taq; ad ipsius relationem & meum exemplar, im-
mutandum atq; conformandum duxi.

Mihi aliquādo diuertendū fortè fuit in quodam
oppido Papisico, ubi quoq; hospicio erat exceptus
sacerdos quidā Papisicus, cū certo numero satellitū.
Aderat aut unā comes à Khonigstein, et alius quidā
uir eruditus, qui à mea parte erat. Tū inter cenan-
dū mihi unū atq; alterū uerbū excidit ex Homeri
Odisea, quā fortè in manib. habebā. Ibi statim satel-
lites coeperūt suspicari nos esse Lutheranos, & ui-
tæ nostræ insidiabātur: et nisi comes à Khonigstein
mādashet hospiti, ut nos occultaret in inferiore par-
te ædiū, prope puteū p noctē & summo mane nos
dimitteret, certè actū fuisset de nobis. Sic nusq; nō
odiū ueteris serpētis aduersus Christianos, & ecō-
trā Dei clementissima defensio erga suos apparet.

Noui quendam pastore in Thuringia non pro-
cul à Gotha, cuius mater matrona nobilis, uicina
partui, cum in festo assumptionis Mariæ, quando
dedicabantur herbæ, staret ad aram in templo, &
iam esset afflata illarū herbarū graui odore, incidit
in lipothymia tātā, ut in terrā cadēs existimaretur
esse

intrepidus obseruare quò res caderet. Pastor cum illum de uenatione ac uia fessum uidisset, ubi somno pressum dormire credidit, suspenso gradu ad ostium accedit: ac manu prætentat, nihil ratus, fore, ut id clausum interius offenderet. Quod ubi præter spem illi accidisset, petit à Maximiliano, ut sibi ostium aperiat: esse cur uelit nescio quid straguli ex arca promere. Is uerò cum omnia persensisset, ut qui nihil dormiret: Apage te (inquit) cum tua ista importuna diligentia: ego iam in somno compositus, nihil est cur ostium recludam. Tum ille primum indignari, clamare, quiritari, se perditum ac proditum prohiberi rebus suis: deinde ad arma currere, uim apertam parare: postremò palàm cadentem quoq; minari, nisi domus sua tota sibi patèret, ac ille sese ipsi protinus dederet. Et iam pastores cooperant hostium amoliri, alius autem per fenestram cubiculi eò tentare irrumperè: eòq; obnixius rem coeptam perficere conabantur, quòd iam sua consilia detecta esse facillè intelligebant. At uerò Maximilianus quum rem in iniquissimo loco sitam uideret, fortiter pugnandum ratus, intentatum ad fores bombum displodit: quo glandis ictu ostium traiecit, pastorem prosternit, nec mora, dimora arca, patefactoq; hostio foras erumpit: pastoris filium obtruncat, opilionem ense stricto persequitur, inq; fugam uertit. Neque tamen protinus omni periculo de-

lo defungitur. nam & uociferationibus uxoris, & tumultu insueto exciti, qui circum aderant alij pastores, raptis undiq; telis cōcurrunt: domum ipsam armati circumstunt: iuuenem principem ad cædē & supplicia deposcunt. ille autem dum primo illo insano rusticorum furore (quo nihil iniquius est) sibi caueret, nihil præterea territus, ubi iam illucescente aurora, magnam rusticorum turbam illo cōfluxisse uidet: audacter, quis nam ipse esset, aperit: atq; intrepidus, autoritate illa, qua se digna erat, Hispaniarum sese præsidem ac moderatorem esse ostendit: extremum omnibus supplicium minatus, ni se omnes totis uiribus seruatum uellent. Si sibi parum fidei habendum putarent, à præsentī cæde abstinere: sese cognitioni magistratus animaduersioniq; reseruent. quod si id facere negligenter, id non sibi solum fraudi, uerumetiam ipsius excidio atq; internecioni futurum. Illi, tametsi & heroica præstantissimi iuuenis principis indole & constanti oratione permoti, facile crederent illum ipsum esse, quem præ se ferret, à cæde quidē abstinere: ceterum ne ab ingenio suo rusticano discederent, eum comprehensum manibus uinciunt. itaq; colligatum atq; obstrictum summo mane ad uicini oppidi præfectum perducunt. Iam eodem peruenerant ex principis satellitibus, eum queritantes: quem quum ita uinctum, atq; in dignifi-

esse mortua. Postquam res perfertur ad maritum,
 hominem nobilem, & ab ipso quaereretur, utrum uel-
 let eam sic sepeliri, an uero ipsi catenas aureas et si-
 milia ornamenta demit? Respondit, se eam sic remissuram
 esse Deo, sicut euocasset illam ex hac uita, nec uo-
 luit illa ornamenta auferri. Ponitur in pheretrum,
 iacet sic in templo integro die. Noctu cum quidam
 homo sceleratus accederet ad pheretrum, spoliaturus
 eam, & corpus attrectaret, incepit ipsa se mo-
 uere: ille perterritus putat spectrum esse, & conci-
 tato cursu & clamore, fugit ex templo. Mu-
 lier autem paulatim sese colligens ex illo stre-
 pitu & clamore, uidet tandem quo in loco sit, in-
 cipit & ipsa uociferari: accurrunt uicini, & ui-
 dent quid cum ipsa actum sit, deducuntque eam rur-
 sum ad maritum in arcem, quae non procul a tem-
 plo aberat, ibi cum ipsa incaluisset in uaporario,
 incipit parturire. Maritus statim uotum facit se de-
 dicaturum esse Deo quicquid peperisset. Postquam
 igitur peperisset masculum, eundem, ubi paululum
 adoleuisset, monachum Franciscanum effecit: sed i-
 dem postea deposito errore & superstitione, factus
 est pastor in quodam loco Thuringiae. Ita cle-
 menter illam honestam matronam Deus
 cum infante diutius in uinis

retinuit.

DE MALIS SPIRITIBVS
seu diabolis, & ipsorum o-
peribus.

Vidi Tubingæ serè singulis noctibus aliquas
flammas, quæ cum diu flagrarent, tandem
in magnum & amplum fumum dissolutæ sunt, &
ita euanerunt. Similiter cum uiuerem Heydelber-
gæ, apparuerunt spectra, quales sunt stellæ caden-
tes, quæ ueniebāt singulis noctibus. Dormiui semel
ad fenestram in lecto eiusdem cubiculi, in quo dor-
miebat alius, qui sequente die missam primam
esset celebraturus, quò ueniebat spectrum ad fene-
stram, & conclaue ingrediens, libros in eo repo-
sitos aperiebat, uoluebat et uertebat folia, & uno li-
bro deposito semper sumebat alterū, donec oēs euol-
uisset. Deniq; accedebat ad parietē cū strepitu, ut
ab omnib. nobis audiretur, tandēq; euanescebat: id
fiebāt singulis noctibus: nec uni soli, sed omnib. in
illo cubiculo dormientibus apparuit. Sic non est
cogitandum, spectra nihil esse: sunt diaboli (non
est dubium) (qui semper inter homines uagentur si-
ue conspiciantur, siue non: non sunt animæ, aut
aliæ res ex materia quadam conflatæ, sed prorsus
diaboli.

Doctor Martinus Lutherus.

Similis ratio est, cum Nixis in aquis habitanti-
bus, & homines in aquas submergentibus, cum qui
bus

bus aliquæ uirgines familiaritatem habent. Non
diabolos contemnamus.

COLL.

In Salinis Sueuicis quidam adolescens, filius ho-
nesti & docti uiri, ac de multorum studijs beneme-
riti, suffocatus est in aquis, eo loco, ubi nocturnæ fa-
ces multis annis sunt conspectæ. Iudicant autem
docti uiri, in illis profundis aque locis uersari ma-
los spiritus, qui etiam bonis hominibus nocent. Id
sunt circiter 12 aut 14 anni quâdo illud factum est.

Theodorus Gaza habuit prædium in Campa-
nia, quod pertinebat ad sacerdotium, quo dona-
tus erat à Nicolao pontifice. In illo prædio cum co-
lonus effodisset urnam, in qua fuerunt ossa cadaue-
ris (Fuit enim uetus consuetudo non tantum apud
Gentes, sed etiam apud Iudæos, ut quilibet in suis
prædijs sepelirentur. Inde conijci potest, illa ossa
fuisse ex corpore coloni ante multos annos eo in
loco habitantis, uel illud prædium possidentis)
apparet illi spectrum, iubens eum rursus se-
pelire urnam, in qua erant ossa, additis his
uerbis: nisi iterum ossa conderet, fore ut filius ip-
sius moreretur. Cum id colonus negligeret, eius fi-
lius paulo post noctu interficitur: sicut possibile est
diabolo hominem, præsertim à Deo derelictum,
interficere. Post aliquot dierum interuallum
reuertitur spectrum, indicans colono, se etiam al-
terum

terum filium interfecturum, nisi ossa reponat & honestè sepeliat. Colonus admonitus priore damno, uidens etiam alterū filium egrotare, rem Theodoro refert. Gaza proficiscitur cum eo in prædiū, & in eo loco ubi eruerat colonus urnam, ibi rursus factō sepulchro, urnam cum ossibus sepeliunt. Repositis ossibus in priorem locum, statim filius coloni conualuit. Hanc historiam Theodorus Gaza sepius multis suis amicis narrauit, & addidit hunc uersum: Sunt aliquid manes, lethum non omnia finit. Possem multa alia narrare, quæ mihi & alijs multis acciderunt.

Non crederem esse Satyros, nisi experientia cōpertū esset. Quando Sylla redijt ex bello Mithrydatico uersus Romam propter Marium, qui optimates & præcipuos Romanos senatores interfecerat, ibi in itinere Satyrus utcunq; humana specie ad eum adducebatur, iussus est loqui, sed tantum edidit quoddam murmur stridens, quod non est ab ullo homine intellectum. Et credo illud spectrum fuisse diabolum: significauit enim quales ciues Sylla Romæ esset inuenturus.

Ita ante paucos annos dicunt filium Imperatoris Caroli V. Philippum regem Hispaniarum circumduxisse secum duos Satyros, pilosos hominuculos, uel omnino similes hominibus, bestialem a-
lioqui figuram, hominū uerò speciem imitantes, & solitos

solitos stridere obscurum quiddam, quod non intel-
ligebatur. Isti haud dubiè aliquid portenderunt.

In historia sancti Ambrosij est, apparuisse ei
Satyros: existimo fuisse diabolos.

C O L L.

Ante paucos annos in Bohemia, cuidam dormi-
enti spectrum apparet: Surge, inquit, & uade me-
cum. Ille confirmatus, respondit: Non ibo tecum.
Secunda nocte redit, & sic quoque tertia, inqui-
ens: Surge, abeamus. Respondit ille: Non abibo.
Tunc spectrũ inquit: Nisi surrexeris, malè tecum
agetur: ipse metueus sibi malum, surgit. Ductus
est ab eo in apertum & planum campum, ubi cum
esset, interrogat eum spectrum: Quid uides? Re-
spondit: Video ab una parte ingentem exercitum,
quasi Turcarum. Quid uides amplius? Ab altera
parte exiguam quasi Christianorum turbam para-
tam ad prælium. Quid ulterius? Video uictoriam
penes Christianos esse. Tunc ait spectrum: Hæc bre-
ui sic euenient, ut uidisti, & statim euauit.

Athenæus dicit fuisse in Aphrica tale animal,
quod cum homines aspicerent, obstupescabant, &
id multis militibus in exercitu Marij accidisse. Ma-
rius dolum sentiens, unicuilibet militi speculum
curat, ibi animal ex suo contuitu interficitur. Exi-
stimo illud spectrum fuisse diabolum.

Quidam docti iuri in concilio Basiliensi, in
quo

quo doctissimi & excellentes uiri ferè omnes eo tempore existentes congregati fuerunt, recreationis causa extra urbem, ad quandam syluulam se contulerunt, ut amicè de controuersijs illius temporis conferrent: inter eundem fortè auiculam in modum luscinie dulcissimè canentem audiunt, admirantur initiò dulcedinem uocis, & dubitant cuius auis sit cantus: cum non possint ipsum ab aliarum auium cantu discernere. Inredientes porrò syluulam, ueniunt ad arborem, in qua sedebat auicula. Deliberant communi consensu, ut eam adiuurent. Tunc is qui cæteris cordatior uideri uolebat, alloquitur his uerbis auiculam: Ego adiuro te in nomine Iesu Christi, ut nobis indices, quis sis? Respondit eis, se esse unam ex damnatis animabus, & destinatum esse ad eum locum usq; ad diem nouissimum, & tunc supplicium æternum subeundum esse: neq; ullam sibi liberationem restare. His dictis auolauit ex arbore, clamitans: O' ewig, ô ewig, Wie ist das ein lange zeit, id est: ô quàm diuturna & immensa est æternitas. Iudico fuisse diabolum in illo loco habitantem. Omnes uerò qui huic adiurationi interfuerunt, uehementer egrotare incœperunt, & paulo post mortui sunt.

COLL.

Quidam Monachus Erphordie in monasterio Sebaldi, homo doctus, & in lingua Græca exerci-

c s tatus,

tatus, qui cognito uerbo Dei, cum papistas reliquisset, & puram iam Euangelij doctrinam amplecteretur, uocatus est à Vinariensibus senatoribus Vinariam, ut ibi Euangelium concionaretur. Cum igitur suggestum ascendisset, & locum quendam tractandum et interpretandum sumpsisset, uisa est auis in eius capite per totam concionem ipso nesciente sedere. Quamquam multi homines uidebant, tamen ne fortè tumultus excitaretur inter concionandum, nullum uerbum de hac re dicere uoluerunt. Finita uerò concione, cum ex suggestu abiret, auis etiam euauit. Ibi uarij sermones sparsi sunt: quidam mortem concionatoris significari dixerunt, quod & factum est. nam post triduum optimus uir moriebatur.

In quodam loco fuit quidam Doctor medicinae, magna cum felicitate morbos curans, cum aliqua ignorare pudebat. Confugit igitur ad diabolum, quem in uitrum inclusum de rebus dubijs consulabat, qua impietate sua, magnas filijs suis facultates reliquit, ita ut supra 26000 florenos patre mortuo ex hereditate consequerentur. Voluit ante agonem poenitentiam agere, at instar Aiacis furere coepit, & semper istum suum consiliarium uocauit, horribilesq; blasphemias contra Spiritum sanctum protulit, in quo furore denique ex hac uita discessit.

Fuit alius quidam multas à diabolo tentationes patiens, qui dixit, diabolum in forma muscæ aut crabronis suis genis et oculis cum magna grauitate inherere, ut uix gestari posset.

Erphordiæ quidam miser homo cum esset in magna inopia, sollicitus fuit de uictu & de uitæ instituendæ ratione, in tali dolore animi inuitauit ad se diabolum, qui statim aduenit, dicens: Si uis te mihi addicere, docebo te artem ex qua significabitur, quo res furto, uel alijs modis ablatae peruenerint. Miser conditiones accepit: diabulus etiã se monstratorem rerum ablatarũ fore pollicetur. Cum ergo hãc artem diu professus esset, factus est ad eũ magnus hominũ concursus, ita ut multi eĩ consulerent: sed tandem diabulus desituit eum, & cum multos honestos & innocentes homines falso furti argueret, à senatu captus, ibi statim confessus est, se cum diabolo pactũ habuisse. Multum negocij fecit pastoribus eum consolantibus, quia contendebat se non posse conuerti: sed tamen conuersus est, & accepit consolationem, cum concionatores dicerent, eum quidem impiè fecisse, sed esse mandatum Dei, ut omnes peccatores ad filium Dei generis humani saluatorem confugerent, & omnes ad ipsum conuersos, & ipsius auxilium implorantes contra Sathanam, fuisse exauditos:

Et quamuis se illi addixisset, tamen tale pactum fore irritum, quia nemo posset alteri polliceri aliquid, quod non sit in sua potestate.

COLL.

Similis historia accidit anno 1558. in pago, uix dimidiū miliare ab oppido Ithena distante. Quidam magus uarijs indicatis à diabolo, herbis, egrotos non paucos sanitati restituit: tandem inter ipsum et eius uicinum fabrum lignarium rixæ sunt ortæ, sic ut faber scommatibus aliquibus acerbioribus in ipsum inuheret, unde magi animam sauciauit. Elapsis iam aliquot mensibus, faber in morbum periculosum incidit. Mittit igitur ad magum, ut ipsi iniuriam aliquando in ipsum illatam condonet, et sibi in hoc periculoso morbo subueniat et opituletur. Magus uerò, sicut callidus et uersutus, etsi fabro illius delicti remissionem promittat: tamen iniurias ipsi illatas ulciscitur, hoc modo: Iubet fabrum uti radice in potione, cui à uerre nomen est inditum, cum alijs uenenatis herbis, qua potione ad sed sumpta, ingentes corporis cruciatus sensit, quibus indies magis magisque crescentibus, denique in eis moritur. Mulier uerò fabri cum eius agnatis, accusant magum homicidij. Delata itaque causa ad senatum Ithenensem, qui, sicut honestos uiros decet, magum in uincula conijci curant. Cum uerò magus in tortura de suis sceleribus peractis examinaretur,

retur, totum negocium confessus est, in primisq; quod interfecisset illum fabrum, qui semel ipsum leserat, & quod magiam suam à quadam uetula in uicinia Harcinæ syluæ habitante didicerat. Itē semper ipsi affuisse diabolum, de hominibus ad ipsum aduenientibus commonescientem, & inspirantem ei, quid presentibus & absentibus, ipsumq; consulentibus largiri deberet. His itaq; compertis palo infixus, & combustus est.

Anno 53 captæ sunt Berlinæ duæ incantatrices mulieres, quæ glaciem ad perdendas fruges perficere conatae sunt. Eaq; mulieres rapuerunt furto alterius uicinæ mulieris infantulum, & ipso dissecto coxerunt. Factum est diuinitus, ut mater querens infantē interueniret, ibiq; in ollam imposita amissi infantis membra uideret. Captis itaq; mulieribus, & in tortura examinatis, dixerunt, si processisset coctio, tunc futura fuisset ingens glacies, ita ut omnes fruges perderentur.

Cardinalis quidā hospitibus inuitatis spectaculum exhibuit, in quod produxit mulieres magicas, quæ fecerunt tempestatem: repressa autem tempestate, euanuerunt.

Heydelbergæ minister Doctoris Theologiæ, bonus homo, & non alienus à nostra doctrina, aliquādo profectus in patriam, cum rediret, & non procul abesset Heydelbergæ, ibi eques quidam arduo

equo uectus se demittit, & ipsum nihil tale uolentem equo imponit: ille uero cum uellet apprehendere sessorem in equo, ut se teneret, sensit eum euanuisse. ipse solo equo in altum tanta celeritate uectus est, ut penè sit extinctus. Cum igitur uenit propè urbem Heydelbergam, abijcitur iuxta pontem, ubi iacet per aliquot horas attonitus, quasi mortuus: reuersus ad se ac circumspiciens, uidit se esse Heydelbergæ, ingressusq; domū ægrotat per dimidium annum. Hæc ipse nobis narrauit.

In Italia leuiter curat doctrinā Astronomicā, sed excellētes sunt in arte magica. Papa Paulus eruditissimus in omnib. doctrinis, erat etiā studiosus artis magicæ. huius igitur artis prouidentia ductus, quondam Aloisio filio suo suo scripsit, ut illū diem caueret, quo illum interficiendum prouiderat. Hic autem cauit quidem, nec tota die uoluit egredi ex sua arce seu palatio. Sed cum iam accessisset uespera, & sperasset iam se perfunctum periculo, iussit se gestari in aggerem ad inspiciendas ædificationes: egrediuntur cum eo coniurati, & regrediuntur. Cū igitur ille collocaretur in suo cubiculo, isti ingrediuntur, interficiunt eū, suspenduntq; ipsa pudendis è fenestra: fuerat enim homo libidinosus. Hoc non potest dici Astronomia.

Abbas Tritthenemius seu Späheimensis fuit magnus magus, in quodam fortè itinere (sicut mihi

Pirchaimerus narrauit) cum uenisset in diuersorium non bene instructum, quidam per iocum dixerunt: Domine Abbas, cura nobis bonum ferculum piscium. iste tantum pulsauit fenestram, ac statim uenit quidam portans lancem instructam lucijs coctis.

Novi quendam nomine Faustum de Kundling, quod est paruum oppidum, patriæ meæ uicinum. Hic cum esset scholasticus Cracouiensis, ibi magiam didicerat, sicut ibi olim fuit eius magnus usus, & ibidem fuerunt publicæ eiusdem artis professiones. Vagabatur passim, dicebat arcana multa. Ille Venetijs cum uellet ostendere spectaculum, dixit se uolaturum in cœlum. Diabolus igitur subuexit eum, & affixit adeo, ut allisus humi penè exanimatus esset: sed tamen non est mortuus.

Ante paucos annos idem Ioannes Faustus, postremò die sedit admodum mœstus in quodam pago ducatus Vuirtenbergensis. Hospes ipsum alloquitur, cur mœstus esset præter morè et cõsuetudinè (erat alioqui turpissim⁹ nebulo, inquinatissima uitæ, ita ut semel atq; iterum penè interfectus sit ppter libidines) ibi dixit hospiti in illo pago: Ne perierres hac nocte. Media nocte domus quassata est. Mane cum Faustus non surgeret, & iam esset serè meridies, hospes adhibitis alijs, ingressus est in eius cõclauem, inuenitq; eum iacentem prope lectum inuersa facie, sic à diabolo interfect⁹. Viuēs, adhuc habebat
securus

secum canem, qui erat diabolus, sicut iste nebulo qui scripsit De uanitate artium etiam habebat canem, secum currentem, qui erat diabolus. Hic Faustus in hoc oppido Vuittenberga euasit, cum optimus princeps dux Ioannes dedisset mandata de illo capiēdo. Sic Norimbergæ etiam euasit, cum iam inciperet prandere, æstuauit, surgitq; statim, soluens quod hospiti debebat. uix autem uenerat ante portam, ibi ueniunt lictores, & de eo inquirunt.

Idem Faustus magus, turpissima bestia, & cloaca multorum diabolorum, uanè gloriabatur de se omnes uictorias, quas habuerunt Cæsariani exercitus in Italia, esse partas per ipsum sua magia. idq; fuit mendacium uanissimum. Id enim dico propter iuuentutem, ne statim talibus uanis hominibus assentiantur.

In Liuonia Moscouitæ exercent horribilem crudelitatem, suspendunt paruos pueros, & dissectant mulieres grauidas, ac ex pueris eximunt corda ad incantationes: ducunt secum milites multa millia mulierum, quarum plurimæ sunt ueneficæ: harum consilijs pugnant: castra metantur, quæ ad suas incantationes utuntur corculis puerorum. Cum magia etiam semper fuerunt coniuncta infanticidia.

Marius quando duxit exercitum contra Cim-bros, habuit secum Iudaicam mulierem in castris
uati-

natidicam, ex cuius predictionibus multa constituit. Nominata est Martha: de qua plura in Plutarcho.

COLL.

Reperiuntur quidam prestigatores in Asia, circumcuntes per totas insulas, & gerentes serpentes, quibus saltantibus existimatur purgari domus, quod nihil possit nocere illi domui uel familie, in qua suam artem exercuerint. Gestant in uase cupreo unum atq; alterum serpentem: uenientes uero in domum aliquam, incipiunt ludere tympanis: ad quem strepitum paulatim assurgit serpens, & aperit rictum, ac caput promit: illo ludente saltat, tandem decidit serpens, quasi exanimis: quia diabolus cruciat eum.

Nos meminimus Francofordiæ ad Oderam puellam fuisse, quæ quicquid manibus arriperet uertebat in argentum, quod comedebat. Aliquando abreptum est ex eius manibus, & missum ad principem, & ad nos etiam.

Viennæ fuerunt duo magi, quorum alter deuorauit alterum, id est: diabolus abduxit alterum in specum, in quo triduo latuit, deinde reuersus est.

In Italia fuit quædam uirgo à diabolo obfessa, etsi ea ignorabat Latinè loqui, tamen interrogata à Lazaro Bonamico, professore Bononiæ, quis esset optimus uersus in Vergilio? Respondit diabolus

lus per eam: Discite iusticiam moniti, & non tem-
nere diuos. hoc sciuit diabolus.

Ante paucos annos fuit similis mulier in duca-
tu Lunenburgensi, ignara aliàs latinæ & græcæ lin-
guæ: tamen obsessa à diabolo, perfectè Latinè &
Græcè loquebatur.

Dixit reuerendus, piæ memoriæ, Philippus, se
audiuisse ex fide dignis uiris Christophoro Gross et
Sigismundo Gelenio, de quadam uirgine Bononica,
quæ biennium post mortem inter homines est uer-
sata: inuitata uerò ad conuiuia, parum cibi degusta-
re uisa est. Cùm autem aliquando inter alias uirgi-
nes in corcis incederet, fortè adest alius magus, ad
astâres inquit: Hec uirgo pallida, est mortua. Quo
modo, respondent ei, est mortua, cùm eam incedere
uideas: Videte, inquit, monstrabo uobis: accedens
ad eam, submouet sub dextro humero fascinum,
quo sublato concidit, & ut cadauer inansit. Illud
fascinum ab alio mago erat impositum. ita diabolus
hoc corpus toto tempore circumgestauit.

COLL.

Quidã habitu & uestitu precioso indutus, cū ti-
bicine et fidicine prope Rotēburgā ad Thubarā bo-
ni uiri ædes sæpius accessit, ac in eis cōuiuia & cho-
reas instituit, prætextu ducēdi illius patrisfamiliās
honestā filiā: affirmauit etiā se esse natū ex nobili
stirpe, atq; in lōginquis terris plurimas arces, præ-
dia, oppidula, aliāq; eiusmodi habere, sibiq; deesse
nihil

nihil q̄ in hoc mundo ab ullo homine desiderari
 possit, nisi uxor excellētib. morib. prædita. Displi-
 cuit patri familiās hospitis cū suis socijs importuni-
 tas, et ipsi suā filiā, quæ esset ignobilis, recusauit, ac
 redire prohibuit. At hospes cū suis duob. socijs a-
 deo fuit impudēs, ut circa uesperā ornatus suis or-
 namētis aliquoties rediret, suūq; negociū institutū
 pficere conaretur. Postremo uerò ex multis cōiectu-
 ris dolū ac fraudē paterfamiliās olfaciēs, inuitauit
 ad se illius loci uerbi Diuini ministrū, cū quo præ-
 sente illo peregrino hospite de uarijs sacrae Scripturæ
 re locis cōfert, quæ colloq̄a hospes & duo ei⁹ socij
 ægrè ferētes, dixerūt, esse multas alias facetias &
 sales qb. cōuiuæ potius quàm sacrae Scripturæ in-
 terpretatiōe exhilarari possēt, rogareq; ne esset eis
 ulterius molestū sacra Scriptura. Ad quæ, paterfami-
 liās iā satis cōfirmatus cōtra sathanæ insidias respō-
 dit, & his uerbis eos interpellat: Abite uos nebulō-
 nes, insidiatores nostræ uitæ, nec quicquam negocij
 mecū, neq; cū meis mihi à Deo cōcessis habete: nos
 enim baptisati & redēpti sumus precioso sangui-
 ne Domini nostri Iesu Christi, qui nos cōtra insidias
 & astutias uestras diabolicas defēdere et tueri uult.
 Postquā hæc dixisset, nequā ille cū suis socijs ma-
 gno strepitu, relinquēs post se intolerabilē foetorē
 & trium hominum suspensorū cadaueriba in hi-
 pocaussto, euanuit. Sic ille bonus paterfamiliās cum
 suis liberatus & defensus est.

Ihenæ ueniebat ad me homo, qui querebatur, quòd spectrum quoddam se à genis suis suspenderet, & esset ei molestissimum, iubens ut se interficeret. Petebat à me consilium, quid sibi faciendum esset. Respondi: Hoc genus demoniorum, non expellitur, nisi precationibus & ieiunijs. Dixit mihi etiam, qua occasione primum ipsi hoc acciderit.

COLL.

Cum Coburgi subsisteremus in eremo, quater accidit, ut semper post apparitiones nocturnarum facium Doctor Lutherus graui capitis morbo agitaretur. Accidit autem, ut cum præcedente nocte tres eiusmodi uolantes faces uidisset, serè incidisset in syncopen Doctor Martinus. Præsentiens autem morbum, ministrum suum uocabat, is amygdalinum oleum instillabat in aurem, item oleum nucis muscate, & subinde pedes fricabat calefactis linteis. Tandem iussus minister legere epistolam Pauli ad Galatas, sic ei somnus conciliabatur. Cum iam euasisset periculum, dicebat Doctor: Venite in contemptum diaboli, Psalmum De profundis quatuor uocibus cantemus.

DE SIGNIS PORTENTIS ac prodigijs.

Est mirabilis & pulcherrima dispositio ortus & occasus stellarum, quæ adserunt rebus nascentibus conuenientes serenitates & pluias, præ-

De Creatione.

49

praesertim quando anni sunt regulares. Sed turbantur saepe tempestates anni uel propter hominum peccata, uel positum stellarum, ut hoc tempore (erat enim in principio noui anni) uidetis, quantum sit pluuiarum, quia Saturnus est in tauro, accedens iam ad hyades, quae natura sunt humidae, & humiditates adferunt, & Iupiter in piscibus: illae stellae augent humiditas tempestates. Verum dicamus de annis regularibus. In uere seu Aprili sol accedit ad pleiades, ibi res nascentes indigent humiditate. Postea ad geminos, ibi aura uel aer est temperatior. Item quando sol uenit ad cancerum, & ad praesepe, iterum opus est pluuijs. Postea opus est aestu & siccitate, ut fruges possint maturescere. Vbi accedit ad leonem & syrium, tunc fiunt aestus, & est tempus siccum propter frugum maturationem. Deinde rursus est opus humiditate in satione, uidelicet quando sol uenit ad scorpium. Denique sequuntur frigora, quando uenit Orion oppositus soli, tunc rursus multum tempestatum humidarum habetis.

Fuit quidam Doctor, qui contra rerum naturalium inquisitionem & astronomiam sic garriebat: Ho, mei rustici non indigent Calendario, quia benenorunt, quando sit hyems aut aestas: similiter quando meridies aut uespera. Doctor Martinus me intuebatur, metuens ne quid ei durius responderem. Nihil ei aliud respondebam, quam: Haec oratio non

d Doctoris

Doctore conuenit, Es ist ein vndoctorliche rede. Veniebant quidem mihi duriora in mentem, sed me repressi. Hæc responsio Doctore Ionæ & Doctore Martino, & multis alijs doctis uiris per totâ cœnam iocus fuit.

Ante expeditioneu nostri Imperatoris Caroli V. in Galliam Narbonensem, in solitis motibus Alpes tremuerunt, & ex altissimis montibus & pluribus locis erupit aqua, ita ut esset admirationi multis hominibus. Sed habet phsyicas causas. Nam ubicunque in cauernis terræ sunt halitus, ibi sunt etiam aquæ, quæ apertis cauernis erumpunt & collapsis cauernis mutantur cursus fluminum. Ita etiam erumpunt saline, quando terra terremotu concutitur, quia in eo loco sunt saline: in quo per longû tractû sunt cauernæ sicut cellæ: quando uerò decidunt illi specus tunc necesse est aquam alibi erumpere. Sunt magnum beneficium Dei saline, neq; sunt durabiles.

Anno 54. à Mansfeld usq; Misniam fuerunt tantum terræ motus, ut tota Misnia ferè sit quassata, sed nos nihil in hac ripa Albis animaduertimus.

Quando noster Imperator Carolus V. anno 32. ascendit ad conuentum Rabisbonensem, fuit hospes principis Palatini prope Heydelbergam. Ibi cum in uenatione instituta uideret ceruû, eum que insequeretur, occurrit ei lupus: ille relicto ceruo

De Creatione.

51

adoritur lupū. Intereaq; ex equi lapsu fregit crus, quod non posse uidebatur sanari, nisi pes abscinderetur. Cum itaq; iam Chirurghi adferrent instrumenta, et se appararent ad abscindendum pedem, interuenit rex Ferdinandus, seuerissime prohibens imitans que se uelle omnes suspendere, qui sectioni interessent, eam que adiuuarent. Quibus perterriti Chirurghi abstinuerunt. Deinde consulit Rex Ferdinandus, ut imperater Carolus V. proficisceretur ad uicinas thermas, quibus sanatum est crus. Hoc casu fortasse postrema ipsius ætas significata est.

Cercopithecus me aliquando serè interfecisset, nisi comes, ad cuius mensam assidebam, auulsisset. Quod fuit signum multorum meorum præsentium & futurorum cercopithecorum morsuum.

Conspectus est in aere ante quendam conuentum Schmalcaldensem in Thuringia exercitus equi tum: deinde numerus quidam rusticorū: tertio draco magnus. Et puto significari per exercitum primū bellum principum: per rusticos, motum rusticorum: per draconem, hoc præsens bellum intricatum, & alia bella secutura.

Bamberge est sepulchrum Heinrici Imperatoris, in quod est incisa iusticia, tenēs librā in manu. Iam libra ita est facta, ut lingula bilancis non sit in trutina, sed declinet paululum ad alteram

partem. De hoc uetus apud ipsos sermo spargitur, quando lingula in trutinam redierit, tunc ad futurum esse exitium urbis.

Hic annus 56 tristissimus erit, quod significant multa horribilia signa. Recens fuit terræmotus Egræ, alio loco pluu sanguinem, cometa flagrat, erit etiam deterrima coniunctio Saturni & Martis, quæ magnas siccitates significat, fortassis etiam sterilitates. Hæc non tantum in hoc anno, sed etiam in sequentibus suis efficacias ostendent. Oremus ut Deus leniat imminetia pericula. Nunc simul congregati sunt legati Turcici, Papæ, Regis Gallie, &c. Qui certè aliquid noui concludent, nisi Deus prohibeat, ita ut metuenda sint tristissima pericula Germaniæ: sicut uenient maximi tumultus paulo ante diem extremi iudicij.

COLL.

In mundo sunt duo lumina, Oeconomia & politia. in cælo quoq; duo, Sol & Luna. Sol politiam designat ac magistratus. Luna Oeconomiam seu uulgo. Si Sol eclipsin patitur, minatur imperantibus. Si Luna, uulgo & subditis. Sic anno 25 seditionem rusticanam præcessit eclipsis Lunæ. Christianis illa signa nihil minantur. Sūt enim supra Solem & Lunam, & mortui ubi resurrexerint, clarius lucebunt quàm Sol & Luna.

Audiui ex uentis facillimè posse de euentu prælij iu-

iudicari. Quando ante annos quinquaginta aut circiter rex Scoticus est captus, illo tempore quidam in Anglia captiuus tenebatur, cui cum custos carceris commissum esse praelium significaret: Si (inquit captiuus) eo die pugnarint, tunc iam scio quis uicerit, noster Rex uicit Scoticum. Interrogatus, unde cognouisset? Respondit, ex uentis se coniecisse: nam uentos fuisse Scotis eo die ualde contrarios.

Quando habetis flatus in peregrinatione aduersos, tunc uestra negocia difficulter perficietis. Quia boni angeli & diaboli inter se dimicant: quod existimo uniuersaliter uerum esse.

In propinquo oppido Locha erat ceruus, qui singulis annis in mense Septembri die Egidij muros transliebat, & in syluam ad *in xlv*, id est, ad admissionem currebat, & in mense Octobri reuertebatur, idq; per multos annos faciebat. Sed ultimo anno, quo Dux Fridericus mortuus est, non est reuersus, quia ad nouum dominum redire noluit.

Duo principes in conuentu Francofordiensi ante uiginti annos aut circiter habito, deambulatum extra portam urbis iuerunt, ibi falconibus uolantibus fortè immiscet se pica, super quo falcones ita se collidunt, ut decidant, & ambo moriantur, pica manente incolumi: quæ tamen attonita decidens, antequam auolare posset, à cane deuoratur. Sic ar

bitror idem nobiscum fore: illi duo perierunt, nos per Turcam, aut alio modo peribimus.

Cum dux Fridericus cum episcopo Moguntinē si eodem tempore quo mortuus est imperator Maximilianus, in arce Locha recreationis causa extra fenestrā prospiceret de suis negocijs & Republica colloquentes, tunc subito regulus inuolauit fenestram, ubi semel atq; iterū circumuolitans decidit mortuus. Quò proculdubio significata est Cesaris Maximiliani mors.

COLL.

Memini in quodam monasterio ante mutationem, quæ secuta est, ursum, qui ibi alebatur erupisse ex sua cauerna, & uenisse in medium chorum stantibus & canentibus monachis. Aliqui fugiebant, pauci stabant corripientes cuspides quibus occurrerent urso, eūq; repellerent: inter quos noui quendam cuius tanta fortitudo erat, ut in primis correpto cuspidē repulerit ursum. Hoc fuit signū mutationis paulo post secutæ.

Absque dubio magni uiri certis ac proprijs signis de rerum mutatione admoneri solent. Videte quale signum habuerit Hannibal? Ille uidit in sono ingentem draconem uagari per Italiam, & facere uastationem totius Italiæ. ille ipse fuit. Item quando Iulius Cæsar ante pugnam Pharsalicam uesperis circumiuit in castris, inspecturus excubias,

ibi ardere uisa est galea, quæ flamma ardens aliquandiu supra galeam est conspecta: fuit singulare signum.

In Franconia, ante bellum ad Ingolstadtium, nascebatur puer, cui ex uentre erupit culter. Significauit autem diabolus in Germania fore bellum, civile. Non enim culter in uentre creuit aut ortus est, sed diaboli prestigijs effectum est, ut ex eo prodire uisus sit.

Cùm aliqua mulier in oppido Newmarck infantem lauans audiret alterum cultro se læsisse, & tanquam moribundum uocare matrem, ipsaq; ad puerum intrepidè accurreret, non habita ratione infantes, qui in labro abeunte ipsa suffocaretur: tum huic spectaculo maritus interueniens (arbitratus est matris socordia perisse infantem) statim cõspetam coniugem pugione confodit. Audiens postea causam cõiugis abitus, seipsum strangulauit. Illud factum portendit alias calamitates Germaniæ, quarum aliquas uidimus, & reliquas ulterius uidebim^{us}.

In Marchia nequã quidã interfecit mulierẽ grauidã, cui executi infantẽ, ac præcidens ei manũ, quã uoluit asferre latronibus ad incantationes magicas. Credo non esse tam crimen quàm portentum.

Xanthi pepedit mulier habens suspensum filiũ de collo suo, et facẽ in manu, qua incederet domũ. Illud portentũ obsidente Bruto philosopho accidit.

Ante aliquot annos magnis agminibus in Germania cicadae uolarunt, erat talis figura corporis, quae imitabatur Turcicum pileum, & Turcicam uerticem. Significauit aduentum Turcarum, uel peregrinarum nationum.

Magdeburgi ante bellum Smalcaldicum in templo audiebantur sonitus, tanquam collisorum asperum fragor: ego ipse audiui. nam illo tempore non procul habitabam à templo. Porro Doctor Huldricus Sizinger similiter accedens propius ad templum, audiuit. Item ante obsidionem oppidi Vuitenbergensis in templo arcis, similes tumultus auditi sunt, quos audiuit pius senex Doctor Melchior Fendius. Item ante seditionem rusticam in templo Bambergensi multi magni sonitus auditi sunt.

COLL.

Octo uel decem menses ferè ante obsidionem oppidi, Vuitenbergæ conspecti sunt in loco uicino cœmiterij crebri ignes multis noctibus: alij manebant in uno loco, alij uerò discurrebant. Hinc Iohannes Vuick ciuis huius oppidi, peritus rei militaris, colligebat, fore ut oppidum cingeretur, sed non caperetur. Illud poterat iudicare ex ignibus durantibus, & non citò pereuntibus, quod etiam factum est.

In proxima oppugnatione Rhodi, mulier stetit cum duobus filiis in muro, defenditq; illam incenio

De Creatione.

57

rum partem, quam diu potuit: & cum non posset sese diutius defendere, interfecit filios spectantibus Turcis, deinde sibi ipsi consciuit mortem. Est res ualde horrenda & terribilis, quæ significauit Turcos urbe Rhodiana esse potituros.

Albis est inuidum & insidiosum flumen: in quo cum aliqui perituri fuerint, plerunq; ignes seu facule super aquas saltantes conspiciuntur. Quotiescunq; autem huiusmodi signa conspecta fuerunt, uniuersali experientia compertum est, omnino aliquos perire.

Ante pugnam Electoris Ioannis Friderici ducis Saxonie, solis ferruginem uidimus. Item ante pugnam proximam Saxoniam pridie eius diei, quo pugna commissa est, etiam solis ferrugo conspiciatur.

In initio belli Peloponnesiaci tanta eclipsis solis conspecta est, ut in die perinde ac in nocte stellæ lucerent. Item auicula consternata inusitata caligine in terram prolapsæ sunt. Sic etiam in synodo Constantiensi similis eclipsis conspecta est. Constat magnas mutationes accidisse in Græcia tempore belli Peloponnesiaci. Post tempora item Ioannis Hus, Constantie propter doctrinæ Christianæ ueritatem combusti, quæ mutationes sint secute, nemo ignorat.

Ante obsidionem oppidi Curiensis, & arcis

d s

Blas.

Blasenburgensis, anno 1552. fuit magnus terrarum motus in ditione Marchionis Alberti circa urbem Curicensem, ut quidam homines mundi interitum expectarent. Iudicatur iam ex euentu illum terramotum fuisse signum sequentis belli. Alia quoque plurima exempla, quae nostro tempore facta sunt, scimus.

HISTORIA DE CLADE
 accepta in Pannonia ad Mogaciũ,
 & Ludouici regis interitu, lucu-
 lenter à Ioachimo Came-
 rario descripta.

Multis magnisq; rebus gestis, & elatus sua
 cecibus Turcarum rex Solymanus, bellũ
 inuulit Pannoniæ. potiente regno illo Ludouico fi-
 lio Ladislai, cũ quo nupta fuit Maria Imperatoris
 Maximiliani neptis. Huic puero cõciliante mati-
 monium Maximiliano desponsata illa, adhuc &
 ipsa parua uirguncula fuerat, cum Viennæ ad Da-
 nubium Imperator & Pannoniæ ac Sarmatiæ re-
 ges congressi fuissent. Sed Ludouicum editum in
 lucem accepimus, nullam partem corporis cute
 integente, quæ tamen inunctionibus medicis po-
 stea producta fuit. Voluerat Ladislaus pater no-
 men filio indere Iulij: sed mater obtinuit, ut sue
 gentis (erat enim Gallica) nomine potius appella-
 retur. Hec animaduertentibus quibusdã ominoſa
 statim

Statim uisa. Nam & nudum pelle corpus, nudatio-
 nem: & omissum nomen fundatoris maximi impe-
 rij, deminutionem regni portendere credidere. A-
 gebatur iam annus post salutiferum Christi partum
 M. D. XXVI. & conuentum procerū Germa-
 nie Spire habebat fratris Caroli Imperatoris loco
 Dux Ferdin. At infelix Pannoniæ rex, implorare
 auxilium atque opem Christianitatis, crebros que
 Spiram legatos mittere, qui & expeditionem Tur-
 carum metuendam ac terribilem, & quam ipse
 ab omnibus rebus ad bellum cum parandum tum
 gerendum necessarijs esset imparatus, conuentui
 demonstrarent, & ab illis peterent, ut sibi subue-
 nire, & regnum suum Christiano nomini conser-
 uare uellent: neu committerent, ut per suã oppres-
 sionem aditus ad ipsos Tyranno crudelissimo &
 infestissimo hosti aperiretur. Satis iam illum, ac
 nimis longè, cum miseranda pernicie & ingenti
 calamitate populi Christiani progressum. Nec se
 tantum petere, sed querere uiam per regnum su-
 um, qua liberè inuehi in Christianitatem, & pro
 arbitrio grassari possit. Ferdinandi autem mise-
 ricordiam & fidem, ut decuit, in primis implora-
 re, cuius secum soror nupta esset: obsecrare, illam
 ut tueri, si negligendus ipse uideretur, non onerte-
 ret. His & similibus ad conuentum allatis credere
 quidam, & terreri animis, & censere quampri-

mum copias comparandas, quæ in Pannoniam mitterentur. Quidam negocium esse magnum dicere, & deliberandum diutius. Non etiam nulli totam rem eludere, & uanum metum affirmare fingi à Pannonibus, qui cum scirent neminem facile è Germania ad sese usque perductum iri, pecunias auferri posse cõsideret. Erant etiam plerorumque inter se dubij animi & incerti, neq; quisquam ferre alteri admodum fidebat. Itaq; hoc modo actum est, ut legatio decerneretur ad inspiciendum res Pannonicas. Sed Turca interea omnibus uiribus instare bello, & urgere expeditionem, accersereq; cum Epiroticas & Græcas, tum Asiaticas copias, quarum illis Abrahimum, his Beccanum duces præfecit. Cumq; Taururum, Alban Græcam nunc uocant, uenisset, præmisit Balibeio duce equites. qui quàm longè lateq; possent, excurrendo hostium agros popularentur. Rex tum Budæ erat, & uel deserendum regnum, uel asserendum manu uidebat. Itaque quas potuit copias coegit: sed & Boemi & Germani aliquot, pontificis Romani (ut ferebatur) pecunia cõducti aduenere. Verum omnium numerus XXIIII millia excessisse negatur. Duces fortesq; uiri in illis fuere plurimi, ut hæc clades multo maior quàm in speciem appareat, acceptam esse, qui considerare uolet, facile sit intellecturus. Erant ex Pannonicis cum rege inter alios duces,

De Creatione.

61

ees, & Gregorius Zepusius, frater Ioannis præsi-
 dis eius regionis, quam olim Iazigas incoluisse per-
 hibent, nunc Septemcastrensis nominatur: qui ipse
 cum magna & ualida manu indies expectabatur.
 Et præsidēs multi, interq; illos unus præcipua au-
 dacia P. Tomoreus Colocensis familiae Francisca-
 niæ, homo imperitus & temerarius, sed & manus
 promptus, & animo imperterrito. Is, quia semel
 atq; iterum inconsultè euagatas turmas pauculas
 prædonū uicinorum retulerat, & quia strenuū
 olim egerat militem, ducis etiam opinionem conce-
 perat. Cui laudi inbians, regē impellere, atq; penē
 cogere, ut hosti obuiam iret. Ergo infelix rex etate
 penē adhuc puer, destitutus & prudentum uirorū
 consilijs, & fortium atq; bellatorum copijs, etiam
 ut aliqui tradidere, & multa suspicari permittunt,
 circumdatus fraude & insidijs suorum, Buda egre-
 ditur ut hosti occurrat, alacris & exultabundus,
 neq; formidinis aut timiditatis ullam significatio-
 nem præbens, relicta Maria uxore ad Bresspur-
 gum. Et ad Mogacium, quod intra Budam & Tauru-
 rum situm est, castra posuit. Balibeius, quem cum
 equitibus ad uastandam Pannoniam præmissum
 suprā diximus, omisis agris, exercitum Regiū ob-
 seruare & carpere, & à pabulatione atq; aquatio-
 ne prohibere, diuisisq; suis equitibus quos habebat
 secum ad M. XX. in partes quatuor, ita infestis
 excurs-

excursionibus premebat regios, ut cū una pars de
 diei quadrante seſſa reciperet se, altera mox succe-
 deret, atq; huic deinde tertia, & isti postremò quar-
 ta, totus dies perpetua insectatione & uexatione
 hostiū cōsumeretur. Exercitus Regius sese intra ca-
 stra obiectis carris atq; plaustris cōtinere primū:
 deinde cum usq; adeò in angustum redigeretur, ut
 iam ad fluiuium nemo auderet accedere, cogeren-
 turq; intra castra puteis effossis aquam quærere,
 placuit Pannonibus, autore Tomoreo & Grego-
 rio Zepusio, fortunam prælij experiri, minimè pro-
 bantibus ac potius uehementissimè dissuadentibus
 Germanis & Boemis ducibus, qui censerent Ioan-
 nem Zepusium saltem operiendum, is enim aduen-
 tare iam nunciabatur. Conuenerant autem uniuersæ
 se Turcicæ copię, ipseq; Solymanus aderat, neque
 pauciores habuit, ut certò cognitum est, ducentis
 millibus bellatorum. Sed urgentibus suis, Rex hoc
 modo dixisse fertur, se non esse timidum, neq; i-
 gnauissimum futurum, cupere ut quisq; uir fortis
 esse uelit, se suæ uitæ ac sanguini non decreuisse
 parcere. Ita productus exercitus regius, & instru-
 cta acies fuit à Tomoreo, permistis inter se equitib.
 ac peditibus, quo ordines dilatarentur: id quod ad
 ingentē hostiū multitudinē, ne includi sui atq; cin-
 gi possent, excogitauerat. Regem ego accepi in præ-
 mia acie ita fuisse collocatum, ut ante eum non esset
 duo-

duobus illa densior, & ipse cū tertijs inuheretur,
 inq; cōfliktu & impetu pugnae ad primos protrusum. Alij tradidere, separatim cum mille equitibus
 post aciē constiuisse, qd' exitus rei uidetur refellere.
 Bellicis machinis abundabant, ut solent, Turca: il-
 lisq; globis contra Regium exercitū directē im-
 missi, sed sine detrimento: sublimius enim lati illi,
 hastas modò quorundā perculere. Regiae machinae
 & paucae & futiles non multum hostibus nocere
 potuerūt. Sed Turcae tanto maiore numerosioreq;
 multitudine undiq; exercitū regium non solum se-
 pfere, sed etiā implicuerūt: neq; solū repugnantes
 profligare, sed etiam castra iam oppugnare ad quae
 ipsa quoq; cum Regij duces respicerent, & defen-
 dere cuperent, diminuti pugnatores, & ordines
 distracti fuere. Itaq; celeriter fuga orta, ducibus
 plerisq; uiris strenuis, & qui suorum cladi super-
 esse nollent, interfectis. Praesules multi caesi: interq;
 illos Tomoreus, magis intrepidus miles, quam
 consultus dux, fortissimè dimicans cecidit. Capti
 pauci. Zepusius, dum in nauem cū citato equo in-
 silire nititur, neq; illā potest attingere, Danubij a-
 quis, delapsus in fluuium, obruitur. Rex fuga cum
 in equo uasto, ipseq; grauibus armis onustus, ad
 nō magnum annum uenisset, uno modò comitatus,
 qui ante eum, ut postea narrasse fertur, in ulterio-
 rem ripam euaserat, transiturus & ipse praecipit

tato equo, in aqua & limo suffocatur. Putabatur, annis uadum a fugientibus quasi cauato aluico corruptum fuisse, ut minus iam peruium esset. Sunt qui tradiderint, appetentem equum ripam, retro actum super regem incidisse, itaq; illum oppressum. In illo non magno quidem neque celebri amne periisse nobilissimum regem, & eximium a dolescentem, illius uerbis, qui unus comitatus eum esset, creditum: & corpus exanimum non procul ab indicato ab eodem loco paulo inferius postea repperit, sepulture mandatum est. Hoc praelium, quo anno diximus. 1111. Calēd. Septemb. commissum. Solymanus autem uictoria meluendus & ferox, derisa hostium temeritate & imprudentia, ususq; fortunę prosperitate, Budam statim occupat, arcemq; in deditionem presidio accepto spoliat, atq; diripit. Fuerat antē illa studio quodam singulari regis Mathie, & operibus & instructione admirabili excolta, signisq; ac tabulis exornata: imprimis autem omni genere librorum diues. Nam Mathias, ut uerę uirtutis amator, doctrinam & artes sapientię incredibili fauore atq; studio prosecutus fuit. Hic igitur, ut dixi, direpta ac spoliata, quia iam hyems propē erat, re melius quam sperare auderet gesta, in Thraciam reduxit copias Turca, & uictoriam maxima festiuitate celebrauit. At Maria regina tandem post longam dissimulatio-

De Creatione. 69

lationem nunciorum, casu mariti, quem unice dilexerat, & à quo maximo fuerat amore comprehensa, cognito, lamentis & uociferatione omnia loco complere, neque de se aut regno sollicitari, sed solius mariti interitum ante oculos habere, illum deplorare, illum requirere, sine illo recusare uiuere, &c.

COLL.

Ante seditionē rusticanam Fridericus Marchio Brandenburgensis, & præpositus Herbipolensis, cum quodam suo fratre in ludo equestri congressus est, ubi thorax in illo uehementissimo concursu fuit apertus, ita ut pectus ipsi nudaretur. Id quidam docti interpretantur significasse tragicam calamitatem, in quam postea in obsidione arcis Herbipolensis incidit: nam erat in eadem à rusticis obsidione cinctus.

In Vngaria antequam interficeretur rex Ludouicus, tam magni terræ motus fuerunt, ut inde domus corruerent. Non multò ante fuerunt apud Belgas & in Italia plurimi terræ motus. Qui tumultus illos secuti sint, audiuiſtis.

Habui caniculam, quæ edidit foetus in ipsa eclipsi, qui oēs mala morte perierunt. Doctor Milichius habebat unum, qui ab alijs canibus laceratus est, alter periit incendio.

Minantur nobis eclipses, prodigia & positus
e stel-

stellarum his annis elapsis, ostensa, uarios bellorum apparatus, & mirabilia cōsilia contra pios instrui, & fuisse instructa: contra quæ omnia tamen Deus suam Ecclesiam, donec ipsi placuerit, seruabit, sicut mater in Nebra, Franconie oppido, est seruata, etiamsi ambusta, & infantulus necatus est. Sic etsi quidam ex membris Ecclesie pereant, corpus tamē Ecclesie saluū manebit. Die 26 Iunij, anno 1555, in oppido Nebra, mulier honesta magna difficultate peperit filiam, qua edita, mox flamma ex matris aluo erupit cum sonitu, qualis fit emissio globo ex bombardâ. Flamma uerò etsi matrem aliquantulum combusserit ac læserit, tamen non est extincta, sed recenter natam filiam circumdedit & necauit.

Statua Iulij Cesaris in insula Tyberina posita, miro prodigio est conuersa. Nam latus quod erat uersus occidentem conuertit se uersus orientem. Hoc prodigio significata est Cesaris aduersus Pompeium uictoria.

C O L L.

Est pagus nō procul à Gorlitz situs nomine Hirsdorf, ibi rusticus quidam uir fide dignus, cū in agrum suum iuisset ad colligendas segetes, quas paulò ante demessuerat, uidet ex stipulis copiosum sanguinem manantem, ita ut ducenti ferè manipuli sanguine cōtamarentur. Rusticus uerò hoc prodigio

De Creatione.

67

digio perterritus. statim alijs indicat: fit multorum hominū concursus, qui admirati sunt hęc prodigiosam rem.

COLL.

Scriptit etiam huc doctor Medlerus in ducatu Brunsvicensi, e terra erupisse sanguinē, ceu fontis scaturiginē, ulnæ altitudine, & diu fluxisse. Nec uerò dubiū est hęc signa nobis minari bella, quia multi cuētus testātur talia prodigia nō esse inania. Nos uerò orabimus Deū, quē scimus misericordē esse, et precibus piorum moueri, ut poenas leniat, & ut diuine suæ misericordiæ meminisse uelit.

DE VARIIS ET MIRANDIS naturæ operibus.

In canibus exiguam quandam humani intellectus imaginem inesse, exemplis constare potest. In mea patria erat canis iuxta aliquod sacellū, qui omnes peregrinos illū locū prætereuntes cū rabie quadā allatrabat, nec ullum oppidanum: sed ab illis se attingi & contrectari patiebatur.

Dicunt in insula Rhodo fuisse canes, qui uidentes urbem Rhodianam à Turcis esse occupatā, continuo in illos irruerūt, & quorumcunq; eis copia dabatur, ipsos dilaniauerunt: Christianis occurrentibus etiam ignotis blanditi sunt.

Faciens aliquando iter, de uia dubitabam: cumque scirem equum eandem uiam sepe numero perambulasse, reliqui ei frenum & rectē me

uexit. Equus habet quandam memoriam: uerum illa sunt umbrae, & simulachra habituum.

Equus Alexandri Magni Bucephalus, neminem est passus passus assessorem, nisi ipsum Alexandrū, & quidem cataphractum. Idem dicunt de equo Illij Caesaris. Et Phinius narrat exemplum cuiusdam Germanici Principis, habentis egregium equum. Principe autem in praelio occiso uictor uolens equum conscendere, ibi ab equo correptus, & dilaceratus est.

Basilium diligentissimè descripsit multa animantia. Basilium deinde secutus Ambrosius, earundem animantium historiam in enarratione operum sex dierum penè ad uerbum recenset: docetq; in illis proposita nobis esse à Deo tanquam picta plurimarum uirtutum simulachra, quæ nos officij nostri admoneant.

Pultarchus ait, extauris putrefactis nasci apes, ut & Vergilius in Georgicis scripsit, ex equis, crabrones, ex asinis, scarabeos, ex hominibus, serpentes. Typus uerò harum rerum hic est. Tauri erant uictimæ. Sic igitur ex Christo uictima, mel et apes, id est, Euangelium & Ecclesia oriuntur. Equi, id est equites degenerantes gignunt crabrones. Asini procreant plebeios homines, qui sunt scarabei, id est quatenus non regantur à magistratu, fiunt seditiosi, & inimici gubernatoribus ac legitimis imperijs.

perijs, Ex homine uerò hanc ob causam nascuntur serpentes, quia serpens, id est diabolus, initiò uirus suum in hominem infudit. Quo admonemur, hominè post lapsum in morte & contagione peccati manentem, sua natura serpenti diabolo non esse dissimilem.

Hippocrates dissimilitudinem non solum regionum, sed etiam ingeniorum ac morum in diuisis regionibus docet oriri à cœlestibus causis.

COLL.

Ptolomeus ait: Sapiens anima adiuuat cœlestis operationem, quemadmodum optimus agricola arando expurgandoq; adiuuat naturam.

Ouidius: Est Deus in nobis agitante calescimus illo. Vult significare Poeta, quòd habitus fiant excellentiores quando adiuuantur diuinitus. Quemadmodum noster Imperator Carolus V. diuina prouidentia factus est excellens Imperator.

COLL.

De Alexandro dicitur, quòd habuerit apud se comicum Poetam, comœdias bellas facientem, de animalium inter se concertationibus & pugnis propter amores ac libidines. Quæ tamen comœdiæ Alexandro non placuerunt. Poeta egrè ferens inquit: Rex, tu tragica facis, non comica, ideo ista tibi non placent.

Fabula est apud Lucianum de quodam uolenti regi Ptolemæo exhibere mirabile spectaculum. Docuerat simias representare comœdias, quas introduxit, & regi comœdias agentes exhibuit. Alius uolens illum eludere, eiusdem que ineptias reprehendere, obiecit simijs nuces. Ibi simiæ relicta actione colligerunt nuces. Inde dicitur in uulgari prouerbio: Simia manet simia, etiamsi sit purpura in duta.

Artaxerxes Longimanus sic dictus, quia dextera longior fuit sinistra. Noster Imperator Carolus V. habebat pulcherrimos digitos. Recti digiti mediocri longitudine, significat magnitudinẽ animi, & beneficentiã: curti uerò significant astutam naturam. Pulcherrimos etiam digitos habebat Henricus dux Saxonie & Misnie, pater nostri Electoris Augusti.

Indicæ conchæ sunt omnium generosissimæ, sicut ibi plurimũ generosissimarũ rerũ nascitur. Fit mētio in Biblijs auri Ophir. Inde est aurũ Obryzũ, quod est præstantissimũ. Crescunt deinde in India generosa aromata. Disputauit aliquãdo in cõuentu Vuormaticensi cũ Pistorio sene, præstãtissimo medico ducis FridERICI & Caroli V. Imperatoris, qui tunc laborabat. Ibi eidem Pistorio propter suum consilium, quod sequebantur ceteri medici dona-

De Creatione.

71

uit Imperator 1000 coronatos. Interrogabā eū, quibus rebus peregrinis non possumus carere, cum & nos habeamus pulcherrimas & generosissimas plantas? Dicebat multis audientibus: Saccharo non possumus omnino carere.

Turca habet iam optimū aurū. Nam Aegyptiæ præfectus Bascha, quādo mittit munera Turcico Imperatori, tunc mittit ipsi aliquas massas Arabici auri, quod est ualde generosum, ut est aurū Turcicū.

Vuitebergense solum est arenosum cum terreo mixtū. Quando multū terræ est admixtū pauxillo arenæ, facili quidem colitur, sed non est foecunda. Circa Bambergā et Heydelbergā etiā est arenosum solum, sed ibi est felicior cultura quā hinc Vuitenberge. illa terra est optima, quæ est pinguis, halitiosa, & dulcis. Nullum est dubium, quin corpora cum naturis terrarū conueniant, sicut corpora in Thuringia sunt grandiora quā hinc. Quia hinc sunt tenues, salsi & amari halitus, sicut etiam terra est: ideoq; corpora sunt rarefacta, marcida & tenuia. Quando scrobem in solo Lipsico aut Vuitenbergergensi effoditis, tunc non potestis rursus implere foueam terra effossa, quod est signū rare terræ. In Thuringia autem impleta fossa, terra etiam est reliqua, quod significat terram densiorem & pleniorē. Item frumenta & uina degenerant, in aliam speciem propter terræ diuersitatem,

e a ut

ut quando seritis hic in arena triticum, tunc tertio anno fit robus. Quando seritis in Thuringia robus, tunc tertio anno fit triticum. Ita uina in alio solo degenerant. Credo etiam ingenia & corpora hominum in alijs locis degenerare: sicut illa pars Italiae quæ dicitur Longobardia, habet robusta & procera corpora: quia Longobardi haud dubie sunt Saxones.

COLL.

Alphonsus rex Neapolitanus indigens pecunia, quia susceperat bellum. Id consilij, aliquorum hominum sapientum persuasum, capiebat, ut sumeret plumbeum tectum, & illud plumbum coqueret, unde ingentem massam auri inuenit.

Dicunt hunc Turcicum Imperatorem nulla alia re magis delectari, quam gemmis: ideo quæ misisset Venetias optimas & pulcherrimas gemmas, ex quibus curauerit sibi fieri coronam, cum ibi sint præstantissimi artifices. Sed Venetos postea addidisse unam gemmam, quæ pulchritudine & magnitudine superauerit reliquas omnes. Quo sanè munere nihil gratius Turcico Imperatori fuit.

DE EVANGELIO.

Nihil habetur de sancto Bartholomeo, nisi unicum dictum, quod in Dionysio reperitur:

sur: Euangelium est longum & breue. Est breue sci. i. et, quod ad summas Dialecticas attinet: & longum, quando explicantur illæ summæ, traduntur definitiones & diuisiones.

Quidam medicus, uir doctus, dicebat nobis, se ualde fuisse familiarem alteri cuidam medico Italo, benefico uiro (sicut sunt Itali qui sunt eruditi) qui receperat ipsum ad se propter Græcam linguam. Volebat enim discere græcè, ut melius intelligeret Galenum. Cum apud eum biennium fuisset & ipsi ualde familiaris esset, cœpit ei concionari de doctrina Ecclesiæ. Ibi dicebat, audiuit me satis humaniter, cum autem multa dixissem de Euangelio & alijs articulis Christianæ doctrinæ, tandem gemens, inquit: Ah quàm pœnitet me mei de te iudicij? Putaui te eruditum uirum esse; nunc audio te adhuc delectari istis fabulis. Sic est humana ratio deprauata iuxta Psalmi dictum: Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.

Nazianzenus, contra hæreticos uolentes perturbare Euangelium turbare politias, imò inquit: Euangelium ita munit & ornat magistratum, ut nulla uox unquam magis ornauerit in cœlo aut in terra.

Christus confert Euangelium margaritæ, quia Euangelium in corde accipitur tanquam ros cœlestis, id est nouitas accipitur in corde à rore cœlesti,

Et fit generosissima gemma, quando tempestatibus turbatur quam plurimis, id est, quando Ecclesia est subiecta cruci, aut quando Christus pendet in cruce, illa etiam gemma liquefeit in aceto, quod fit cum Euangelium corrumpatur doctrina legis, et sapientia humana. Christus ipse pro sua persona est purissima gemma, id est, sine peccato, et tota massa generis humani plena est roris celestis, sic ut *λογος* luceat in tota massa generis humani: et est amarissima gemma, id est: nemo sustinet tantos dolores, quantos ipse sustinuit. Sic Euangelium est purissima gemma, quæ uiuificat et letificat. Sed et amara est, id est, crux comitatur doctrinam.

Audiui sæpè ex uiro præstante D. Hieronymo Schurpfo, se existimare primam perniciem Euangelij et originem corruptelarum fuisse puræ doctrine, quod doctores Ecclesie fastidiuissent usitatas Ecclesie formulas loquendi, sæpius repetere, et populo eadem dicta inculcare: ideoque quæsitæ esse nouas et inusitatas formas loquendi: quia homines sunt *αὐτονομοὶ καὶ φιλόνομοι*.

Prætor cuiusdam celebris urbis honestiss. uir non iniquus doctrine nostræ, cum peteret Theologi illius loci institui inquisitionem (cui multi boni uiri sunt aduersarij) interrogauit Theologum quendam: Num sitis sanguinem aut pecuniam? At superior dominus eiusdem loci cum rescisceret, prohibuit fieri inquisitionem.

Quando

Quando Lipsiæ reformatio facta est Franciscanorum ante annos nō multos, ibi fuit quidā Franciscanus inimicus superstitionibus: cum abiissent illi reformatores, ipse cū esset concionator, dixit: Boni auditores, uos miramini quid agāt nostri, fratres: si quidē cupitis scire, qualis sit nostra reformatio, dicam uobis. Prius in monasterio nostro comedebamus assata intus & foris: benè sapiebat. Nunc est mandatum, ut fruamur assatis foris: etiam bene sapit. Prius bibebamus uinum ex cantharis, nunc est mandatum, ut ex urceis bibamus, etiam benè sapit. Prius fuit mandatum ut incumberemus literis, & disceremus: nunc est mandatum, ut non discamus, quod non est bonum. Et ita conclusit. Fuit nominatus Fleck Voitlandus, mortuus est non procul à Bitterfeld, cum captiuus teneretur in monasterio. Cū enim essent æditæ propositiones Lutheri de indulgentijs, & ipse legisset, dixit: Iam aduenit monachus ille, qui uestros errores patefaciet. Vaticinatus est de mutatione illarum hypocrisium.

Doctor quidam cum moriturus esset, & uenisset ad eum concionator Lipsicus nomine Morus, qui stans ad lectum hortabatur eum, ut se commendaret filio Dei ille sustulit oculos, & dixit: Creditis uos ista? Quasi diceret, Quid mihi molesti estis istis fabellis?

Bernhardus: Homo semper proficit aut deficit, ue-

rum est, natura nūquam manet in eodem statu, aut aut enim deficimus in cognitione uerbi diuini, aut proficimus.

Quidam Monachus Franciscanus in urbe Isenaca (quæ sita est in Thuringia) nomine Iohannes Hilden, bonus et doctus uir (qui obiit ibidem in carcere) scripsit multos bonos libros, inter quos etiam commentaria in Daniele: & prædixit multa quæ sua manu scripta extant quæ euenerunt. In urbe Gotha scripsit propria manu, anno 1516 futuram esse mutationem doctrinæ religionis, & doctrinam Papislicam abrogatum iri.

Quidam Monachus Spiræ toto tempore conuentus ita procedebat in suis concionibus, ut non attingeret religionis controuersias, cum tamen haberet auditorium frequens, quia mediocriter concionabatur. Tandem uerò dixit: Ego scio uos desiderare, ut uobis indicem huius temporis controuersias, at certò consilio hætenus distuli. Attamē, ut satisfaciam uestre expectationi, promitto me proxima Dominica de illis aliquid dicturum. Conuenit igitur tunc ingens multitudo. Ille uerò pertexit suam concionem usitato more ut antea, & nihil meminit in concione controuersiarum. tandem ferè in fine concionis dixit: Penè eram oblitus proximæ meæ promissionis, reprehendo in hac re meā negligentiam: tamen aliquid dicā: Videtis esse ma-
gnam

gnam controuersiam. Vocantur in odium status Ecclesiastici, & status Laicorum: & sic dixit quædam generalia. Vos Laici accusatis clericos, & nos clerici uos accusamus. Postea in fine subiicit: Kher ein ieglicher für seiner thür, so wirdt es umberal rein, id est: multi reformant alios, se ipsos uerò negligunt, interimq; stabiliunt tetros errores. Simile noster Imperator Carolus V. in comitijs Ratisbonensib. dixit nos: Omnes indigemus reformatione.

Capita Christianæ doctrinæ sine singulari inuocatione & meditatione intelligi non possunt. Sicut dixit ad me Aegidius concionator in cōuentu Augustano: Vos habetis ualde difficilē Theologiā, oportet aliquem multum orare, antequā eam intelligat. Verè dixit.

Religiones sunt corruptæ iuxta diuersas naturas gentium. Aegyptiaca & Syriaca natio fuit superstitiosa. Græca fuit acuta & ingeniosa, quæ genuit multas subtiles hæreses & allegorias. Italica uerò non genuit tales disputationes, sed mutauit religiones in regnum politicum: quia gens Italica est cupida dominationis. Germani sunt amantes libertatis, igitur iam uertunt religionem in libertatem, & securitatem carnalem.

COLL.

Alexatus dixit ad Claudium Beuthler: Vos Germani non retinebitis Euangelij doctrinam. Galli enim

enim non possunt recipere, quia sunt oppressi seruitute. Itali nostri sunt impij & nimis obstinati. Sic dedit testimonium ueritati, quia sic fit in mundos. Sapientes persequuntur ueritatem, & ideo data est nobis barbaris.

COLL.

Fuit hic doctor Iuris, optimus uir, qui uolebat Euangelij doctrinam & Legum conciliare. Cùm uerò iam aliquot menses in ea re frustra consumpsisset, & res non succederet, atque ob id ualde animo angeretur, sederetq; aliquando ualde sollicitus, edens mirabiles gestus, puer paruulus, qui post fornacem dormiebat, expergefactus, uidens hoc, dixit: Quālis senex fatuus? ibi respōdit doctor ille: Rectè dicis, & abiecto libro, monit' ab illo puero, propositum suum mutauit.

In Belgico quidam monachus dixit populo, se insequenti concione de ueritate utriusq; doctrinae, Euangelicae & Papisicae, dicturum esse. Cùm ergo finisset cōcionē, ita dixit: Ecce penè oblitus eram me promississe de ueritate uerae religionis iudiciū. Quare id iam paucis exponā: Veritas similis est aquae lustrali, cui cum pisillum intingimus, quo homines conspergamus, unusquisque ab ea refugit. Eodem modo ueritas, ita se habet, ut omnes eam fugiant.

Dux Fridericus elector, Coloniae ad se accersuit
 Erasmus

Erasmum Roterodamum, in eo conuentu, quem habuit Carolus V. imperator post coronationem, & eum amanter orauit, ut liberè diceret, num erraret Lutherus in ijs cōtrouersijs, de quib. præcipuè differuisset. Ibi Erasmus planè dixit, rectè sentire Lutherum. Interrogauit etiam princeps eum inter cætera, dicēs: Domine Erasme, quid tādē peccauit ille miser meus monachus, quòd ipsi tam infestū sint omnes, & sic eum persequantur? Respondet Erasmus: O clementissime princeps, duo maxima peccata commisit, abstulit coronā Papæ, & episcopis, ac uentrem monachis.

Ante annos 500 multi homines fuerūt in his terris Saxonis, nondū cōuersi ad agnitionē nominis Christi, uel qualemcunque doctrinam de Christo. Inter illos fuit etiam quædam nobilis domina nupta principi uiro ethnico, quæ obsequijs suis conuertit eum ad ueram religionem. Historiographus uerò nomine Theodoricus, episcopus Mersburgensis, consiliarius Henrici Bambergensis Imperatoris, fundator episcopatus Libusensis prope Francfordiam: O inquit, illa neglexit sua ieiunia, nec seruauit illa discrimina ciborum: instituens longā disputationem, num rectè fecerit quòd nō seruauerit illas traditiones: & post longam disputationē ita cōcludit. Sed ex illo factō multiū boni secutū est,

conuersio uidelicet uiri. Et ita excusat illam, quod uiolauerit istas traditiones. Credo uerò illam mulierem maiorem habuisse cognitionem doctrinae Christianae, quàm ipsum Episcopum.

Polyphemus Erasmi minister (sic enim nominatur) solebat acriter cum alijs disputare de controuersijs Euangelij, & defendere ueram doctrinam. Tandem cum contenderet cum eo quidam tu multuosior, quem non poterat refutare argumentis, percutit eum libro noui Testamenti, què tenebat in manibus. Erasmus aspiciens, iocose dicit: Hoc mihi mirum uidetur, Euangelium sic Euangelio defendi.

Doctor Aurbachius optimus uir, dicebat, instaurationem Euangelij fuisse detrimentosam omnibus artificibus, exceptis medicis. Omnes enim pictores, statuarij, aurifices conqueruntur se ualde esurire. Medicis uerò prodest, quia postquam sancti desierunt curare morbos, iterum ad medicos homines confugiunt.

D. Martinus Lutherus.

Hæc tria deuastabunt religionem Christianã: Primum, obliuio beneficiorum, quæ accepimus ab Euangelio. Secundò, securitas, quæ iam ubiq; regnat. Postremò, sapientia mundi, quæ omnia certo ordine uult comprehendere, & pacem communẽ cõsilijs impijs iuuare. Igitur sedulo oremus, ut Deus nos, &

De Iustificatione. 82

nos & posteros nostros in agnitione Euangelij sui
retineat, ut id semper in Ecclesijs nostris cum fru-
ctu doceatur;

C O L L.

In Ecclesijs benedicite Deo, Domi-
no de fontibus Israel. Psal. 68.

Fontes Israel significant doctrinam coelestem,
patefactam diuinitus, & traditam per Patres, Pro-
phetas, Apostolos, & ipsum filium Dei in populo
Israel. Ad hos fontes constitutæ & collectæ sunt Ec-
clesiæ inde usque ab initio mundi: ex his fontibus
doctrinæ in populo Israel propagatæ sunt etiam
Ecclesiæ in gentes, quæ ab Apostolis & Prophetis
accipiunt doctrinam, & ab his testibus institutæ cõ-
firmantur, et etiam sciunt se ueros cultus Deo præ-
stare, fide, inuocatione, & reliqua obedientia, iux-
ta doctrinam Euangelij.

DE IUSTIFI-
catione.

Cum essemus Augustiæ, ubi & multa exem-
pla confessionum à pluribus exhiberentur,
ibi inter cæteros aliquis bonus sodalis offerebat e-
tiam suam sententiam, quòd essemus iusti fide: dice-
batq; hanc propositionem probari posse ex Plato-
ne, & Catone. Allegabat autem ex Catone dictum:
f Si

De Iustificatione.

Si Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
Hic tibi præcipue sit pura mente colendus.

Sed nihil ad propositum est. Docet enim tantum
particulam legis Cato, & nihil scit de iusticia Euā-
gelij, quæ in Christo nobis ostenditur. Congruit cū
Iuliano dicente, Phocylidem opponendum esse Sa-
lomoni, quia in Phocylide eadem præcepta conti-
neri, quæ in Salomone affirmat.

COLL.

Audiui potentem uirum dicentem: Necessè est
ociosos esse homines, qui ista negocia religionis cu-
rant. Alius quidam interrogatus de quadam senten-
tia sacrae Scripturae, dicebat ad ducem Iohannem
Fridericum: Illustrissime D. Princeps, quid interro-
gas me de quinque libris Moysi? quin potius inter-
roga me de quinque pagis curandis, ibi responde-
bo melius.

Interfui semel in luctu grauisimo D. Martini
Lutheri, aderant etiam Spalatinus & D. Hierony-
mus Schurpsius, qui eiusdem rei testes mecum esse
possunt. Ibi nulla alia consolatione Doctor Marti-
nus sustentabat se in grauisima tentatione, nisi cre-
berrima repetitione dicti Paulini: Conclufit Deus
omnes sub peccato, ut omnium misereatur.

Noui quendam Iudæum Francofordiensem an-
te multos annos, admodum senem & uirum sapien-
tem, cum aliquando conueniremus, loquebamur de
uarijs

uarijs rebus, & dicebam ad illū, quòd uoluisset nos ante multos annos damnare. ille respōdit: Nos non damnamus uos, sed concedimus quicquid credatis, quòd, sicut Paulus inquit, iustus sua fide uicturus sit. At, dicebā: Hæc non seriò dicis, scio. Tandē ille fatebatur, & dicebat, oportere ipsos sic loqui, ne à nobis occiderentur. Ita uidetis, quomodo laceretur Scriptura, & quomodo uocabula gratia, fides, iustificatio, &c. uarijs sophismatibus corrumpantur.

Doctōris Pomerani similitudo.

Annulum amamus propter gemmam, & magni facimus. Sic fide iustificamur, non propter ipsum annulum, id est, qualitatem, sed quòd fide accipiamus hanc gemmam, id est, filium Dei mediatorem. Item simile argumentum: Sponsus accipit annulum à sponsa, non quòd amet annulum, sed quia est pignus & arrabo copulationis.

COLL.

Solus Psalmus 51 Miserere mei, &c. multis morituris aperuit cælum. Scio, multos eundem Psalmū presenti mortis periculo orasse, quibus etiā in ipso papatu, regnū Dei aperuerit: præcipuè cum hunc uersum meditarentur: Cor contritum & humiliatū Deus non despicies. Sancti Bernhardi ultima uox in agone mortis hæc fuit: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Cor contritum

et humiliatum non despicias. Non dixit sua merita et monachatum, Deo esse sacrificium.

COLL.

Imperator Fridericus secundus fecit monetam coreaceam: ille coreaceus nummus ualet imputatione, aureus uero nummus ualet per se reipsa. Sic nos non habemus aureum nummum, id est, perfectam qualitatem, sed coreaceum nummum, id est, imputatiuam et inchoatiuam iusticiam.

Doctor Hieronymus Schurpsius dixit ad principes, cum ipsi apologiam offerret: iustificamur non propter nostrum credere, sed propter filium Dei, et in quem credimus. Ita ille loquebatur.

Legatus quidam Parisiensis à Rege huc missus, cum eadem de re inter nos sermo esset, loquens de dicto Pauli, inquit: Credidit Abraham Deo, et imputatum est ei ad iusticiam: Non inquit, propter qualitatem, sed propter obiectum.

D. Martinus Lutherus.

Audiui D. Lutherum inter concionandum sic templum Hierosolymitanum depingere: Primum occurrebat atrium, ubi mactabantur pecora: deinde altare, ubi sacerdotes sacrificabant. Caterum in intimo aditu situm erat Sanctum sanctorum, cuius effigiem quandam refert quod nos chorum appellamus, in quod introibat summus sacerdos semel in anno. Sic dicebat triplicem esse iusticiam.

Atrium

Atrium significat cceremonialem iusticiam: Altare, iusticiam moralem: Sanctum sanctorum, iusticiam fidei. Imago est bona.

Disputavi semel cum quodam Iudeo ex capite s3 Esaiæ, qui uoluit defendere illa dicta esse scripta de Ezechia: cum uerò uinceretur, clausit librum, & aufugit.

Audiui admodum adhuc puer patrem meum (quia amisi cum adhuc puer: sed memini adhuc multos eius sermones. Erat enim illi consuetudo cum doctis uiris, & exercitatis in doctrina conferre) cum colloqueretur cum doctis de remissione peccatorum & poenitentia, dicere saepe ad eos: Quare uos docetis me, quòd debeam dubitare de remissione peccatorum & iustificatione, cum me symbolum Apostolorum iubeat dicere: Credo remissionem peccatorum. Ad qua illi non potuerunt respondere. Mortuus est autem ante annos quinquaginta. Hæc autem anno 47. dixit.

Audiui adolescens Stæstierum & Capnionem de doctrina nostra disputantes, & dixerunt ad quendam Scotisticum doctorem: Cum nos legimus in nostris Biblijs, inuenimus longè aliam Theologiam ac sententiam de iustificatione, quàm uos in uestris Glosis.

Cardinalis Anglicus Eboracensis legens nostram apologiam confessionis Angustanae tunc

recens editam, dixit, nostram causam de iusticia fidei esse firmiorem in confirmatione, quàm in cõsultatione, qd' uerũ est: quia facilius est cõstruere in sophisticis, quàm destruere. Facilius uerò est destruere, quàm construere, in Physicis. Sic sapienter & uerissimè iudicabat. Multa illustria testimonia sacre Scripturæ habemus ad cõfirmandã ueritatem. At quædam speciosa argumenta ab aduersarijs nostris nobis opponuntur, quæ diluere difficile est. Verum præstat nos melius munitos esse ad retinendam ueræ doctrinæ sententiam, quàm sic munitos esse, ut omnibus cauillationibus satisfacere possimus. Sicut olim maiori ignominia notabatur, qui scutum amiserat, quàm qui gladium: quorum huius ad infligenda uulnera, illius ad defendenda corpora usus erat.

Fuit mihi aliquando disputatio cū Vito Amerbachio collega nostro de illa sententia Paulina: Credit Abraham Deo, & imputatũ est ei ad iusticiam. Hanc sententiã dicebat nõ esse rectè accomodatam à Paulo, & sic in ferebat: Moyses loquitur de fide Abrahamæ expectante magnã posteritatẽ, & non de fide expectante remissionẽ peccatorũ: ita ab exemplo uolebat argumentari. Sicut Abraham credidit in suo promisso negocio, ita unumquemquam oportet credere in suo promisso negocio. Nõ intellexit quid diceret. hæc erat ipsius cõcio uel potius delirium

rium, qua Moysen & Paulum conciliare uolebat.

Quidam Medicus intra cætera capita, de quibus rixabatur, cum doctore Fuchsis etiam hanc disputatione immiscebat, uolens esse arbiter et conciliator doctrinæ de fide & iustificatione corâ Deo, & ita scribebat non esse realem controuersiam, Lutherum enim loqui de habitu, alios de actionibus, id est, operibus: ita congruere omnium sententias. Quia quod tribuitur habitibus, id etiam tribuitur efficacie uel actionibus, & ita non esse controuersiam. Sic suis concordantijs uolebat quemlibet in sua fide saluari, si seruaret legem nature.

Alius quidam homo facetus in conuiuio dixit, inanes esse disputationes de iustificatione, quia neminem esse iustum testimonio Psalmi: Non uidi iustum in terra. Ibi alter asidens increpat eum, inquit: Tu asine, non legisti Psalmum? Sic enim habet textus: Non uidi iustum in terra derelictum, quod uocabulum tu omittis. Fuit calumnia, quia citauit textum mutilatum.

Sententia Doctoris Pomerani.

Quando tu disputas de nostrorum meritorum dignitate, tunc dic: Etiam si non sum dignus, nihilominus tamen sum indigens.

Cochleus scribebat contra Doctorem Martinum Lutherum, dicens: Quid dicis, Fide tantum iustificamur? ta

mē etiam Deus iustificat, Spiritus sanctus iustificat,
 & multa similia ita coaceruabat, non intelligens
 quid diceret. Deus est causa efficiens iustificationis:
 meritum filij Dei, est causa impulsiva. illa causa ap-
 prehenditur aliquo instrumento, quod est fides.

S. Bernhardus.

Quisquis pro peccatis compunctus esurit &
 sitit iusticiam, credit in te, qui iustificas impium, is
 per solam fidem iustificatus, pacem habebit apud
 Deum.

Basilius quomodo particula Sola fi-
 de usus sit in concione de
 humilitate.

Qui gloriatur, in Domino gloriatur, quòd
 Christus nobis factus sit sapientia à Deo, iusticia,
 sanctificatio, & redemptio, sicut scriptum est: Qui
 gloriatur, in Domino gloriatur. Hæc enim perfe-
 cta & integra gloriatio à Deo, quando neq; pro-
 pter iusticiam suam quisquis effertur, sed agnoscit
 se indigere uera iusticia, fide autem sola in Chri-
 stum iustificari. Horum dictorum meminerimus
 propter aduersarios, quia obijciunt nobis,
 quòd nusquā ueteres scriptores usi
 sint particula illa Sola.

DE VETERI ET

nouo Testamento.

A Vdiui Anabaptistā, qui postea cū alijs est decollatus, cū quo necesse erat disputare, dicentem: Si omnia Biblia in toto mundo hic essent posita, non emerem uno nummo. Scimus esse figuras literarum: sed tamen Deus per uerbum externum est efficax.

Lectio noui & ueteris Testamenti
quotidiana, omnibus homini-
bus necessaria.

Sæpe nos hortamur & obtestamur, ut propter uestram salutem faciatis uobis textus Bibliorum familiares. Quando mane surgitis, recitatis precibus uestris, legite unum caput in ueteri Testamēto cum aliquo psalmo, uesperu unum ex nouo, siue intelligatis siue non: tamen aliquid inde discetis, & proderit uobis illa lectio. Accenditur hac lectione inuocatio. est ualde magna bestialis uita & barbaries, surgere & ire cubitum sine cogitatione rerum diuinarum. Videtis puniri mundū propter carnalem securitatem, & uerbi Dei contemptum, & nos omnes sentire poenas, quas ut leniat filius Dei toto pectore oremus.

Breuis ueteris & noui Testamen-
ti summa.

Moyse in initio loquitur de essentia Dei, secun-
f s do

dò de creatiõe, tertio de hominis formatiõe, quarto de peccato & lapsu hominis, & de edita promissione, per quã homo destitutus est, & coepit rursus Ecclesiã cõdere. Postea sequuntur illustriores promissiones. Deinde in Exodo promulgatur lex, quæ est perpetua uox Dei, postulã obedientiã, & inobediẽtes dãnans. In libris Regũ proponuntur exempla obediẽtiæ & inobediẽtiæ: David recipitur, postea renouatur promissio: deniq; magis magisq; Prophetæ eadẽ illustrãt. In nouo Testamẽto expressẽ illustrãtur singuli articuli Christianæ doctrine.

Fructus lectiõis crebræ

Psalmoreum.

Vtilitates lectiõnum Psalmorum multiplices sane sunt: primò enim diligẽs corũ lectio format iudicium: deinde accenditur per eã pietas: tertio Grammatica exercetur in huiusmodi exercitijs.

Prophetæ Danielis summa.

Daniel debet nobis esse notus propter multiplicem doctrinam: multa enim præclara in eo continentur uerò præcipue & ualde insignes materiæ in Daniele sunt: Prima, historia est de conuersione Nabuchodonosor. quàm gratũ exemplũ est, quòd Nabuchodonosor tantus tyrannus et idololatra recipiatur & cõuertatur. Ibi debetis in memoriam reuocare seriem totius historie, & concio
nes

nes singulas Danielis, ut: Redime peccata tua eleemosinis. Adhibete etiam curam, ut rectè intelligatis illas sententias. Itē postea sunt duæ prædictiones: una de quatuor monarchijs, de statua Nabuchodonosor: altera uerò uisio de illis horribilibus bestijs, & de hominis figura, postea de leonis figura, item pardi figura, etiam de Romana lupa, quomodo sit pingenda, quam ipse præ admiratione non satis ex sententia depingere potest. Item prædicit mortem Christi, & tempus eius aduentus: etiam ex cidium seu euerfionem totius politie, quòd illa politia sit desitura. Item prædicit postremi mundi calamitates.

Lazarus Bonamicus uir doctus, cum esset interrogatus, quomodo ei placeret Psalterium, respondit, placere sibi: recitari enim ibi egregias sententias de prouidētia: sed tamē nihilo melius esse, quàm Pindari poema. quod falsum est. Nam Pindarus etsi habet egregias sententias de prouidentia (nam totus ferè Pindarus consumitur in testimonijs de prouidentia) tamen Pindarica sunt idolatrici. Deinde sunt tantum legalia in Pindaro. Dauid uerò in Psalterio habet promissionem gratiæ.

DE SACRAMENTIS.

Maximilianus Imperator, quando oppugnaturus erat postridie ciuitatem in Belgico

Belgico, inuitauit pridie capitaneos suos ad cœnã, inter quos erat comes quidam, qui cum reliqui cõ- uiuere se hilares præberent, ipse solus tristis in mensa sedit. Interrogatus ergo à Maximiliano: Domine comes, quare tu tristaris, cum cras tibi pugnandũ sit? Respondit, se, si uerum fateatur, tristem esse. Maximilianus dicit ei: Indica mihi causam tuæ tristitiæ, si mea maiestas poterit tibi opitulari, faciet. Potest, inquit, comes. Tandem Imperator ab eo requirit, quid nam sit, quòd tristis sit comes, respondit: Quoniam mihi cras præliandum est, et euentus belli sunt incerti, cogito etiam de animæ meæ salute. Præcipuè autem doleo, inquit, quòd debeam tria millia aureorum, quos exposui in multiplices usus rei militaris, de quib. non queo maiestati tuæ rationem reddere, & ut maiestas tua hanc ingentem pecuniæ summam clementer remittere uelit, oro. Imperator primùm admiratus illam magnam pecuniæ summam, tandem dixit, se libenter ei remittere debitum, modò crastino die se fortem & strenuũ uirũ in prælio præberet. Comes, ut esset certus de remisso debito, dixit. Domine Imperator Maiestas tua mihi præbibat, ut sim certior de clementi illa remissione huius debiti. At Imperator: Age, ne de mea erga te beneuolentia dubites, & me ex animo tibi remittere scias, præbibo tibi bonum haustum: & sic eum absoluit. Quod sacramenti

menti signū non fuit obscurum. Deinde fuit hilaris,
 & fortiter se postero die gessit.

COLL.

Memini Maximilianum Imperatorem, & re-
 gem Gallie, cum mutuum inter se foedus ferirent,
 ambos simul accessisse ad coenae Dominicae commu-
 nionem, unamq; hostiam in signum firmissimae be-
 neuolentiae diuisam & distributam esse inter eos.
 Illud fuit signum mutui foederis, & mutuae amici-
 tiae inter Maximilianum, & Regem Gallie.

DE BAPTISMO.

Scribūt in India adhuc retineri Circūcisionē,
 Baptismum, Sabbatum, & diem Dominicū: et
 dicunt, quod etiam ibi foemellae circumcidantur.

Herodotus scribit, se in tribus locis inuenisse
 Circūcisionē in Aegypto, quia multi ibi exula-
 bant ex posteris Iacob, & filij Esau retinebant
 Circūcisionem in Arabia. nam Turci adhuc ho-
 die eam quoq; retinent ab iisdem populis acceptā.
 Deinde in Syria: postea in Colchica propter exu-
 lantes decem tribus, quae inde uenerunt in Euro-
 pam, & multi Iudaei fuerunt in Germania, & uici-
 nis locis ante natum Christum.

Papistae mouerunt hanc questionem: an asinus
 bibens ex baptismo bibat aquā baptismi, & sic asi-
 nus dicendus sit baptizatus? Est quaestio digna a-
 sinis.

sinis. Non intelligunt a simi isti, quid sit baptismus, quod inde ipsis accidit, quia ordinem prædicamentorum non didicerunt, nec animaduertunt.

COLL.

In Borussia sacerdos parū doctus cū aliquando delatus esset apud episcopum, quod non iuxta ritum Ecclesie baptizaret infantes: Episcopus uolēs experiri hanc rem, accusat sacerdotē de hoc negotio. Sacerdos negabat, dicens, se retinere cōmunem morē baptizandi infantes. Vt autem certus de hac re esset episcopus, sic explorauit. Cū nullus infans baptizāndus esset, subornat quosdā cōponentes *νῶρον ἡρώωνρον* (ut dicunt) ex stramine, quem fasciis inuolui iussit, & sic inscio sacerdote ad baptizandum adferri. Cūq; iam ad baptismū astaret episcopus & alij, sacerdos fraudē subolens, dixit: Baptizo te in nomine episcopi, in nomine meo, & in nomine compatrum. Episcopus statim erupit in hæc uerba: Domine, an hæc est forma baptizandi in Ecclesia? Respondit sacerdos. Qualis est puer, talis etiam est baptismus.

Torgæ erat aurifaber anabaptista, qui hanc habebat opinionem, quod infantes nascerentur sine peccato originali. Ratio erat hæc: quia parentes eorum essent baptizati. Igitur in illis non esse amplius peccatum originale, qui ex parentibus sanctis nascerentur, ibi Doctor Martinus respon-

dit

dit ei hac similitudine : Nescis ex quo culmen & frumentum in agro nascatur: Projicitur seu seminatur granū, quod iam nō habet calamum, sed antea quidem habuit, cum adhuc staret in agro. Attamen ex hoc nudo grano postea nascitur seges, quæ & granum & culmum habeat.

C O L L.

Consilium de baptizanda
Iudæa.

Primò, nomen ipsi imponendum est, quod tamen ipsa elegerit.

Secundò, interroganda est, an teneat Decalogū, eumq; recitet.

Deinde quærendum: Credis ne te etiam esse peccatricem, in peccatis natā, egētemq; filio Dei Messia saluante à peccatis, à morte & potestate diaboli redimente nos.

Quartò: Credis ne etiam quòd Dominus noster Iesus Christus sit ille ipse Messias, per Prophetas passim promissus ex semine Abrahamæ, et ex Davidis pro genie, natus ex pudica uirgine Maria, et uerus Deus & homo nobis in hoc à Deo patre datus, ut pro nostris peccatis pateretur, crucifigeretur, ac mortem tandem obiret, rursusq; ex morte resurgeret, ut nos à peccatis redemptos in æternum uiuos ac uiuos redderet per Spiritum sanctum, quem nobis

nobis absq; omni merito & dignitate nostra à Patre impetrauit atq; donauit? Hicq; iubeatur symbolum Apostolicum recitare.

Quintò. Quandoquidem hæc fides, & talis spiritus, unum Deum sicut liberi parentem inuocant, iuxta dictum Ioelis: Omnis quicumq; inuocauerit nomen Domini saluus erit: itaque recita orationem Dominicam.

Conclusio fiat cum adhortatione, in hunc modum: iam in posterum certa sis, nec ulla dubitatio oboriatur, quin peccata tua tibi sint remissa, & uocaberis ac eris filia Dei per Iesum Christum unigenitum eius filium, in quem uerè credis. Gratia & pax Dei sit tecum. Et dicat baptizatus homo: Amen.

DE COENA DOMINI.

Ad quæstionem Vigelij, Doctoris Theologiæ.

Certum est Deum non esse alligandum ad nullam rem, ad quam se ipse non alligat suo uerbo. Sicut peccant omnes, qui Deum magis ad hanc statuam, quam ad aliam exaudire imaginantur: & ex tali imaginatione omnes idolomanie orta sunt.

Non est igitur Deus ad panem & uinum extra usum institutum alligandus. Et merus furor est, fingere

fingere quòd dictis uerbis à cōsecrāte sic immigret corpus Christi in panē, ut ibi semper manere cogatur, sicut infusum uinum in cantharum manet, eisi rursus effundatur. Sed sacramenta sunt pacta & exhibitiones, & cū sumuntur illæ res, simul adest Christus & est efficax. Hæc sacramentalis præsentiā est uoluntaria, non est inclusio Geometrica uel magica, quòd Christ⁹ cogatur manere in pane.

Cū baptizatur homo, in ipsa actione uerè adest Spiritus sanctus, non manet in aqua extra actionem. Sunt igitur abominandæ illæ questionēs, an mus, rodens panem consecratum, comedat corpus Christi? Et abominandus est mos circum ferendi panem in spectaculis. Quare eæ, quæ post communionem reliquæ sunt de pane & uino, quæ non manducantur ab ijs quorum sit intentio uti cœna Domini, non sunt sacramenta: quia actio tota est sacramentum. Sed propter imperitos reuerentiam consulo, ut reliquum in poculo ebibat ultimus communicans, uel unus, uel plures.

Philippus Melancthon.

Venerabili uiro, egregia uirtute & sana doctrina prædito, D. IOHANNI TUR-
BIDINI, pastori ecclesiæ Gotten-
tensis, amico suo.

Etsi multa sint disputata à multis de elevatione sacramenti, tamen in Ecclesijs nostris placuit eum

morē imitari, quòd allegata hac eleuatione, aliqui confirmabant morē circūferendi & adorandi panem. Hęc autē circūgestationem cōstat extra rationē sacramēti esse, ut si aqua gestetur sumpta excere monijs Baptismi. Sunt enim Sacramenta actiones à Deo institutæ. Aqua nō est sacramentū, sed ipsa baptisatio, sonāte simul uerbo Dei. Sic de cœna Domini sentiatur. Panis & uinum ordinata sunt ad sumptionem, sed si circūferantur, tanquam spectaculū, in circumgestatione nequaquam est sacramentum. Non enim alligatus est Deus ad aliquam creaturā sine suo expresso uerbo. Post hęc horribilis error est, quòd sacrificulus offerat in hoc ministerio Filiū Dei pro uiuis & mortuis, & quidē quòd addūt id opus ualere ex opere operato, id est, (ut ipsi loquūtur) sine bono motu utentis: ad hęc persuasio nē oblationē retinēt. Cū error iste dānabilis sit, aboleri uinculū erroris utile est, & prorsus homines de uero usu sacramēti, de cōfirmatione fidei, et gratiarū actione, docendi sunt. 18 Ianuarij, Anno 44.

In quodā regno aliquis phāsticus homo est, qui non uult celebrari cœnā Domini nisi uesperī. quā quā non refert, siue manē, siue uesperī sumatur: tamen turbat Ecclesias. Potestas seu magistratus debebat huiusmodi stultū carceribus coercere, donec animus mutaret. Vesperī ideo Christus dedit cœnā, quia illæ gētes tātūm cœnabāt, et nō prandebāt.

De cœna Domini.

100

Anno post natū Christū 1510, die 19 Iulij, cōbusti sunt in Marchia Brandeburgēsi 38 Iudæi, qui sacramentalē hostiam à sacrilego quodam, emptam pugionibus & cultellis in ipsius Christi & Ecclesiæ Christianæ, ignominiam impiè cōfoderant, adiectis blasphemijs, quòd Christianorum Deus nullum haberet sanguinem, qui tamen miraculosè promanauit, adeò ut celari nullo modo potuerit. Quare comprehensi scelerati, omnes uiui sunt exusti, exceptis paucis, qui sacro baptismate conspersi, postridie capitis supplicio sunt affecti. Sacrilegus uerò iste, qui uendiderat, candentibus primùm forcipibus dilaceratus: uiuus etiam deinde combustus est.

Iohānes Frideric⁹, dux Saxonie, senior et Elector, in quodā cōuentu secū habebat filiū Iohannē Fridericū (cū quo fuit captus à Carolo V. Imperatore) adolescentulū adhuc. Cū is audiret papistā cōcionantē de dicto Bibite ex hoc oēs, et monachus disputaret particulā Omnes, restringendā esse ad solos sacerdotes, dixit dux Iohannes Fridericus iunior: Si hæc uera sunt, tunc in hac sententia Beati omnes, qui confidunt in eo, uocabulum Omnes, etiam de solis sacerdotibus intelligendum esset. Ita ille eruditus dux, adolescens consūt. xuit papistam.

Stuggardie fuit cōsuetudo, ut pastor Ecclesiæ quottannis à capitulo Constantiensi peteret potestatem sacramenta administrandi, sed quia magni sunt

reditus (habet enim pastor quotannis circiter 800 florenos) princeps parochiam adolescenti cuidam nobili commendauit. (Antea autem docti uiri, ut Nauclerus, & alij, habuerunt illos reditus, & Brextius habet nunc eosdem) Sed nobilis ille uenabatur, nec Ecclesiam curabat, atq; ita neglexit morem petendi administrationem Sacramentorum.

Orta est igitur quæstio inter Theologos, an illi, qui interca temporis, dum fuit mos neglectus, usi fuerant sacramêto, rectè cœnam Domini sumpsissent: Ibi aliqui indocti disputauerunt, quòd non uero sacramento usi fuissent, sed doctiores, ut Capnio & alij quidam, dixerunt: Quamuis consuetudo petendi, ac ius porrigèdi sacramêta neglecta fuisset, nihilominus ueram administrationem factâ fuisse. Nam ea, quæ sunt iuris diuini, non mutantur, etiâ si aliqua traditio humana negligatur, præsertim quæ non facta est ex contemptu. Hæc acciderunt, cum D. Philippus ibi uiueret.

Quidam insignis monarcha comiti Vuilhelmo de Nassau, disputanti cum eo de multis Papiſticæ doctrinæ erroribus, qui irrepserunt in Ecclesiam, cum diu de multis tacuisset, & familiariter Comitem loquentem audiuiſſet, & tandem uentum esset ad reprehensionem Missæ, dixit: Vuilhelme, Missâ mihi relinquant oportet: ea enim mihi, perinde atq; tor meum, chara est.

COLL.

Episcopus quidam Moguntinus ceperat quosdam, qui sub utraq; specie usi erant Eucharistia, eosq; iussit conijci in carcerem, uolens ipsos fame necare. Quare mandauit procul illis ostendi panem & uinum, additis his uerbis: Accipite, comedite: accipite, bibite.

Habebamus Tubingæ Doctorem Theologiæ, uirum senem, qui pingebat nobis transsubstantiationem. Si tantum adpinxisset aures asininas, rectè fecisset.

Quando Papa est in magna pompa, præcedit ipsum equus gestans panem consecratum in arcu-
la, *cu uibortio*, in der monstrantzen, ut ipse adoretur cum illo pane. Pompa illa à Persis sumpta est.

Cum essemus in conuentu Ratisbonensi, et hanc assereremus propositionē: Nihil habere rationē sacramenti extra usum à Deo institutū. Ibi ipse ualde acerbè et acriter cōtra me disputabat. Postea cū firmissimis argūmentis esset cōuictus ueritate, nec posset amplius aliquid cōtradīcere, ad tantā iram est adductus, ut supplexione pedum, & concussionem manuum uideretur rem defensurus esse: & tandē uerò astantibus Granuelo & Electore Friderico ad Rhenum, alijsq; non infimæ auctoritatis uiris dixit: Ego tamen tecum disputabo usq; ad ignem. Ita ira incensus, accessit ad Mundinensem, qui nūc

est Cardinalis, tunc erat episcopus Mundinae, qui habebat optima uina Italica, apud quæ largissime bibit. Altero die dicebatur esse mortuus, cum tantū decubuisset in acerrimo paroxismo, ita ut postea non potuerit recuperare ualetudinem, donec paulo post moreretur.

COLL.

Anno 1553 fuit minister cuiusdam sartoris Lipsiæ, qui cum antea cœna Domini usus esset utraque specie, postea persuasus sub Papatu una specie sumpserat. Deinceps uerò Lipsiæ rursus admonitus à suo sartore, ut ad sacrâ *συνάξιν* accederet, diu nihil respondit: tandem uerò cum ingenti & horribili boatu exclamat: O, ô, ego sum perpetuū diaboli mancipium, & cum impetu se per fenestrâ præcipitauit, ita ut omnia sua uiscera interiora effunderet. Sic horribili morte est extinctus.

Quidā in Italia ut gratificaretur episcopo, sumpsit unicā speciē cœna Domini (& usus est manca & mutila cœna, qualē aduersarij nostri solēt populo distribuere) qui aliàs de reliqua doctrina Christiana nō male sentiebat. Mox ubi redijt domū, incidit in grauissimū morbū, & cum decumberet in lecto, repetiuit sæpè hanc uocem: Ah, inquit, fieri non potest, ut remissionem peccatorum consequar: quia filius Dei factus est mihi aduersarius, & aduersa fronte mihi repugnat, accusans me coram eterno

eterno patre periurij & defectionis, quoniam ipsum negaui. Et cum ipse mihi hostili animo repugnet, quæ potest esse spes reconciliationis? Si Christus pro me intercederet apud Deum, sicut pro alijs peccatoribus intercedit, & fungeretur officio Mediatoris & deprecatoris, bonam spem conciperem, fore, ut Deus mihi reconciliaretur, placatus precibus Filij. Sed cum hic hostilem impressionem in me facit, cogor omnem spem salutis abijcere. Hac uoce subinde repetita, tandem miserabiliter extinctus est.

In bello Neapolitano, quod fuit ante quadraginta annos (in quo fuit ille senex, honestus ciuis, Roslerus) in castris magna fuit penuria aquæ. Milites dederunt panem consecratum a siuo, præcipitaueruntq; ipsum in mare, ut ciceret aquas. Is in mare delapsus ciuit tantas tempestates, ut omnes perituros esse cogitauerint. Postea semper superfluam aquam habuerunt. Ita uidetis quid superstitio hominum efficiat.

DE SACRIFICIJS.

OMnes gentes mactauerunt humanas hostias. Huiusmodi horrenda commiserunt per *ναυσοῦνδία*, ubi homines sine mandato & absque ratione imitati sunt Patrum exempla:

§ 4 sicut

sicut iam multi imitantur exemplum Lutheri. Quidam putant se similes esse Prophetis, quando omnibus maledicunt, ignorantes interim quid dicant.

Audiui Albertum Durerum narrantem, Hieronymum Hirs fuisse in insula quadam, ubi quotannis solebāt fieri humanæ hostiæ, & diabolus clara uoce unum deposebat.

Sextus Pompeius, cum hostem quendam suum in littore nauali uicisset, merfit in mari quinquaginta candidos equos, quos ita Neptuno sacrificare uoluit.

C O L L.

In Hungaria magnum habebant quæstum ex sacris funebribus. Interdum Parochi uno anno centum tauros accipiebant, & singulos quatuor aut quinque aureis uendebant. Apud nos etiam cum celebrarent *novotia*, homines multum panis, uini, & carnis offerebant. In summa, illa iusta & sacra fuerunt quæstiosa sacrificulis.

Cordatus, cum dicerem in lectione de *inueniæ*, ubi Paulus dicit de sacrificijs familiarum, quæ est satis larga, quam nunc nemo concederet, etiam quantumuis diues & indulgens, finita lectione pransus est mecum: & interrogavi eum, an ipse quoq; talia concederet. Ille respondit: Non certe facerem.

Eccius in cōuentu Augustano, in confessu principum

tipum, obiecit mihi argumentum tale ex Iesu Syrach, capite quinto: Non sis securus de propiciatio peccato. Ergo semper de gratia dubitandum est. Respondi illi: Securitas opponitur duobus: scilicet dolori & dubitationi. Hic opponitur dolori. Non sis securus de propiciatio peccato id est, semper maneat in te dolor admissi peccati. Hanc solutionem dedi in confesso principum, cui ipse acquieuit. Sed est responsio ad hominē, nō est realis. Vera solutio est, quod text^o loquitur de sacrificijs, id est, non consequeris externis sacrificijs, aut operibus sine fiducia mediatoris remissionem peccatorum, iusticiam & uitam æternam. Et saepe sic necesse est dare solutiones ad homines, ubi non occurrunt reales, ut litigiosis & loquacibus imponatur silentium.

Magnates huius mundi plerunq; sacrificia in pompam quandam & ostentationem conuertunt. Romanus quidam Imperator olim simul eodem tempore obtulit & maclauit mille tauros, mille leones, & mille aquilas. Hoc putarunt esse acceptissimum Deo sacrificium, & conuenientem & laudabilem tali imperio pompam & magnificentiam: cum interim ipsi astarent cum suis amasijs, nihil minus quàm diuinam gloriam quærentes. Ita passim apud plerosq; ceremoniæ uertuntur in pompam.

COLL.

Quidam Rex, profecturus ad bellum Anglicum, & moturus castra, in principio itineris cremavit hominem propter religionem & confessionem ueræ doctrinæ, tanquam uictimam, ut felicius iter succederet.

COLL.

Quædam gentes in quodam loco Germaniæ suos parentes senes ante 300 annos, tanquam inutilia terræ pondera iudicantes, sacrificarunt. Fertur enim, de quadam comitissa ibidem in quadam sylua iter faciente, talem parricidam deprehendisse, & parentem ab eo liberasse.

DE CONFESIONE
& Absolutione.

COLL.

Domino Doctore Luthero Erphordie confessore existente, quædam puella ex honesta familia & pudica, seruiuit cuidam mulieri diuiti uiduæ, cuius filius adolescens, captus forma & amore puellæ, sollicitauit eam ad concubitum. Indignum facinus auersans puella (sicut honestam decet) aliquoties à se repulit furiosum

De Confess. & Absolutione. 105

riosum adolescentem: Denique cum quotidie magis magis que instaret, & in illicito proposito perseveraret, puella rei indignitate impulsam, ut fame consuleret, & suam pudicitiam à summa infamia vindicaret, matri adolescentis rem ordine narrat, monet que ut filio insidias struenti frenum iniiciat. Mater, re deliberata, iniuit rationem cum puella, & iubet eam in filij amorem consentire, ac certam horam noctis præscribere, ut hac occasione filium tam indigna conantem reprimeret. Consiliū probat puella, iniicitq; pactum simulatum cum filio. Filius, hora noctis constituta, se cõtulit ad locum propositum. Mater, quæ antea filij furores hac arte cohibere ac frenari secum constituerat, uicta libidine & instinctu diaboli, filio corpus prostituit. Nasctur ex indigno incestu femella, quam expositam, & alio in loco clam educatam mater tandem ad se recipit. Idem filius omnium harum rerum ignarus, & hanc amare incipit, ducens eã in uxorem. Mater dubia & desperabunda in agone mortis, sentiens etiam conscientie morsum, peccata confitetur. Res igitur ad collegium Theologorum defertur. Cũq; diu de matre ambigeretur, ut in casu nõ usitato, tandẽ lata est sententia ut afflicte cõscientie matris cõsuleretur, cõmuni cõsensu totius collegij Theologici Erphordiensis. Mater itaq;

itaq; cum adhortatione ad pœnitentiam & fidem absoluta est. Deinde statutum est, ut filio etiam matrimonio, iam diu sponsalium solennitatibus, copulaq; carnali confirmatum, concederetur. Probauerunt docti uiri sententiã & decisionem Theologorum. Portam enim gratiæ seu absolutionis, ut nunc uocant, nunquam clausam debere esse peccatoribus, quibuscunq; peccatis sint contaminati, aut qualiacunq; peccata unquã perpetraverint. Lauda uerunt etiã, rē occultè inter Theologos transactã.

COLL.

Age tantum humanissime uir & candidissime amice, habes quod pollicitus sum, de Theologorũ cautelis, sed propter temporis penuriam ad pauca redigo, & primùm historiam recito. (hïc superior historia annexa erat) His postea adiecit Lutherus adhortationem, admonuitq; Theologos iuniores, qui fungerentur, uel aliquando functuri essent ministerio uerbi, ut cautè agerent cum perturbatis conscientijs, ne confitentibus peccata laqueum inijcerent, neq; afflictionem afflictis adderent. Visus est autem Lutherus hac ipsa historia reprehendere cuiusdam Theologi iniquam petulantiam in diuerso casu, quem etiam breuibus recito. Pastor quendam adulterum ad magistratum detulit. Senatus illius loci, non habita ratione ulla circumstantiarum, apud iudices Lipsenses quærit de iure.

Lipsenses,

De Confess. & Absolutione. 110

Lipsenses, casu nudè intellecto, ferūt sententiam iudicij capitalis. Eam exequitur ille senatus, decollans miserum. Breui, ubi patefactum est, hunc proditum à pastore, iudices Lipsenses palinodians cecinerunt, & decollato factam iniuriam affirmant. Non enim iudicium criminis reum agere aliquem posse, qui à sacerdote apud magistratum sit delatus ex confessione, ubi sola remissio peccatorum impertitur: non igitur ministerium esse gladij. Vide de eo in Decretalibus c. Si sacerdot. extra. de officio iudicis ordinarij. uerba eius capituli hæc sunt: Si sacerdos sciat pro certo, aliquem esse reum alicuius criminis, uel si confessus fuerit, & emendare noluerit (nisi iudiciario ordine quis probare possit) non debet eum arguere nominatim, sed indeterminate: sicut Christus inquit: Unus uestrum me proditurus est. Sed si ille cui damnum illatum est petiuerit iusticiam, poteris excommunicare authorem damni, licet etiam ei confessus sit: sed non nominatim potest eum remouere à communionem, licet sciat eum esse reum: quia non ut iudex scit, sed ut Deus: uerum debet eum admonere, ne se ingerat. quia nec Christus Iudam à communionem remouit. Hæc tibi simpliciter narranda magis, quam declaranda existimaui. Quam autem fuerit necessaria admonitio, ex rei magnitudine intelligi potest. Quare eam tibi cogitandam relinquo. Vale feliciter,

111 De Confess. & Absolutione.

citer. Vuitebergæ pridie idus Martij, anno 1544.

Quidā nos erant calumniati apud Marchionē Iohannem, bonū & ingeniosum principem, quòd doceremus reos manifestorū scelerū non esse absol- uendos, antequā rediissent in gratiam cum suo pa- store, & dixerant hoc esse papisticum. Quod cum ipse princeps mihi narraret, dicebā : Illustrissime princeps, qui perseverant in sceleribus contra cō- scientiā, donec non abijciunt propositum peccādi, non possunt absolui. Ut cum aliquis offendit alium, & indicit ei bellum non necessarium, & hostiliter ipsum persequitur, donec retinet illud propositum, non est absoluendus. Ita docemus, & rectē. Ibi prin- ceps respondit: iam satis intelligo, hæc non iniquē aut falsē doceri.

COLL.

Tecelius monachus, qui huc attulit indulgentias à Papa, ualde multa impudenter dixit, et non pro- cul hinc rursus pulchrè à quodam est illusus, qui in- terrogauit ipsum, num haberet potestātē absoluendi à futuris delictis? & promisit ei decem thaleros. Ille respondit, esse rem ualde difficilem: sed tamen sibi datam esse plenam potestatem à Pontifice, nec posse hanc absolutionem tam parua pecunia emi. Quare ita acta res est, ut numcratis ui- ginti aut triginta thaleris, ille per literas absol- ueretur à peccato comittendo. Postea idem e-
ques

De Satisfactione.

112

ques monacho in itinere struxit insidias, & omnē pecuniam, quam collegerat ex oppido, eripuit. Tececius redijt in oppidum ad Magistratū, & accusavit prædonem: qui proferens has literas, excusavit factū, quod sibi ab ipso hoc factū esset concessum. Hoc modo ille euasit, & alter commonefactus est ut ageret prudentius.

COLL.

Origenes cū fortē in Ecclesia lectionem inchoaturus esset, sedit diu gemens & lachrymans, ac tandem exclamat: Peccatori autem dixit Deus, quare enarras iusticias meas? Hanc uocem saepe repetens, questus est, se multa inconsideratē distulisse: ac ueniam erratorum non solum à Deo, sed etiam ab Ecclesia petiuit, quæ asidens seni, lachrymis declarabat, se luctu ipsius misericordia affici. Non enim alius dolor, in bona mente acrior existere potest, quàm quæ oritur ex conscientia contemptæ cœlestis doctrinæ.

DE SATISFACTIONE.

Fuit Canonicus, qui locauit multum pecuniæ duobus scholasticis, ut pro eo recitarent horas Canonicas tempore morbi, quo morbo moriebatur. Heydelbergæ Doctor Theologiæ recitabat quotidie

quotidie horas canonicas, sæpe incumbens in aliam cogitationem, sicut erat occupatus negocijs publicis, cum interrogaretur ubi esset? interdum animaduvertebat, interdum non.

Politianus canonicus Florentinus interrogatus, an legisset horas canonicas? dixit: Semel perlegi istud librum, & nunquam peius collocaui tempus.

Habui amitam honestam matronam Heydelberge, quæ narrabat nobis, se post mortem mariti grauidam sedisse ad focum solam, ubi cum sederet moesta, descendit per gradus longus & procerus monachus Franciscanus, unaq; cum eo maritus, qui simul conuenerunt ad focum. Maritus uxorem salutauit, iussitq; monachum ingredi in hypocaustum, se enim habere multa colloquenda cum coniuge. Ingresso monacho, coepit loqui de restitutione alicuius debiti, & alijs rebus. Cum diu protraxisset sermonem, iussit uxorem sibi porrigere manum. Illa metuens noluit primò porrigere, sed tandem persuasa, porrigit ei manum, quam ille apprehensam ita cõbussit, ut ipsa fieret sicut carbo: & sic discessit ab ipsa. Hæc ipsa nobis sæpe narrauit. Ego & multi alij, adhuc uiuentes in patria mea, uidimus manum sic adustam.

Habui olim præceptorem quendam, bonum & doctum uirum, multis notum, qui fuit concionator in Pfortzeim, et mortuus est nō ante multos annos.

Hic

Hic narravit mihi, ad se (cum habuisset suam primam missam) dormientem solum in cubiculo, uenisse aliquoties spectrum, uoluisse passim in libris chartas, sepe etiã attraxisse lectum, adeoq; ipsum uexasse, ut non amplius solus dormire ausus fuerit, sed orauerit alium ex uicinis, ut apud se dormiret. Sequenti nocte iterum uenit illud spectrum ante lectum, & satis diu uexauit ambos. Et quia uerò paulo ante mortuus erat, quidam ex suis cognatis concepit opinionem, oportere pro ipso missam celebrari. Habita pro eo missa, spectrũ ipsum dereliquit, & non amplius est reuersus. Sunt diaboli tentationes & illusiones, quibus superstitiones & idolomaniam apud homines stabiliat.

Veteres distribuerunt horas canonicas in Psalmum, Beati immaculati. Fuit bonum institutum. Spiræ in conuentu habebamus hospitium apud sacrificulum, qui norat meos parentes & maiores. Quia mane surgebam meo more, ille etiam surgebat ad recitationem horarum Canonicarum. Assidebam illi malè crucianti suum Psalterium; tandemq; dicebam: Domine Petre (sic erat ei nomen) tu habes tres passiones: primò crucias Deum: secundo Dauidem: tertio te ipsum. Scio, inquit, ista, non itaq; debes mihi exprobrare: sed oportet me illas preces legere. Dicebam ipsi: Tu es iam senex; non deberes mane surgere, sed prolixè dormire. Quia

matutinus somnus ualde prodest, præsertim senibus. Postea quando surrexeris, repete orationem Dominicam, Symbolū: & lege unum caput in Biblijs, uel psalmum Miserere, seu De profundis. Et dum ego hic adsum, prælegam tibi epistolam Pauli ad Timotheum. Ipse obtemperauit mihi ac dormiebat diutius. Cum surrexisset, finitis precibus, exponebam ei discrimen Machometicæ doctrine & Christianæ. Cum ita docerem illum, pene ut puerum: Ah bone Deus, inquit, nunquam credidissent tam bona fuisse in Paulo, quæ planè non intellexi: acquiescam igitur tibi. Sic mihi postea obtemperauit.

COLL.

Non ante multos, annos quidam mortuus est Brandenburgi, qui post mortem uenit semel in foro ad suam coniugem, & iussit pro se canere missas. Illa inquit: Vade, tu non es meus uir, sed es diabolus. Quo audito, ille ita euauit. Est uera historia.

Doctor Martinus Lutherus in principio suarum disputationum (cum esset oneratus multiplicibus lectionibus, responsionibus & prædicationibus, & non posset recitare quotidie suas horas Canonicas) die Sabbathi quando erat ei ocium à lectionibus, septies adhuc recitabat horas istas Canonicas. Surgebat enim mane hora secunda, & ut poterat celeriter pronunciabat, continuabat

De Satisfactione.

116

nuabat recitationē usque ad horam quartam uespertinam. Nos mirabamur laborem, quem nullus nostrum potuisset perferre. Ambrosius ad eum dicebat: *Quid est, D. Doctor, quod ita istas horas recitas? Quia si peccasti omissione, iam non potest corrigi peccatum per recitationem: recte argumentabatur.* Et dixi ipse ad eum, me quidem non irasci labori, sed pertinaciæ, quod immereretur stulto isti labori. Tunc respondit iocans: *Profectò pulchrè me laudas, cum tribuis mihi pertinaciam.* Sic tamen admonitus, destitit tandem à tam inutili labore, cum alijs necessarijs negocijs occuparetur.

COLL.

*Sacrificulus quidam, cum in lecto iaceret potus, cœpit recitare horas suas, ut uocant, Canonicas, & interim uomens, uentris crepitum edidit. Ibi diabolus arridens dixit: *Qualis est oratio, tale etiam est thus.**

Mihi fuit accerrima contentio cum quodam Gardiano, qui dixit, sacerdotem debere tot horas Canonicas legere, quot haberet sacerdotia. Imò ne ipse quidem Canon illud precipit.

COLL.

Quidam Sacrificulus in monasterio, cum legende essent horæ Canonice, nihil aliud egit, quàm

ut recitaret Alphabetum. Interrogatus, cur non horas Canonicas recitaret? Respondit: Non intellico eas. Quid ergo faciam? Ego, inquit, semper mane recito Alphabetum, & dico: O Domine Deus, accipe tibi has literas, & fac tibi ex his horas Canonicas.

Quidam strenuus Papistarum defensor, solet cucullam circumgestare in diebus Quadragesime. Non secus factum uidetur, ac si quis lupo cucullam indueret. Hac enim ratione pro suis peccatis uult satisfacere.

Audiui adolescens hominis satis ingeniosi concionem. Is cum deberet concionari de indulgentiis, & declamaret quid essent indulgentiæ, dicebat: Sicut in scholis sunt antepredicamenta, ita in Ecclesia sunt antesacramenta, ut illæ preces ante Baptismum: uera autem sacramenta ut ipse baptismus. Sed satisfactio est postsacramentum, & huius postsacramenti postsacramentum est indulgentia.

Est enim indulgentia relaxatio ueterum canonum poenitentialium. Vt si cui poenitiæ nomine iniunctum esset, ut sex hebdomadas ieiunaret: id est episcopus relaxabat accepta pecunia. Hæ sunt indulgentiæ et remissiones canonum poenitentialium: & uocabantur satisfactiones: quæ paulatim in Ecclesia ita creuerunt, & sine modo cumularentur.

Eccius concionatus est Lipsiæ de indulgentiis,
dixit:

De Satisfactione.

118

dixit: Non sunt magnificiendæ, & tamen non sunt contemnendæ. Ista fuit summa suæ conclusionis.

Princeps quidam adulter, pro satisfactione suorum delictorū die Parasceues, quo passionis Christi memoria solet celebrari, bibebat cereuisiam absynthiacam. Ita illo cruciatu uolebat sua peccata abluere, etiamsi aliàs sibi nimium indulgeret.

Alloquebar fortè monialem: Cur, inquiens, recitatis preces, & cantilenas canitis non intellectas? Respondit illa: Ey, Deus noster bene intelligit. Sic uolebat fantasias ex satisfactione pro peccatis ortas eludere.

Domina Margeretha Imperatoris amita, ante annos uiginti in conuentu Augustano ordinauit, ut per totum annum corpus conseruaretur (sicut illi habent unguenta & aromata, quæ prohibent putrefactionem) & in monasterium monialium gestaretur in templum, & ad singulas horas Canonicas proponeretur ei cibus & potus, ut infimis monialibus. Habebat enim hanc imaginationem, quòd obseruatione talium rituum satisfactura esset pro suis peccatis, & etiam melius habitura in altera uita. Quod decretum Imperator resciscens, statim aboleuit, & eam sepeliri curauit.

COLL.

Hodie est consuetudo sacerdotum Turcicorum, ut se uulnerent et lacerent. Qua satisfactione existimant

stimant se præstare Deo cultum ex opere operato.

DE PRAEDESTINATIONE.

Svnt pauci anni, quando Dominus pastor & ego habebamus literas à quodam, qui querebatur se toties relabi in idem vitium adulterij, ut inciperet desperare de electione Dei, cum quo nobis multum erat negocij. Scribebamus esse iudicandum ex uerbo Dei. Deum uerò omnes agentes poenitentiam, credentes & confugientes ad filium Dei, et promissiones diuinas uniuersales fide apprehendentes, recipere. Respōdebat: Hæc esset res mirabilis, quòd Deus non haberet potestatem recipiendi & condemnandi quemcumq; uelit. Verum Deus non est mendax, neq; tyrannus. Nos debem⁹ de Deo sentire sicut se patefecit in uerbo suo. In huiusmodi tentationibus pulchrè etiam consulit Basilius in concione de filio prodigo: Tantum uelis, & Deus tibi præoccurret.

COLL.

Prædestinatio est secreta sententia, qua Deus eligit aliquos ad uitam æternam.

Causa efficiens, est æterna Dei uoluntas, ordinās Christum, ut sit uictima pro saluandis, & propter Christum eligens aliquos gratuita misericordia.

Materia circa quam, sunt angeli & homines electi

De Prædestinatione. 128

electi. Non est autē electio uniuersalis, iuxta illud:
Multi sunt uocati, pauci uerò electi.

Causa uerò discriminis cur aliqui eligantur, aliqui uerò improbentur, non est ex uoluntate Dei prorsus, quia promissio est uniuersalis quod ad uoluntatem Dei attinet. Deus uult omnes homines saluos fieri: sed aliquo modo (loquer de nostro iudicio ex uerbo) causa discriminis et reprobationis, in nobis hominibus est, cum repugnamus uerbo Dei. Electionis causa est, cum non repugnamus uerbo, sed assentimur & promissionem fide accipimus. Ita necesse est scire, quòd promissio sit uniuersalis: hoc nisi retineatur, non potest effici fides: quia hanc oportet effici per uerbū.

Formalis, est cogitatio in Deo seu Dei ppositum.

Finalis est saluatio, & sicut is finis est prædestinationis, ita idem finis est uocationis, & iustificatiōis. Nemo saluatur, nisi pri^o uocatus & prædestinatus.

Effectus, est uocatio per uerbū, iustificatio, donatio Spiritus sancti, renouatio & glorificatio.

D. Martinus Lutherus.

Non sis sollicitus de Dei prædestinatione, neque curiosè in hoc Dei sacrarium erumpas. Non enim poteris pro hebetudine oculorum tuorum tam alta mysteria tuo ingenio penetrare: sed audi Christum, in quo pater secretam suæ prædestinationis sententiam aperuit, in quo reuelatum

diu latuerat. Nam per Christum certi facti sumus, omnem credentem à Patre esse prædestinatum.

Quæ enim prædestinavit, eum & uocauit per Euangelium, ut credat, & per fidem iustificetur. Proinde noli curare, an sis prædestinatus: cura potius ut credas in Christum, & per eum iustificeris, & hinc certus eris, te per Deum esse electum & prædestinatum. Pater non iudicat quenquam inquit Christus apud Ioãñe. Proinde, cum animi anguntur, et turbantur cura prædestinationis, ex hoc loco conscientie suæ pacem & solatium petant.

Nam uerum est, Deum aliquos ex hominibus aliàs reiectis ad uitam æternam elegisse & destinasse antequam iacerentur fundamenta mundi: sed quia Deus in abscondito habitat, & iudicia eius occulta sunt, nec licet nobis tantam profunditatem assequi, itaque ad Christum est discedendum, cui Pater omne iudicium dedit, & in quo nobis reuelauit occultam prædestinationis suæ sententiam.

Iam si te in Christo per fidem inueneris, in Christo electus es: sed si persequeris uerbum, & Christum contempnas aut ignores, scias te reiectum esse. Nã qualem te in Christo inueneris, talis es in Deo: quia Pater omne iudicium dedit Filio. Hoc est autem iudicium in Christo reuelatum, credentes saluari, incredulos autem condemnari. Nam uide quid illud sit, quod in Psalmo canitur: Cum peruer
so

so peruersus eris, et cū electo electus eris. Caterum
 si diuino captu, quantum ad Dei immutabilitatem
 attinet, loquendum erit, firma sit sententia, quem
 Deus ante conditum mundum elegerit, eum non
 posse perire: (nemo eum rapiet de manu huius pa-
 storis) quem uerò reiecerit, eum non posse saluari,
 etiamsi omnia opera sanctorum fecerit: usq; adeò
 intractabilis est sententia Dei. Tu igitur in solam
 Domini eligentis misericordiam respice, ut salutē
 per Dominum nostrum Iesum Christum consequaris.
 Augustinus: Prædestinatio Dei etsi apud nos,
 qui in presentis uitæ periculis uersamur, incerta
 est, apud illum tamen qui fecit futura, incom-
 mutabilis permanet. Nec qui illuminauit, obcæcat:
 nec qui ædificauit, dissoluit: nec q̄ plātauit, euellit.
Αὐτὸ ἀπόστα enim sunt dona & uocatio Dei, &
 firmum fundamentum Domini stat, habens signa-
 culum hoc: Cognouit Dominus, qui sunt eius. Nullo
 ergo modo prædestinatio Dei facit, ut aliqui ex fi-
 lijs Dei sint filij diaboli, aut ex templo Spiritus san-
 cti templa facit dæmonum, aut ex membris Chri-
 sti membra meretricum. Sed potius prædestinatio
 facit, ut ex filijs diaboli fiant filij Dei, & ex tem-
 plo dæmonum templum Spiritus sancti, & ex mē-
 bris meretricis fiant membra Christi, quia ipse al-
 ligat fortem, & uasa eius rapit, eruens ea de pote-
 state tenebrarum, & transferens ipsum de contu-

Humilia in gloriam. Hic autem, de quibus dicitur, ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utiq; nobiscum: uoluntate exierunt, uoluntate reciderunt: & quia profecti sunt, non sunt prædestinati. Essent aut prædestinati, si essent reuersuri, & in sanctitate & ueritate permansuri. At prædestinatio multis causa est standi, nemini causa labendi.

DE RESURRECTIONE
mortuorum.

Certissimum argumentum, & ferè
indissolubile, quòd anima sit
immortalis.

Homo debet seipsum nosse, & omnes partes animæ ipsius habere perspectas:

A. hoc in hac uita non fit:

Necesse est igitur restare aliam uitam ubi fiet.

Aliud, idem probans.

Oportet legem impleri: nisi enim hoc aliquando fiat, frustra lata est lex:

At in hac uita non impletur:

Ergo restat alia uita in qua implebitur.

Hoc argumentum penè est demonstratio, pulchrius etiam atq; firmitus illo Platonico, quo ab illo affirmatur immortalitas animæ. Inquit enim Plato: impossibile est mentem factam esse ex elementari

De Resurrect. mortuorum. 124

tari materia, cum habeat insitas et innatas noticias quibus homo differt à brutis, &c.

Papa Leo, bonus Epicureus, cum audiisset in disputatione de resurrectione mortuorum pro & contra disputari in mensa, respondit: Bene disputastis, sed ego faciam mihi bonum uultum (sic enim in alijs negocijs loqui solent Itali) et adiecit uersiculum Cornelij Galli de homine morituro: Et redit in nihilum, quod fuit ante nihil. Versus est bonus, sed sententia est mala. Non decebat serijs rebus, ipsisque fidei articulis huiusmodi nugas & phantasias immiscere, quemadmodum quidam nugati sunt, dicentes, quod pecora sint resurrectura in extremo iudicio. Sic quidam in aula Pomeranica, cum hæc ibi narrarentur, alteri nobili ioco illudit, dicens. O quam male tecum agetur in extremo iudicio, cum resurrecturi sunt lepores, quorum tu multos interfecisti. Tales postea ludi ex talibus disputationibus oriuntur.

COLL.

Iulius papa alebat duos in aula mente captos, qui aliquando contendebant de resurrectione mortuorum. Cum alter negabat esse resurrectionem mortuorum, alter affirmabat. Tandem ambo prouocauerunt ad Papam, qui litē dirimeret. Papa uero sic sententiam pronūciavit, recte illum dicere qui resurrectionem affirmaret, sed id afferre mentes tristes: alterum autem leta dicere, unde eo fieri mentes lætiores.

DE CALAMITATIBVS
& Afflictionibus.

Intueamur nostrū Imperatorē potentissimum
et fortunatissimū Carolū V. nemo est, qui optaret accipere eius regna simul cū eius morbis. Ego quidē laboro: sed nullo modo tam grauiter. Ipse dixit, mirari se quomodo uiuat. Mirū est, hominē tā fragilem tam multas miseras & morbos sustinere. Cogitate solam historiam de naufragio: quantam calamitatem sustinuit? Vidit nauem interire in suo conspectu, post triduum ipsius nauis cum alijs appellitur ad insulam, in qua est cōmoratus donec oblata maris tranquillitate nauigaret in Italiam.

Noui bonum principem, qui ante paucos annos post acceptam cladem dicebat: Video me iam despectiorem esse quā ante. Verum est, quando homines in calamitatibus uersantur, tunc uaria iudicia de eis feruntur.

COLL.

Extat Publij Mimi de fragilitate humarum uirium pulcherrimum dictum: Cuius potest contingere, quod cuiquam contigit.

Versantes in calamitatibus ab omnibus conculantur, iuxta illud: Δεσὸς πεισθὸς πᾶς ἀνὴρ ξυδέ-
νεσαι, id est, quercu lapsa, quiuis lignum aufert.
Cū Achilles interfecisset Hectorē, oēs etiā igna-
uissimi

uisimi coniecerunt sterco in cadauer Hecloris.

COLL.

Nunquam periculum sine periculo uitatur: ut est antiquum dictum. Sic nos quando nitimur mēderi malis, tunc incidimus in alia, iuxta dictum: Incidit in Scyllam cupiens uitare Charydim.

Apud Euripidem in Phœnissis cum mater interrogaret Polynicem, an magnum malum esset exilium? Respondit Polynices: Imò maius est, quam uerbis dici possit.

COLL.

Nullus hominum sine calamitate.

Rex Artaxerxes, mortua concubina sua unicē à se dilecta, cum audiuisset in Ionia Democritum doctum hominem esse, misit ad eum legatos petitū, ut resuscitaret mortuam. Respondit Democritus: Rem est magna & difficilis, sed huic posset mēderi, si rex pararet remedia, quibus opus esset. Cum hoc responsum esset ad regem illatum, dixit rex se curaturū ut haberet remedia, si indicaret, quæ ad hæc necessaria essent Democritus respondit: Triginta nomina hominum inscribēda esse sepulchro talium, qui singuli prouenissent ad annū uigesimum & nihil dolorum experti fuissent: tum uerò concubinam suam reuicturam. Sed rex hæc nomina inuenire non potuit. Significatum est hæc

narratione, nullum hominem uicturum esse, qui nō aliquas huius uitæ ærumnas senserit.

COLL.

Boetius lib. 2.

Constat æterna positumq; lege est,
Ut constet genitum nihil.

Id est: hoc unū constat, & ratum ac firmum est lege æterna, ut nihil genitum constet, id est, firmum sit & æternum.

COLL.

Plura sunt αὐθάρετα, quàm αὐτόματα mala, ut cū Cōstantinus summus ille princeps, quo nescio an maior fuerit quis in terra, interfecit suū filium principem, appetētem regnū ante tēpus. Illa mala sunt αὐθάρετα quæ sibi ipsi filius accersuit.

COLL.

Ludouicus Pius filium suum præfecerat Mediolano, cuius magna industria fuit, ita ut peruenisset ad Imperium, si fortunam suā expectare potuisset: quia tenuit iam aliquam imperij partem mandato patris. Sed quia molitus est defectionem contra patrem, pater decollauit eum & quidem ille pater, qui re ipsa nominatus est Ludouicus Pius, cum aliis fuerit placidus & tranquillus. Ita filius illa αὐτόματα mala accersuit.

Xenophon.

καὶ προσδονᾶν δὲ, αὐθάρετα: id est omnia

nia

De Calamitatib. & Afflict. 128

nia oportet expectare eum, qui est homo. Nota autem mala sunt optima: quia iacula praeuisa minus ledunt.

Idem.

Omni- bus bonis dii duo mala adiunxerunt: praestissimi sua mala aequo animo ferre sciunt.

COLL.

Pœna contra insolentiam, tempore calamitatum publicarum.

Romani tempore belli Punici ciuem prospicientem de fenestra coronatum, iusserunt in carcerem duci, tali tempore delictis indulgentem.

Terra plena petulantibus hominib.

Nuper dixit ad me quidam bonus & sanctus uir: Heu quanta est petulantia hominum, ut terra eam non amplius possit sustinere. Sic ante bellum Troianum dicunt terram petiuisse à Ioue, ut se ab oneribus inuilibus leuaret, quia nimium premeretur iniusticia: ita Iouem praebuisse huius belli causam.

DE FAME.

Tempore Ottonis Imperatoris tanta fuit sterilitas passim in Germania per triennium, ut multa millia interierint fame. Unde etiam nunc Erphordiae quotannis pinsitur panis paruulus, in memoriam eius penuriae. Nihilominus nos manemus usque a deo interperantes, feri ac ingrati, ut quasi putemus nihil nobis opus esse diuino auxilio, ut nihil aliud dicam.

Famiae

129 De Calamitatib. & Afflict.
Famis ingentis exemplum.

Vidi aliquando totum Senatum & omnes sacer-
tes Tubingenses nudis pedibus incedere tempore
famis.

Conseruationis diuinæ, famis
tempore exemplum.

Cum essem Tubingæ, fuit magna caritas an-
nonæ. Veni eodem tempore ego & alij mei condi-
scipuli in domum cuiusdam rustici, ubi uidebamus
eos comedere rapas coctas cū crudis. Quæsiuimus
utrum haberet panem? Respondit se neque pecu-
niam, neq; panem habere. Ibi intelleximus Deum
tam mirabiliter rusticum & eius familiam seruare
& nutrire. Nā omnes in ipsius familia erant satis
robusti, etsi ipse fuerit aliquantulum macilentus.
Cum postea adferret nobis ligna Tubingam, dedi-
mus ei plus pecuniæ, quàm ipsi debebamus, ad suæ
familia sustentationem.

Frumenta & non gramina nutri-
re, exemplum illustre.

Ante annos 30 magna fames grassabatur Vene-
tjjs ac in tota Italia: nam annis tribus continua
famis fuit. Finito autem bello Veneto ante coronā-
tionem Imperatoris Caroli V. tunc multi homines
reperiti sunt in uijs iacentes, & tenentes gramina
in ore. Sic habetis perspicuum exemplū quòd fru-
menta & non gramina nutriant.

Bene

De Calamitatib. & Afflict. 130

Beneficentia senatus Argentinensis tempore famis.

Anno 1517. magna fames fuit eo tempore urbs Argentinensis fuit benefica, distribuens uenale frumentum ciuibus & uicinis pro mediocri precio, ut consuleretur saluti ac uita subditorum.

MORS PIORVM, EORVM-
que qui propter Christi doctrinam interficiuntur.

Pij principis ex hac uita
decessus.

Theodosius moriturus dixit, se quidem libenter discedere ex hac uita, defessum & defatigatum mole imperij, sed magis se iam sollicitum esse de Ecclesie statu post ipsum, quam de sua uita: scire se, Ecclesiam habituram novos praedones, sicut factum est. Valēs enim expulit ex Ecclesia rectè docentes. Valentinianus quidem defendit: sed tamen magna Imperij quassatio est facta.

Exemplum omnibus pijs in
agone mortis proponendum.

Quando dux Fridericus erat in agone mortis, iussit sibi grandioribus literis multas sententias consolationum in tabulam scribere: quas sepe legit, ijsq; se confirmauit. Si quis addidisset picturam tri
i umphi

131 De Calamitatib. & Afflict.

umphi Christi, benefecisset, & credo quòd fuisset ei uoluptati. Sic piè & sanctè mortuus est, sentiens ingentes cruciatus calculi. Interrogatus, an alios dolores haberet: respondit. Habeo cor tranquillū: uerū in carne habeo dolores maximos, quos fero propter Christum.

Versus Bembi consolationis
plenus.

Bembus Venetus nobilissimo genere natus, scripsit carmen pulchrum de S. Stephano, in quo ponit hunc uersiculum de eo:

Ibat ouans animis, & spe sua damna leuabat.

Innocentis necis & patientiæ
exemplum.

Fui in aliquo loco, ubi sumebatur supplicium de aliquot prælatissimis uiris: inter quos senior quædam uir cum fleteret genua (quanquam non posset per seipsum procumbere, sed utcumq; sustentabat eum lictor) præbens ceruicem iam lictori, postremò dicebat: O Domine Deus, ego multis meis magnis peccatis merui mortem & supplicia: sed tamen tu scis quòd in ista causa sim innocens. Dixit se habere conscientiam bonā, in illa causa propter quam occideretur.

Sancti Iacobi mors, ex insidijs
interfecti.

*Iudei interfecerunt Iacobum Alpheum, in illo
inter-*

De Calamitatib. & Afflict. 130

interu. illo quando abfuit Romanus magistratus, & expectabatur aduentus noui praesidis ex urbe Roma. Ibi iste Iacobus est necatus à suo pontifice, qui non habebat ius gladij. Sed tempora alia tunc erant plena seditionum. Quia quando inflat finis alicuius regni, praecedunt multae seditiones. Sicut iam paulatim sacra aedificia per partes ruunt: sic sensim ruunt etiam Imperia. Quantum tumultus est iam in Germania? Sine ulla dubitatione inflat mutatio aliqua.

Mors triste spectaculum.

Ante annos 36. aut circiter, bona & honesta matrona moriebatur: ad quam accedebat concionator iuuenis, de clamitans multa de mortis dulcedine. Ipsa uero pertesa illius stultae orationis, inquit: Ab tu nondum expertus es mortis cruciatus: ergo confido in Deum, qui me iam ex omnibus illis calamitatibus & arumnis eripiet.

Insignis pij militis ex hac uita decessus.

Ioanes Huniades, pater Mathiae, fuit magnanimus & felix bellator, qui unus reuera aliquid praecleari contra Turcas gessit. In postrema aut pugna, quae fuit uictor, magna cum gloria ex hac uita discessit. Sicut enim Epaminondas iam moribundus interro-

gavit an salu⁹ esset clypeus? dixerūt esse saluū. De-
inde: quæsiuit à qua parte staret uictoria? Dixerūt
uictores esse suos ciues, quo audito, fortiter, ac le-
to animo mortuus est. Sic Iohannes Huniades
cū audisset profligatos esse suos hostes, agit Deo
gratias, cui suam animam & corpus commenda-
uit, & ita letus est mortuus.

Papæ tyrannis & organorum eius
sæuitia in pios

Duo boni uiri in Elwagen, pastor & eius con-
cionator supplicio affecti sunt, qui nihil aliud fece-
cerāt, nisi quòd mollissimè taxauerant crassissimos
abusus papisticos. Concionatoris nomen erat Cre-
sus, qui fuit meus præceptor. Illi duo duxerunt uxo-
res. Concionator erat perclarè doctus. Pastor
uerò minus. Cū essent in carcere, ille non
fuit fortis, adeò ut pastor licet indoctior, confirma-
uerit illum. Postea ambo in bona confessione sunt
decollati.

Aliud.

Papa iam in Italia comburit quicquid potest
requiri librorū, non tantū Theologicorum sed etiā
Philosophicorum. In primis autem omnes Erasmi
Libros curat inquiri. Flaminius illum bonum ui-
rum effodit mortuum & cōbusit cadauer, qui
Psalmos reddidit uersibus: uult aboleri omnia scri-
pta

De Calamitatib. & Afflict. 134

pta præter libros unius Thomæ Aquinatis omnium
insulsissimi scriptorum.

Alia in antiqua Ecclesia ty-
rannis.

In Aegypto fuit episcopus Cheramon, uir admo-
dum senex, expulsus ex urbe sua cum magna mul-
titudine piorum hominum, antecessit agmen senex
cum coniuge sua. Cum autem interea missi essent
equites, qui eos conculcarent & extinguerent,
cumq; pius ille senex non posset perinde atq; alij
iuniores festinando effugere, ibi ille cum sua coniu-
ge in coelum subduci à reliquo agmine conspectus
est. Euidens est exemplum præsentie Dei in Eccle-
sia, iuxta dictum Psalmistæ: Prope est Dominus
omnibus, qui tribulato sunt corde.

Aliud.

Cardinalis quidam in Anglia, interfecit opti-
mos uiros Latomerum integerrimum octoge-
narium senem. Cum esset Paduæ scholasticus uadit
ad auditorium, ubi monachus enarrauit epistolam
Pauli ad Romanos, secum ferens meum commen-
tarium, quasi improbens huius nugæ. Sed iam scri-
psit pro Pontifice.

Veteris Ecclesiæ in pios ty-
rannis.

Magna lucta fidei est in Babyla Episcopo An-
tiocheno laudabili illo sene. Cum ducebatur ad sup-
plicium

135 De Calamitatib. & Afflict.

*plicium senex cum duobus filijs tempore Decij, ad-
stitit ibi quoq; mater: & cum filij primò interfice-
rentur, uicit illum dolorem fides in patre et matre.
Postea pater est interfectus in confessione bonae:
mater uerò non occidebatur.*

**Velcurionis pius ex hac ui-
ta discessus.**

*Magister Velcurio cum egrotaret, adeò ut et-
iam morbo illo moreretur, cumq; ceteri magistri
& doctores, accedentes ipsum, consolarentur, subi-
tò prorupit in hæc uerba: Pater est amator, filius
redemptor, spiritus sanctus consolator: quomodo
itaq; tristitia affici possem?*

**Mortem piorum & sanctorum ho-
minum sequi calami-
tates.**

*Sic Stillico mortuo, Ambrosio dixit: secu-
turas esse magnas mutationes, & ita accidit. Nam
mortuo Ambrosio, inuaserunt peregrinae gen-
tes Italiam, & horribiliter eam uastauerunt. Mor-
tuo Augustino, Vandali traiecerunt in Africam, &
statim secuta est hæresis Arriana. Videte quid ac-
cidit post mortē Doctoris Martini Lutheri.*

*Deus mitiget calamitates, & pro sua
immensa misericordia nos
tueatur.*

Exemplum insignis patientiæ
in Mauricio.

Mauricius Imperator bella gessit cum quodam rege Barbaro, à quo prælio superatus est: & maxima eius exercitus pars fugata, captiq; sunt plures duobus millibus militū. Barbarus obtulit Mauricio singulos redimendos uno numo. Hic propter nimiam auariciam noluit: Barbarus secundo obtulit, & hic secundo recusauit. Quare Barbarus motus iracundia uniuersam multitudinem captiuorum trucidauit. Tandem post exiguum temporis spaciū, uidit Mauricius in somnis imaginem Saluatoris nostri, in sublimi cruce pendentem, & iuxta eum stantem multitudinem trucidatorum, ipsum accusantium. Visum est igitur Mauricio se à Christo uocari. Accedit igitur ad Christum, sic interrogantem eum: Maurici, utrum uis luere poenam pro captiuis his interfectis in hac uita, an in altera? Ille supplex precumbit, rogans ut sibi parceret in altera uita, ac in hac potius sumeret poenas. Tūc Christus: Ergo si uis in altera uita non puniri, in hac uita lues tuorum peccatorum poenas: ideoq; tradā te in potestatem Phœcæ, ut interficiat te cum tota familia. Mane experterfactus Mauricius, ac nimium illo somno perterritus, ad se uocat Philippum, quem antea suspectum habuerat, dixitq; ad eum: Philippe, sæpe ha-

bui te suspectū, quòd affectares meum regnū: iam uerò te omni suspitione libero. Hac nocte mihi reuelatum est, in somno, me interficiendum esse à Phoca. Querit igitur qualis esset? Ibi Philippus inquit: Nihil est quod uerearis à Phoca: est enim homo timidus. Ibi statim Mauricius subiecit: Omnis timidus est homicida & crudelis. Paucos post dies annunciatum est Imperatori, Phocam cum exercitu uenire ad interficiendum ipsum. Imperator fugit ad amicum nescio quò: sed retractus est ex fuga, & prius in conspectu eius trucidati sunt filij. Postea cum infans quaereretur, dixit Mauricius, eum esse apud nutricem. Missum est ad illam ut auferretur infans. Nutrix misericordia mota erga Imperatoris filium, ipsum abdit in loco quodā secreto, & suum pro eo adfert. Pater agnouit suū non esse, nec uoluit alium infantem pro suo interfici. Dixit igitur ad Phocā: Iste nō est meus, parcās alieno innocenti sanguini, & iubeas adferri meū. Coacta est igitur nutrix adducere Imperatoris infantē, qui adductus, patre etiam intuente, est trāsfossus. Deniq; cū & coniugem adductam ante oculos suos uideret interfici, exclamabat Mauricius: Iustus es Domine, & rectum iudiciū tuum. Tandem & ipse Mauricius decollatus est, repetito iterum hoc uersiculo Psalmi: Iustus es Domine, & rectum iudiciū tuū. Cogitate quanta hæc fuerit

De Calamitatib. & Afflict. 138

rit pœnitentia & obedientia in calamitatibus, atq; adeò ipsa morte. Nullus ei dolor tantus fuit, quem non fide mediatorem apprehendente uicerit.

Ante paucos annos quidam est decollatus, qui ante supplicium dicebat, se nolle suam uitam redimere uno numo: quia iam uicerat mortem uiuificatus per filium Dei: accensa in eo leticia Spiritus sancti, qui est spiritus gratiæ & precum. Habuit enim illum non ex factis, sed sola fide, apprehendente misericordiam in filio Dei ostensam, qua superauerat suam mortem.

Mors S. Mariæ matris Saluatoris nostri.

Epiphanius putat Mariam coronatam martyrio, & allegat hoc dictum Simeonis: Tuam ipsius animam pertransibit gladius. Sed tamen affirmat non constare, quo genere mortis sit extincta, aut ubi sit corpus eius in terra sepultum. Mortua autem est anno ætatis suæ quinquagesimonono, ut scribit Nicephorus, totidem uidelicet annos nata ante mortem, quot Maximilianus. Credo, quòd cõceperit anno uigesimo: alij uolunt anno decimo quinto ætatis suæ. Vixit autem post ascensionem filij quinq; aut sex annos, et fuit reëtrix istius cœt^o.

Pij principis morientis uotum.

Dux Saxonie Iohannes, iustus, sapiens, & moderatis-

139 De Calamitatib. & Afflict.

deratissimus princeps, ante obitum subinde hæc uerba repetiuisse dicitur, se paterno animo semper erga suos fuisse subditos, se que optare ut ad posteritatem etiã patria tranquilla sit, & paternis imperijs regatur.

Papæ & suorum contra pios tyrannis.

Lugduni ante paucos annos, tres honesti uiri propter confessionem Euangelij sunt interfecti.

Simile.

In Anglia nunc filia regis est decollata, & caput eius abiectum in gremium principis cognati astantis, qui postea etiam est accusatus.

Simile.

Cum in Belgico quidam Lutheranus duceretur ad supplicium, dixit: Ego oro uos propter Deum, ut tantum dicatis mihi, quid fecerim? Ibi responsum est, quod propterea duceretur ad supplicium, quia Germanica Biblia excudisset. Ibi ille: Ago Deo gratias, quod nullũ aliud crimẽ mihi obijcere possitis, & letus sum, quod hanc rem ad Dei tribunal adferre possim.

Simile.

Episcopus quidam solebat dicere: Ego non soleo diu disputare cum Lutheranis, sed statim iubeo eos demergi in Rhenum. Postea ille ipse episcopus horribiliter est mortuus.

Sequen-

De Calamitatib. & Afflict. 140

Sequentes tres historiæ sunt scriptæ
ad Lutherum Anno 1543.

Prima.

Quidam ciues in Austria profecti sunt ad uicinum oppidum, quod duobus milliaribus distat ab eis, & ibi sumpserunt sacramentum sub utraq; specie Papistici sacerdotis illius loci, postquam compererunt, iusserunt eos in uincula conijci: sed qui præfuerunt, id facere recusarunt.

Secunda.

Ad eundem modum in regali Alba, quam Stul-
Weissenburg uocant, Euangelium docetur purè,
& administrantur sacramenta iuxta Christi institutionem. iusserunt autem Papistæ cum doctorem Ecclesiæ, tum ciues sacramentis usos, conijci in carcerem. Sed præses oppidi rescripsit, se Deo potius obtemperare, quàm hominibus: in cæteris omnibus facturum officium.

Tertia.

In die Paschæ, ex oppido Metensi ad uicinum monasteriũ, quod est comitis Vuilhelmi à Fürstenberg, iuerunt ciues circiter ducenti cū uxoribus, ut ibi integro sacramento uterentur. Id cū Scāpaniæ gubernator rescuisset, cū aliquot equitibus impetum in monasterium fecit, & matronas in cōspectu maritorum nudatas uestibus uiolauit. Quid a Turcis posset committi magis indignum?

COLL.

Simile.

Romæ duo Augustani in cellis inuenti sunt præcisus caputibus, & linguis excæcis. Tanta fuit crudelitas. Reprehenderant autem hi luxū Cardinaliū.

Tyrannis Papæ, & suorum, contra
Iohannem Hus & Hieronymum Pragensem

Cogitate, qualis fuerit dolor illorum duorum uirorum, Iohannis Hus, & Hieronymi Pragensis in concilio Constantiensi. Ibi aduersatus est eis totus mundus. Gerson etiam fuit unus ex condemnatoribus, qui eo tempore fuit cruditus & magnus uir: & tamen fuit ex illorum numero, qui se sanguine innocentum & iustorum hominum polluerunt. Dicitur surrexisse ex Concilio Casparus Schlick, à quo est illa familia in ualle Ioachimica, cum uideret inclinationem fieri ad eorum cōdemnationem, nolens esse suffragator & approbator supplicij.

COLL.

Palatinus Ludouicus ille bonus: senex & pius princeps, ante paucos annos Idibus Martij mortuus est: cum quo etiam mortua & extincta pax Germaniæ. Hic paulo ante mortem uocauit ad se plurimos concionatores, cum quibus collocutus fuit de causis & cōtrouersijs religionis, dixit que illos

De Calamitatib. & Afflict. 142

illos sibi præ ceteris esse gratissimos hospites. Ad-
fuit autem ei in agone mortis pastor Heydelbergen-
sis, qui adhuc uiuit. Mortuus est postea ille prin-
ceps in pia confessione doctrinæ Christianæ.

COLL.

Dicitur de Petro Apostolo, quod fuerit ue-
stitus pallio (quia tunica fuit interior uestis, &
superinduerit pallium) habens in manu sudariū,
quo solitus est uti propter assiduas lachrymas. In-
terrogatus uerò, quare ita lachrymaretur? Respō-
dit, se flere desiderio Domini. Sed credo cum fle-
uisse propter calamitates generis humani potissi-
mum, quibus genus humanum propter peccatum
obnoxium est.

Tyrannis Saltzburgeris con-
tra pios.

Audiui de episcopo Saltzburgeris, quod decem
homines propter religionem coniecerit in carce-
rem, & eos ita fame necauerit, ut se mutuò deuora-
rent. Quis unquam hoc audiuit in Phalaridis hi-
storia?

Tragica mors patris & filij simul
combusti.

Ante paucos annos cum quidam alligatus esset
palo in Anglia, ut propter cōfessionem doctrinæ
combureretur, ibi filius astans spectator suppli-
cij pa-

cij paterni transiit in rogam ad patrem, & car-
 nis, ex utrumq; com- uisit.

Breuis de morte & confessione
 Iohannis Huls narratio.

Iohannes Huls Bohemus in Concilio Constan-
 tiensi publicè pronuntiatus est hæreticus, & sin-
 gulari ritu spoliatus iure sacerdotali, per episco-
 pos damnatus ad supplicium ignis, & traditus se-
 culari potestati. Cum educitur ad locum supplicij,
 gestat in capite mitram episcopali similem, in qua
 depicti erant duo demones, cum inscriptione:
 Hæresiarcha. Subinde inter eundem has uoces
 ingeminauit: Iesu Christe fili Dei uiui, qui passus
 es pro nobis, miserere mei. Tandem impositus
 rogo, eandem precationem aliquoties alta uoce
 repetens, fortiter supplicium pertulit. Hæc anno
 45. recitauit.

Eberhardi ducis Vuirtenbergensis,
 decedentis ex hac uita, pia
 confessio & conso-
 latio.

Eberhardi ducis Vuirtenbergensis pij & præ-
 stantis principis confessio: qui cum iacisset totum
 triduum, & iam morituro præberetur corpus Do-
 mini, erigens se quasi conualuisset, dixit: Ago tibi
 eterne Deus pater Domini nostri Iesu Christi gra-
 tias ingentes, quòd ostendisti consolationem con-
 scientiæ

De Calamitatib. & Afflict. 144

scientie mee, per filium tuum, & reuocasti me ad poenitentiam. Tandem coepit hæc sequentia intenta uoce proferre: Deus, inquit, sicut omnes sumus imbecilles, & polluti horribilibus peccatis, si meū regimen unquam fuit graue & molestum alicui ex meis subditis, aut alijs hominibus, punias me & sumas supplicium in hac uita de meo corpore, & postea anime parcas.

Eij principis confessio omnibus in agone mortis necessaria.

Cum optimus & pius princeps dux Franciscus Luneburgensis multos cruciatus in cruce sentiret, paulo ante mortem dixit: Isti cruciatus mei, multo minores sunt, quam peccata mea merentur. Omnipotens Deus, ueni tandem, & miserere mei, propter filiū tuum unigenitū: & non abijce me, propter eundem filium tuum, ab æterna tua consuetudine. Hora illa extremi agonis adueniente, tum demum experientia discimus, quid antè in doctrina Euangelica profecerimus.

Erasmi confessio ante mortem.

Erasmus Roterodamus moriturus, sæpe ingeminauit hanc uocem: Domine fac finem, fac finē. sed quid uoluerit, dicere non possum.

Miserabilis mors piorum doctorū.

Fuerūt tres uiri in Anglia, (ubi plurimi propter cōfessionē doctrinæ supplicio afficiuntur) q̄ hoc an-

145 De Calamitatib. & Afflict.
no 56 miserrimè interfecti sunt, quorum non ha-
buit ista natio similes, Latomerus senex octoge-
narius, Hugo episcopus Londinensis, & cardina-
lis Cantuariensis, docti & pij homines, cum alijs
quàm plurimis. Hæc 19. Iunij narrauit.

COLL.

Insigne confessionis exem-
plum.

Ludi magister quidam in Anglia sub rege quo-
dã scripserat ad quendã sacrificulũ literas, & illũ
de crassioribus errorib. Papiſtarum admonuerat.
Alter literas regi offert. Rex iubet ludimagistrum
in carcerem conijci. Tandẽ uerò sententia fereba-
tur ut ille cõbureretur. Ibi amicus quidam ei uespe-
ri assaturã attulit, quam cùm attingeret, & seruo-
re motus digitos retraheret, risit: Ecce, inquit, ego
nõ possum ferre hunc dolorem, quid fiet, cùm cras
ipse assabor? Adductum itaq; in iudiciũ rex ipse
alloquitur eũ, dicens: Se ipsi donaturũ esse uitam, si
illam doctrinam quam in suis literis esset confes-
sus, abnegaret. At ille: O serenissime rex, post
Deum nihil magis quàm tuam serenitatem uene-
ror: sed à Deo & eius doctrina deficere non pos-
sum. Maluit hic pro ueritate Euangelij subire sup-
plicium, quàm adulatione uitam conseruare. Sic
constantissimo animo, & confessione pia est mor-
tuus.

COLL.

COLL.

Cum egrotaret D. Munsterus, & ad eum accederent quidam ex eius amicis, uisuri quomodo ualeret, & misericordia afficerentur ob cruciatibus quos ex ulceribus sui corporis sentiret: O, inquit, charissimi amici, & fratres dilecti in Christo, hæc sunt gemmæ & preciosa ornamenta Dei (ostendens eis simul ulcera) quibus Deus suos amicos ornat, ut eos ad se attrahat: quæ ornamenta preciosiora existimemus, quàm omne aurum aut opes huius mundi. Ita paulo post pie & tranquille in Domino obdormiuit.

COLL.

Relata est à fideli Ecclesiæ Basiliensis doctore hæc historia, atq; eruditè ad consolationes Euangelij applicata. Anno Domini 1525, id est biennium ante pugnam Ticinensem, Heluetij cū alijs Gallicis copijs obsiderunt urbem Beyrott: in qua quidam duces suaserunt, ut Heluetijs muros & aggerem transcendere permetteretur, quo plures eorum in oppugnatione ex illa securitate interficerentur. nam oppidani milites tam multas commoditates habebant, ut uix possibile uideretur Heluetios contra eos posse consistere. Ibi comes de Salma in hæc uerba prorupit, eaq; dissuadens dixit: Minime consulo. Mihi enim, ut ueteri militi, satis cognita est illius gentis fortitudo & animositas pugnandi. nam

k si con-

147 De Calamitatib. & Afflict.

si concedamus ipsis de nostris commoditatibus sp̄a-
 cium unius pedis, timendum nobis esset, ne magnā
 in nostros milites stragem faciant, & uictores eua-
 dant. Quemadmodum ille bonus & prudens dux,
 nihil concedere in illa oppugnatione de suo iure
 uoluit: ita & nos in spiritualibus & sæuis tenta-
 tionibus diaboli nihil de nostro iure, id est heredi-
 tate uitæ æternæ, iusticia & remissione peccatorū,
 diabolo remittere debemus: considerantes, ipsum
 nequaquam esse segnem militem. siquidem Petrus
 eum describit rugientem leonē, quærentem quem
 deuoret. Præterea neq; ille dux iussit milites osci-
 tari, sed quibuscunq; modis hostibus nocere man-
 dauit. Hic quoq; ipsi obtemperarunt, ac egregiè
 contra fortē hanc gentem se defenderūt, ac depule-
 runt ipsam ab hac oppugnatione, propter loci in-
 commoditatem: sic nos quoq; non simus ignaui con-
 tra incursiones nostri hostis diaboli, uarijs modis
 insidias nobis struentis: & sequamur consiliū cha-
 rissimi nostri ducis Saluatoris Domini Iesu Chri-
 sti, qui sub persona Apostolorum nos etiam admo-
 net de insidijs nostri hostis, cum inquit: Diabolus
 ex petiuit, ut uos cribaret. Apostoli enim hic to-
 tius Ecclesie personam representant. Induamus ar-
 ma, simul etiam clypeum in manum sumamus, quæ
 Paulus uerbū Dei uocat. Quare si hostis nostrarū
 animarū iam tristem & perturbatā nostrā consci-
 entiam

De Calamitatib. & Afflict. 148

entiam suis dolis oppugnare conetur, faciamus id quòd fortes milites decet. ac si nobis consolationem quam ex baptismo habemus, ex conscientijs excutere uelit, ita ut nullam planè ex eo sentiamus consolationem: sumamus aliud, & sic consequenter, donec nos planè relinquere cogatur. Quòd tandem si fiat, ut si, Deo uolente, ex hac uita discessuri simus uictores, noster dux, Dominus noster Iesus Christus, nos æterno patri sistet, ac ut strenuos milites ipsi cõmendabit: ubi denique nostrarum in hac uita assiduorum oppugnationum & uictoriæ præmium, uidelicet summa et æterna bona accipiemus. Idq; ut fiat quàm citissimè, omnes strenui milites Christiani assiduis gemitibus Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Christi, unà cum Filio & Spiritu suo sancto precentur.

COLL.

Quidam pius & honestus ciuis Basiliensis, decedens ex hac uita, & iacens iam in agone mortis, interrogatus à fidei, eodemq; Euangelij concionatore, quò iam uellet proficisci? sustulit oculos in cælum, & digito idem monstrauit. nam non amplius, propter mortis uicinitatem, loqui poterat. Paulo uerò post, tranquillo animo moriebatur. Sic sanctus hic uir monstrauit digito & oculis nobis illum locum, ad quem nos in

149 De Calamitatib. & Afflict.
omnibus nostræ uocationis laboribus respicere
debemus.

COLL.

Fuit ante annos 300 Lantgrauius quidam Ise-
naci in Thuringia, nomine Fridericus, uir summa
authoritate præditus, qui magna bella summa cum
uirtute gessit, & habuit multas uictorias. Vnde tan-
to hostibus suis terrore fuit, ut D. Martinus de eo
dixerit, cum calcaria sua in Thuringia indueret,
auditum esse sonitum in Franconia. Huic seni Lāt-
grauio exhibita est Comædia de decem uirginibus
Matthæi 25. Cum autem intellexisset ea similitudi-
ne taxari hominum mortuorum inuocationem,
& doceri, quòd nihil consequi possemus meritis
sanctorum, sed sola fiducia in Christum nos fieri
hæredes uitæ æternæ, & esse propter obedientiam
filij Dei acceptos: ita consternatus est, ut in mor-
bum inciderit: quo cum biennium conflictatus es-
set, interijt.

Causæ cur pij interficiantur: & mors
Polycarpi, eiusq; in suppli-
cio precatio.

Due sunt causæ præcipuæ, quare pij doctores
à tyrannis interficiantur. Prima est, quia Deus
uult conspici testimonia de ueritate doctrine in
Ecclesia, quòd ipsi non quæstus aut utilitatis cau-
sa hanc doctrinam Euangelij amplexi sint, sed te-
stentur

De Calamitatib. & Afflict. 150

stentur illi sancti uiri hanc doctrinam diuinitus esse traditam, cum eam omnibus bonis corporalibus anteferant. Altera causa est, quia uult illos summos uiros testes esse de extremo iudicio & immortalitate, quod restet aliud iudicium, in quo pij doctores fruuntur aeterna consuetudine Dei: & eregionē tyranni & persecutores uerbi diuini habituros esse aeternos cruciatus. Sic Polycarpus discipulus Iohannis, cum iam ageret ferè nonagesimum annum, imponitur rogo ardenti, ut corpus ipsius igne torreatur, & longiore cruciatu consumatur. Hic, dum stat inter flammās, incipit his uerbis precationem suam clara uoce recitare: Deus pater dilecti filij tui Iesu Christi, per quem agnitionē tuī accepimus, conditor uniuersæ naturæ, te inuoco, te confiteor uerum esse Deum, te glorifico per Pontificem dilectum filium tuum, cum Spiritu sancto, suscipe me, & fac me socium resurrectionis sanctorum tuorum. Hæc dum sic clara uoce clamitat, flamma se expandit, & cedit corpori: stat senex integer & alacris, non sentiens flammam (ut olim in Chaldæa seu Babylonica fornace seruati sunt tres uiri ab incendio, inter quos conspectus est candida luce quartus, angelus Michael, similis filio Dei) & celebrat hunc Deum patrem Domini nostri Iesu Christi. Visis illis inusitatis rebus, stabant magistratus & carnifices stupefacti, cum uiderent

151 De Calamitatib. & Afflict.

derent senem illesum uiuere. Tandem iubet tyrannus gladio senem illum transfodi, adiuncta hac uoce: Minus hæc seua fuerunt: permisit Deus seuerius extingui.

Matronæ piæ morientis exemplū.

Moriebatur honestissima quædā matrona Ihenæ, quæ cum honestissime uixisset, & multum habuisset calamitatis in uita (habuit enim maritū morosum & helluonem, à quo multa perpeffa erat) tandē Deus misertus illius, sustulit eam ex hac uita. Hæc per triduum iacuit in agone, & tandem ad pastorem D. Antonium Musam dixit: O Domine Antoni, ego ago gratias Deo, ostendenti mihi mea peccata, et rursus me cōsolanti per uerbum suū, in quo mihi proponitur remissio omnium meorum peccatorū. Iam enim intelligo hæc uerba, Remittuntur tibi peccata tua. et ita post triduum in magna leticia et fiducia Saluatoris nostri mortua est.

S. matronæ in confessione morientis pictura.

Habetis pulchram historiā de muliere Romana Sabina, quæ grauida in carcerē fuit cōiecta propter confessionē. Cum autē tēpus partus immineret, & ingentes sustineret cruciatus propter partū, ibi assistit custos carceris, et dixit: Quare iam adeo grauius fers dolorē partus? quid fiet cras aut post biuiduum, cum non paries, sed ipsam mortem aggredieris.

De Calamitatib. & Afflict. 152

ris? iam, inquit illa, patior ut mulier, mersa in hos dolores propter mea peccata, ut dicitur in Genesi: In dolore paries filios: Cras aut post biduū non ego patiar, sed in me Christus.

Dionysij Areopagitæ mors.

Dionysius Areopagita conuersus à Paulo Luteti docuit, & ibi supplicio affectus est. Primum est obiectus bestijs: cum bestie ipsi pepercissent, detruncatus est capite. Ibi trūcus, caput præcisum apprehendit, & ad sepulchrū portauit. Hæc Suidas.

COLL.

Scriptū est ad doctum uirū, cuiusdam uiri uxorem Cygnæ aliquot horas in lipothymia iacuisse, ita ut oēs eam mortuā existimarent. Cum itaq; maritus abiisset, & curaret ipsi sepulchrū, interea temporis mulier rursus cōualefcit, & uiro redeuntē obuiā uenit. cui mox maritus dicit: Curauerā tibi iam habitaculū. At mulier: Ego interea temporis fui in cælo, & uidi beatos angelos & homines celebrantes Deum, uidiq; illum & illam (homines quosdā nominans, qui paulo antè mortui erāt) uidi diffem libenter Deū, sed eum uidere non poteram.

Scriptum est Vuitenbergā de duce Vngarico à Turcis capto, cum ipsi uitæ incolumitas non aliā cōditione pmitteretur, quàm si deficeret à cōfessiōe Christiana, cōstantiſſ. denegauit, et fide cōstanti doctrinā nostrā cōfess⁹ est: & doctrinā pariter Macho-

153 De Calamitatib. & Afflic.

meticam refutauit. Postea coram Turcico Bascha est dissectus. Habetis simile exemplum in libro Machabeorum, ubi mater uidit necem filiorum. Magnum robur est in matre, uidere illa, & confirmare filios in agone.

Consolatio pro morituris & afflictis, 1556. ad Baronem de Vngnad.

Quæ debeant esse in Christiano moriente, & in omnibus afflictionibus. Quando tibi moriendum est (Deus autem per suam gratiam det tibi longam uitam, & post eam deniq; felicem in fide discessum) hæc omnia tibi debent esse cogitata (quia singuli homines debemus esse parati ad mortem) In primis cogitabis filium Dei esse datorem iusticiæ, & uitæ æternæ, quam nos fide accipiamus, iuxta hoc dictū: Iustificati fide pacem habemus. Item: Sic Deus dilexit mundum, ut unigenitum filium suum daret, ut omnis qui credit in ipsum, nō pereat, sed habeat uitam æternam. Debes igitur primū petere à Deo propter filium remissionem peccatorū, & reconciliationem: & consolari teipsum firmissimè, quòd illa acceperis & habeas certò propter filium, gratis, & per eum.

Piæ matronæ confessio ante mortem.

Lipsiæ honesta matrona, cum ei iam mors appropinquasset.

De Calamitatib. & Afflict. 154

propinquaret, dicebat: Ego meos liberos nondum
educatos Deo iam cōmendauī, qui meorū orpha-
norū curā habebit. Ego uerò iam nihil oro aut pe-
to, nisi ut Deus hanc suam consolationem, quam
per suum uerbum in corde meo incendit, ad extre-
mum uitæ meæ halitum in me conseruet. Sic tran-
quillo animo ex hac uita decessit.

EXITVS IMPIORVM E-
thnicorum ex hac uita, eorundem-
que qui iniuste apud Ethni-
cos sunt oppressi.

COLL.

Tristis ex hac uita discessus.

Agrippina mater Neronis, cum percussores ad
eam missi essent, & multis uulneribus eam saucia-
sent, clamauit: Fodias uentrem, qui gestauit illud
monstrum, & perniciem generis humani. & ita
cum gemitu est extincta.

COLL.

Palamedes iniuste op-
pressus.

Palamedes unus ex principibus Græcis, ad Tro-
iam profectis, familiaris Achilli, ipsiusq; gramma-
teus, magno usui Reipublicæ non solum in eo bel-
lo, uerum etiam in pace fuit. Fertur aliquot literas
apud Græcos primò reperisse: adeoq; uir prudens

k 5 & sa-

155 De Calamitatib. & Afflict.

Et sapiens fuisse, ut multa perniciose ab Agamemnone tentata, ipsius consilio et autoritate impedita fuerint. Ob quam eius uirtutem inuidia moti Agamemnon et Ulysses, in ipsius necem conspirant. Falso igitur proditionis ipsum accusari procurant. De qua, ut conuinceretur, Ulysses prius clam thesaurum in eius tentorio defodi curauit, fictasque literas tanquam ab hostibus missas, ad ipsum Palamedem cum mentione eius thesauri et proditionis, sparsit. Quibus literis repertis, et in iudicium productis, simulque thesauro effosso, falso proditionis damnatur. Huius historia refertur inter exempla per inuidiam oppressorum.

COLL.

Socratis mors.

Sic et Socrates per inuidiam maleuolorum iniuste est oppressus. Socrate autem interfecto Athenis, recitata est tragœdia ab Aristophane de Palamede, qui interfectus est à Græcis ad Troiam. In hac hi uersus habentur:

Ἐνταῦτε ἐνταῦτε ἀπίστοι τῶν ἐκλειῶν,
 Τὴν ἀνδρίαν μολοῦν βλάψαντα,

Hos uersus cum recitari audirent, ita commoti sunt ciues, ut statim authores interfecti Socratis apprehenderent. Sic hisce nostris temporibus multi sancti et pijs homines passim interficiuntur. Sicut ab initio mundi Abel propheta : ita postea Christus

De Calamitatib. & Afflict. 156

stus ipse, Apostoli, & infiniti alij, qui ipsius uestigia sequuntur.

Catonis mors.

Marcus Cato, priusquam sibi mortem conscisceret, aliquoties legit librum Platonis de immortalitate animæ, ut acerbissimo dolori, quem ex Pompeij casu caperat, remedium adhiberet: nec tamen potuit in eius scripti sententia acquiescere, sed doloris magnitudine fractus, librum abiecit, & ferro sibi mortem consciuit. Inde uerissimum est, quòd est apud Platonem: *Consolationes philosophicas esse λήγας καὶ πλυσσίας*, id est meras nugas.

COLL.

Tragicæ mortis exemplum.

Nullus est tam ferreus, qui sine consternatione animi legat fratrum Thebanorum certamē, & matris Iocastæ exitum: quæ dirēptura prælium inter fratres, cum tardius uenisset, ex alterius filij uulnere ensē extrahit: & hoc ense, qui filij cruore manabat, miserrima mater se transfigit, postraq; se mediam inter filios abijcit, spargens brachia, quasi in utriusq; complexu moritura.

Aliud simile.

Cornelius Gallus, Augusti miles & familiaris, tantæ fuit apud eum authoritatis & fidei, ut commendaret ipsi Aegyptum, ubi maximus metus erat: & tamen postea in eius odium incurrit, propter

157 De Calamitatib. & Afflict.

propter suspicionem affectati regni. Quamobrem
tantum animi dolorem concepit, ut sibi ipsi mor-
tem consciuerit. Fuit bonus miles atq; poeta, & a-
micus quondam Virgilij, cuius etiam meminit
in decima Aegloga, hoc uersu? Galle quid insanis?
Hic cū in summis doloribus uersaretur, composuit
eruditissimam querelam de miserijs humanis, in
quo scripto reperitur:

Et redit in nihilum, quod fuit ante nihil.

COLL.

Cornelij Agrippæ mors.

Cornelius Agrippa agens agonem mortis, uoca-
uit ad se canem, qui cum ipso circumiuit, eumq;
his uerbis alloquitur: Abi à me perditā bestia, quæ
me perdidisti. Sic statim canis ab eo discedens, se in
aquam præcipitauit.

COLL.

Epigramma de quodam dolo-
re extincto.

Græci habent Epigramma de quodam, quem
ita excruciauit forma illa sophisticorum argumēt-
torū, ut mortuus sit præ dolore: $\Xi\acute{\alpha}\nu\epsilon\ \lambda\acute{o}\gamma\omega\upsilon\ \chi\acute{\alpha}\nu\epsilon$
 $\delta\iota\ \mu\epsilon\ \acute{\alpha}\pi\acute{o}\lambda\epsilon\sigma\epsilon\ \phi\acute{\iota}\lambda\acute{\eta}\tau\omega\upsilon.$ id est: Hospes perdi-
dit me illa forma argumenti, quæ est malorum ser-
monum. Hoc Epigramma recitat Athenæus: &

nominat eum, de quo scriptum est,

Philetæn.

COLL.

C O L L.

Alius eodem modo mortuus.

In academia Friburgensi, quidam antagonista Eccij, cum Eccius acerrimè disputaret contra ideas, id est uniuersalia Scoti, alter Scotista uoluit defendere suam sectam: sed cum uideret se conuicti, consciuit sibi mortem præ dolore, eo quòd superabatur. illi etiam potuit subscribi superius Epigrāma. Sic ualde multos perdidit Sophistica.

C O L L.

Homeri mors.

Homerus iam senex mortuus esse dicitur, eo quòd non potuerit soluere Aenigma de pediculis. sed existimo esse, fabulam à quodam Homeri osore esse excogitatam.

C O L L.

Aristotelis mors.

Aristoteles dicitur demersisse se in Euripum, eo quòd causam eius inuestigare non posset: atq; ita extinctus esse. Sed non credo esse uerum. Nazianzenus quidem narrat, sed non est in ueteribus. Forsitan aliqui qui malè senserunt de Aristotele, sparserunt istam fabellam, quòd Aristoteles stans in iittore, & cogitans de causa Euripi, cum eam cogitando assequi non posset, abiecerit se in mare, dicens: Quia Aristoteles non capit, Euripus capiat Aristotelem.

C O L L.

COLL.

Fabula est de Aristeo, quod fuerit etiam inter Gigantes. sed dii pepercerunt ipsi propter pietatem, quia non consensit in bellum contra deos. Opinor fabulā esse natam ex imitatione historię de diluuiio, ubi solus Noe seruatur, reliqui moriuntur.

Pompeij mors.

Iulius Cęsar aspexit caput Pompeij lachrimās, & sepeliri curauit. Fuit autē Pompeius interfectus anno etatis suę 59. qui fuit unus ex præcipuis uiris, qui inter Ethnicos uixerunt eo tempore. Cicero ad Cornelium scribens, pulchrē eius laudes amplificat: sed accidit ei id quod uulgo dicitur, *Wer einem vom galgen hilfft, der hilfft im selbst dran.*

Est igitur mors Pompeij testimonium de instabilitate fortune, & quod magni uiri accersant suis erratis magnas miseras: ut Osiās rex Israel suo errato sibi & suis ingentes calamitates accersiuit. Cęsarıs Iulij mors est testimonium, quod fortuna tantum sit instabilis.

DE CONSOLATIONIBUS.

De bona conscientia, Dicta.

Est aliquid, magnis crimē abesse malis: Ouid. Pindarus: Bona conscientia dulcis auctrix senectę. Hanc sententiam ego olim scripsi ad doctorem

etorem Lamingium. Rescripsit mihi, se ualde ea sententia delectatum fuisse, eamq; multum solatij sibi attulisse, quia antea non audiuerat. Et uerum est sanè, homines ualdè erigi ac letari, arrepto aliquo dulcissimo dicto. Salomon scripsit integrum librum talium Sententiarum.

Philosophicæ consolationis finis.

Finis consolationis aut doctrinæ humanæ non est consolatio, sed ut habet ille uersus Vergilij,

Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbra.

Euangelicæ consolationis finis.

Finis consolationis in Ecclesia, est uita æterna, iuxta symbolum: Credo uitam æternam. Item: Hæc est uita æterna, ut cognoscant te solum Deum, & Christum esse Iesum. Item, Si quis diligit me, & sermonem meum seruauerit, pater meus diliget eum, & ueniet ad eum, & mansionem apud eum faciemus.

Dixit ad me illustrissimus princeps Lantgrauus Dresdæ, anno 1556, mense Iunio, sibi impossibile fuisse sustinere tanta pericula, nisi habuisset consolationem ex uerbo diuino in suo corde. Die enim & nocte circumsteterunt eum aliquot cohortes militum, quibus custodia mandata fuit.

COLL.

Gerfon: Multo plures sunt gratiæ priuatiuæ, q̄
possi-

positiuæ. id est, illa beneficia, quod Deus custodit nos, ne incidamus in mala (quæ ipse nominat priuatiua) plura sunt, quàm beneficia positiua: id est, res exhibitæ, uel dona quæ possidemus, ut quod Deus uocauit te ad hoc uel illud munus.

Liberatio & auxilium Dei contra causas secundas, & mirabile Dei auxilium in summis ærumnis.

Christianus rex Danicus, bonus & pius princeps, ægrotauit aliquando, ut planè de eius uita oēs medici desperarent, & iuberent eum se præparare ad mortem, nullam dicentes esse reliquam spem suæ uitæ. Rex illis agit gratias, quod omnia quæ fieri potuerint, diligenter ad sanitatem constituendam curauerint. se quoque curasse in suo testamento, ut honestè pro labore ipsorum acciperent præmia. Cõpositis itaq; omnibus ad mortem paratis, rex tertio die post conualuit. Hæc & similia exempla sunt obseruanda. Admouet autem nos hæc historia, de mirabili liberatione Dei ex calamitatibus etiam in summis periculis, ne spem auxilij diuini & inuocationem in talibus periculis amittamus.

Consolationes Papisticæ homines in dubitationibus relinquunt.

Heydelbergæ cum puer quidam moreretur (ubi
& ego

¶ ego interfui) quidam doctor Theologie cum monacho, morienti puero semper præcinebat cātilenam: Maria mater gratiæ, nos in hora mortis suscipe. Talis solet esse consolatio Papistica apud morientes.

Consolatio pro pijs, in calamitatibus uersantibus.

In silentio & spe erit fortitudo uestra: id est, nõ fremite aduersus Deũ, non fugite Deũ si differatur auxilium (hæc crebra admonitio fuit D. Philippi) Ista dicta & similia intelliguntur ab ijs, quorum ætas aliquantulum maturiuit, ut illa possint perpendere. Iuuenes uerò id non intelligunt.

Consolatio pro fontibus, & à magistratu interficiendis.

Quomodo, si quis ad supplicium capitale pro ducatur, est consolandus?

Audiat in initio uerbum Euangelij de redemptione per Christum, illudq; fide suscipiat, credens se habere remissionem peccatorũ et uitam eternã propter Filiũ Dei. Sic quoq; secũ reputet, Deũ huiusmodi cruces & laqueos aliãq; pœnarũ genera ordinasse, ad ostendendam suã iusticiam, ut qui maleficia nolit esse impunita. Quare non cogitet se ea passione aut opere ullam mereri remissionẽ peccatorũ: sed potius tale opus esse, quo Deus uult obedientiã erga se experiri ac declarare: sicut obedientiam

tiam uoluit ostendere in castitate Ioseph. Sciat uerò ac certò statuatur peccata sua sibi esse remissa gratuitò, propter Christum, qui pro ijs satisfecit. Hac enim ratione cor seu cõscientia uerũ solatiũ percipit per Spiritũ sanctũ, qui operatur uerbo uocali, & sacramentis. Adhæc agnoscat se patientem esse decere, propter Deum, qui sic iusticiam suam ostendit, dum delicta omnẽq; iniusticiã, aut immediatè per se, aut mediatè per Magistratum punit. Ita cõfirmatio fidei fit per uerbum & sacramenta, & cum uerbo Spiritus sanctus datur, & est efficax.

Præcipua consolatio, qua se Adam
& Eua sustentauerit.

Facile quiuis perpendere potest, quanto mœrore Adã atq; Eua affecti fuerint, cũ unus filiorũ alterũ trucidasset. Memini honestã matronã in tanto luctu & mœrore uersatã esse, ut nullã consolationẽ nisi illud Adæ et Eux exemplũ seu triste spectaculũ admitteret. Breui enim tempore amiserat maritum & filiũ. Maritus deciderat de curru, & fractis costis uitam miserabiliter finiuit. Filius uerò, paulò antè in aquis suffocatus, extinctus erat.

Calamitates docent homines, ex uerbo
diuino consolationes haurire.

Memini uidu ã Doctoris Martini Lutheri, honestam matronã, ferè tempore belli in exilio nostro, cum legeret Psalmos, dicere: iam primũ in his no-
stris

stris calamitatibus intelligo multos Psalmos, quos
 antea non intellexi, non uersans in illis erumnis.
 Vnde plus consolationis & doctrinæ percipio,
 quàm aliàs extra illas calamitates sensi.

COLL.

Consolatio pro destitutis auxi-
lio diuino.

Fuit ante aliquot annos Madeburgensis episco-
 pus, Ioannes à Beichlingen. is cùm à collegio ad epi-
 scopatū esset pertractus, fortè accidit, ut quidā dux
 ob simultatem aliquam bellum ei inferre pararet.
 Episcopus tanquā altum somnum dormiens, nihil
 contra talem uim parabat: sed curabat Ecclesiam
 suā, in qua frequenter uitia corrigere lectione &
 oratione diligenti conabatur, perinde ac si nullus
 usquā esset belli metus. Cū autē idem dux speculato-
 res mitteret in aulam Episcopi: illiq; easdem res,
 quas uiderant, retulissent: statim ab optimo Princi-
 pe intermissa est expeditio, & dimissi sunt milites.
 Ita enim respōdit, Se lōgè inferiorē esse, quàm ut cō-
 tra eū pugnaret, qui sociū haberet pugnae Deū. A-
 deò nō fallit consolatio, & spes in diuinū auxiliū.

Dictū, quod cùm ad Philosophicas, tū
 ad Euangelicas referri potest.

In consolationib. plerunq; traditur hæc sentētia,
 ὁσιος καὶ ἐλπιδίου: id est, serendū & sperandū.
 Scio id à magnis uiris esse scriptum in parietibus,

pro symbolo. Ac memini à quodā doctore, erudito ac ualdè præstanti uiro, qui erat magnorū principū consiliarius, esse scriptum ante annos 80.

COLL.

Consolatio contra diabolicas
tentationes.

Cum Eriburgi in Misnia quidam ualdè pius & uenerandus senex graui morbo decūberet, & iam ultimam diem obiturus esset, aliquādo ipso relicto solo, uenit diabolus amictus Pontificali ueste, & miserum senem iam in ipso mortis agone ualdè exagitauit, uolens eum ui cogere, ut ipsi singula delicta, quæ in tota sua uita cōmississet, enarraret. Volebat enim ipse, habens chartam & atramentū, omnia signare. Verūm cum pius senex diū uehemēter per sacras literas obstreperet, nec persuaderetur, & tamē diabolus uehemēter illā narrationē urgeret, tandē bonus senex dixit: Quandoquidē igitur omnino hoc uis, ut tibi singillatim delicta mea enarrem: scribe itaq; huiusmodi primū factō exordio, Semen mulieris conteret caput serpentis, &c. Diabolus hoc audiens, proiecit chartā unā cū atramento in terram, & relicto post se ingenti fœtore aufugit. Senex uerò ille pius paulo post placida morte in bona confessione mortuus est.

Con

Consolatio ex dicto Pauli ad Romanos octauo capite: Quis nos separabit à dilectione Dei?

Vxor Camerarij aliquando audiuerat Sarceriũ explicantem dictum Pauli, Quis nos à dilectione Dei separabit, reuersa domũ: Ah, inquit, ego iam audiui aliquid in concione, quod nunquam obliuiscar. Interrogo quid sit? Respondit illa: Sæpe cogitavi, quando hoc dictum audiui legi, Quis separabit nos à dilectione Dei: O' bone Deus, quid de te fiet? tu non amas Deum, ergo es à Deo tibi irascente derelicta. Sed iam ex hac concione didici, quòd dictum non sit intelligendũ de nostra dilectione, qua nos Deum diligimus: sed de dilectione, qua Deus nos diligit, à qua nemo poterit nos separare. Hoc ideo recito, ut firmitus & melius retineatis, dictum hoc esse intelligendum passiuè, non actiuè. Ducis Luneburgensis decedentis ex hac miseriarum ualle, Christiana confessio & consolatio.

Dux Luneburgensis, bonus & pius princeps, cui præcisus est pes ante paucos annos, moriebatur iuuenis, & in magno dolore: tamen edebat confessionem insignem, dicens: Ego certò scio, quòd mea peccata mihi remissa sunt propter filiũ Dei: & illi dolores tantum sunt commonesactiones pœnitentiæ.

Consolatio Doctoris Martini Lutheri,
contra spirituales tentationes.

Ipsè uiderit ubi anima mea mansura sit, qui pro ea sic sollicitus fuit, ut uitã seu animã propriam pro ea posuerit, ut meam redimeret. Ille est optimus pastor, & benedictus episcopus animarum in se credentium. Neq; enim in me primùm docet animas sibi credentes curare, neq; eam ipsam uolo in mea manu aut cura positam esse, alioqui in momento à diabolo deuoraretur: sed ipse in manu habeat, cui nemo rapere potest. Nunc sufficit nosse, in domo patris mei esse multas habitationes.

DE INVOCATIONE.

Ore & expressis uerbis pre-
cationes fiant.

Cum Cyclopius homo irrideret quendam precantem, & uerba sue pre-
cationis expressa uoce dicentem, cui assidebat Doctor Hieronymus Schurpf: hic agrè ferens istius ineptias, in-
quit: Scriptum est de pre-
catione, Precantes dicite:
ac aliquoties uocabulum, Dicite, urgebat.

Ignauia in recitatione precum
taxatio.

D. Philippus taxans negligentiam in recitatione precum, sepe dicere solebat: Turpe ac detestandum est, uos mane surgentes non dicere orationem

Dominicam,

Dominicam, cum recitatione alicuius psalmi & symboli Apostolici, aut cū gratiarū actione pro beneficijs acceptis. Multi dicūt, Cor loquitur cū Deo. Verum est, recitationem uerborum ore, sine corde, esse hypocrisin: sed tamen etiā palām nostrā fidem confiteri oportet: & qui dicunt, cor orat, illi tantū prætendunt excusationē negligentiae & pigritiae suae in omittenda planē omni precatione. Itaq; Germanicum prouerbiū uerē idem exprimit: *Es es das hertz vol ist, des ghet der mundt über.* Quod sic exprimit Salomō: *Ex abūdatia cordis os loquitur. Ergo dū nihil egreditur, nihil inest pectori. Quare nō tātū murmurate, aut apud uos oscitātes precationē cogitate, sed etiā expressa uoce attentionē excitate.*

De sanctorum inuocatione, Doctoris Martini Lutheri iudicium.

Doctor Martinus saepe dicebat, quod est dignū memoria: *Etiā si inuocatio hominū mortuorum non propter multas alias causas esset detestanda, tamen propter hoc esset detestāda, quod obscurat meritū et obedientiā filij Dei, qui pro peccatis generis humani satisfecit.*

Simile.

Viennae ante paucos annos cōcionator Regius, differēs de inuocatione sanctorū dixit: *Nos nō debere inuocare sanctos, sed cū eis. Dictū est ingenio si hominis, sed quomodo idē declarauerit, non scio.*

De Inuocatione.
Socrates in Phædone.

Δὲ ἐν τῇ φωνῇ ἀποθαιεῖν. Oportet mori in
preccatione. Ita uidetis Christum cruce pendentem
in preccatione mori, ac dicere: Pater ignosce illis,
quia nesciunt quid faciunt. Et notum est dictū: Bea-
ti mortui, qui in Domino moriūtur: id est, in agni-
tione, inuocatione, uera fide et fiducia mediatoris.
Item: Si quis perseuerauit usque ad finem, saluus
erit.

COLL.

Quidam eremita orauit Deū sibi ostendi, qua-
lem cultum peteret. Respondit ei oraculum:

Da mediam lunam, solem, simul & canis iram.

Ille bonus pater ualdè anxius mirabatur, quo-
modo uellet cœlo lunam detrahere, & multo ma-
gis solem? cum hoc uelit,

Da	{	Mediam lunam Solem. Canis iram	}	Id est	{	C O R
----	---	--------------------------------------	---	--------	---	-------------

COLL.

Bernhardus: Semper preccatio, aut hoc quod pe-
tit impetrat, aut aliquid melius.

Mos supplicum pulchrè accōmo-
datus ad inuocationem.

Fuit uetus mos fieri supplicē, ita ut manu sup-
plex teneret filium illius cui supplex fiebat. The-
mistocles

mistocles uenit ad regem Molossorum, petiturus hospitium, ne interficeretur: stetitq; supplex ad aram, cum ueniret rex, filium paruulum tenens in manibus: et ostenso filio, petiuit sibi parci. Talis fuit ritus supplicum, haud dubiè à primis patribus, Adam, Seth, Sem & Abraham usurpatus. Nos simili modo accedentes ad Deum, stamus coram eo supplices, tenentes filiū suum unigenitum fide in corde nostro: & obtestamur aeternum patrem Domini nostri Iesu Christi, ut nostras preces propter filij sui pro nobis crucifixi & resuscitati obedientiam exaudiat.

Tres causæ, quare propagatio longioris uitæ sit petenda.

Prima, ut ipsi doctrinam de Deo discamus.

Secūda, ut eam in uitæ periculis, pœnitentia, & quotidiana inuocatione exerceamus, & in nobis ueram fidei sententiam, confirmemus.

Tertia, ut alios erudiamus, cōfirmemus, & uerā Dei agnitionem ad posteros propagemus.

Cassita admonitrix sedulæ inuocationis.

Cassita est monitrix duarū rerū. Initiō est laudatrix Dei: quia quotidie canit ter mane, paulo antè solis ortum, meridie & uesperis. Docet nos illa tempora distribuere precationi, & gratiarū actioni. Deinde est monitrix operum agricolarū.

opera enim rustica inchoantur, quādo primum uenit cassita in uere.

COLL.

Salsum dictum, quo diabolus ab inuocante est depulsus.

Mementote historiā, uel potius fabellā de Sancto Bernhardo. est enim crudita fabella, cuiuscūq; sit. Bernhardus sedens in latrina, recitans preces, cum ueniret ad eum diabolus, querens quare tam sancta eo in loco recitaret. Respondit: Quæ sancta uerba ex ore profero, ad Deum perfero: quæ per inferiora decidunt, hæc tu excipe.

Regula precantibus perpendenda.

Promissiones diuinæ sunt ratæ & firmæ, scilicet eum exceptione castigationis & crucis. & hic rectè practicatur tertia petitio orationis Dominicæ, quæ sic sonat: Fiat uoluntas tua, sicut in cælo, sic etiam in terra.

Nobilis quidā, qui in maximas tentationes, & penè in desperationem inciderat, is mihi & Doctori Martino Luthero hoc argumentum proponerat, & magnis uociferationibus dicebat:

Deus promisit se exauditurum nos, ipsum inuocantes.

Ego istam calamitatem sæpe deprecatus sum, et adhuc quotidie deprecor: sed tamen non liberor, et relinquor in ista calamitate.

Ergo,

Ergo, Deus non est uerax in suis promissionib.

Respondeo ad maiorem : Deus promisit se nos exauditurū esse in calamitatib. Promissio uerò illa intelligenda est cum exceptione castigationis, & crucis: plerūq; uerò calamitates sunt castigationes.

Sanctorum pro Ecclesia perpetuæ preces.

In cōuentu Ratisbonensi, cū quidā ex colloquutoribus multos locos ex Augustino & alijs ueteris Ecclesie scriptoribus citaret, quod sancti scirent aliquid de uiuentibus, quibus sanctorū inuocationem uolebat probare: ego deniq; respondi : Quid tā multa dicta ex Augustino et alijs ueteris Ecclesie scriptorib. citas, quasi Augustino & alijs Ecclesie scriptorib. sit tantū habenda fides, & ex illis scriptis solummodo aliquid iudicandū, & nullū in sacris literis haberemus. Imò dicā tibi manifestū testimoniū ex nouo Testamento, probans quòd mortui sint solliciti de ecclesia et de nobis. Ita enim ait Mathæus: Elias & Moyses loquebantur cum Christo de rebus futuris. Ibi dixit Granuelus: Est bonum testimoniū. & approbavit illud. Nō dubium est, quin sancti ipsi qui sunt in coelo, nostri cura erga Ecclesiam in terra uiuentem afficiantur, sicut illi ibi disputabant cum Christo de ipsius passione & collectione Ecclesie per totum terrarum orbem. Non tamē propterea sequitur, sanctos esse inuocandos.

Elu-

173 De Traditionib. humanis.

Elusio inuocationis sanctorum.

Præfecto cuidam in mea patria, alius quispiam aulicus uolebat persuadere opinionem de inuocatione sanctorum, sic inquit: Non ne uides, in aulis oportere aliquē, uolentem sua negocia promover, habere intercessorem et deprecatores pro se apud reges & alios potentes dominos? respondit Præfectus: ô Domine, si in cælo talis uitæ status futurus est, qualis in hac uita status aulicus, ego ne quidem optarem uenire in cælum. In aulis enim est προσωποληψία: in regno uerò cœlesti non erit acceptio personarum.

Ante aliquot annos quispiam in quodam loco concionabatur, quòd sancti non essent inuocandi, orta sic concione: Nulli sancti sunt in cælo, & oēs sancti dormiunt. cœpit materiam alienissimam, nunquam ab hominibus illius loci auditam, qua uoluit euertere cultum sanctorū. Quare statim exploratus & eiectus est. Sic rectè ipsi accidit. Nam sancti sunt in cælo, ut apparet ex apparitione Eliæ & Moyse in monte Thabor.

DE TRADITIONIBVS
humanis.

IN Hasia bonus uir concionator, in mutatione illorum rituum, cum hortaretur populū de abolendo discrimine ciborum, dixit: Utitur utiq; hac liber-

libertate ipse Princeps noster. Significans, Lāt grauium ipsum uesci carnibus. & obtinuit. Postea incidit in morbū in Quadragesima. ibi petiuit rursus à populo, ut abstinerent à carnibus, saltem in hac Quadragesima: ne uideretur à se ortum esse initium mutationis illorum rituum in Ecclesia.

Recitatur historia de Spiridone Cyprio episcopo, digna memoratu. Cū ad eum uenisset hospes die ieiunij, nec subito promi aut parari cibi usitati illo die possent, iubet carnes, quas reconditas habebat, apponi: Non uescor his, inquit hospes, hodie. sum enim Christianus. Tum Spiridon: Et hanc ipsam ob causam te uesci decet, quia es Christianus. Nam omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendum quod cū gratiarū actione sumitur. Obtēperat hospes monit^o hoc exēplo, et discit lōgè alios maiores cult^o Deo prastādos esse, q̄ hęc ciborū discrimina.

Papa Hadrianus, qui fuit præceptor Caroli V. Imperatoris, scripsit longum librū de traditionib. humanis, in hanc sententiā, quòd episcoporū traditiones obligent homines: id est, quòd sit peccatum mortale, uiolare traditiones Pontificum, sicut ille nominat. Sic uerò argumentatur:

Nō obedire parentibus, est peccatū mortale.

Pontifex autem & episcopi, sunt loco parentum in ecclesia.

Ergo nō obedire Pontifici & episcopis, est peccatum mortale.

Respon-

175 De Traditionib. humanis.

Respondeo: Maior est uera: Qui maledixerit patri suo, morte moriatur. Minore concedo, in his quæ sunt ministerij: non in illis quæ sunt extra ministerium. Deus, ipse prohibet pastoribus, condere leges de discrimine ciborum. Ita ille errat in hypothesisi falsa.

Quidam ante annos 12, cuiusdam sui uicini *einouo-uaxos*, eijcientis statuas ex templo, easq; cõburentis fidem sic explorauit. Cuidam statuæ imposuit puluerem tormentariũ, ignorante suo uicino, qui pro more statuas imponebat in fornacem. post paruũ interuallum, puluere incenso, excusit fornacem, et omnes fenestras. Ibi consternatus *einouo-uaxos*, currit ad uicinum, conquerens ipsi de illo casu. Existimabat enim, illam pœnam diuinitus influctam esse, propterea quod statuas, nulla habita ratione, multis cõtumelijs afficeret. Tum uicinus inquit: Tu pœnirir hanc ipsam ob causam. Elapso uerò triduo, *einouo-uaxos* rursus conuenit uicinum. Ibi uicinus auditis iterum ipsius querelis, tandem inquit: Qualis est tua fides & constantia in doctrina Euangelij? tu fatue, ego imposui puluerem in statuam, ut examinarem te in doctrina Christiana, & qualis esset tua constantia in hac statuâ experirer. Quid enim facturus esses, si tibi dicenda esset confessio corã toto mundo propter Euangelium, cum in hac tam leui re sis tam perterritus?

Doctus

De Traditionib. humanis. 176

Doctus & ingeniosus uir, huius oppidi Vuittebergensis pastor, frater Doctoris Pontani, cum esset ualetudinarius, propter crebra bonorū amicorum colloquia alebat cōmensales. Accidit uerò, ut cum eius conuictores luderent in illis diebus hilarium seu bacchanalijs, ipse disputaret cū Hieronymo Baumgartnero, et alijs, proponēs hanc quæstionē: Quare uultis seruare illos ludos hilarium, & nō seruare ieiuniū, uel quadragesimā? Postulabat primò rationē. deinde duriter eos obiurgabat, quòd nullam scirent adducere. Ita quidam uenit in illis ludis hilarium, Quid, inquit, an ego existimens hic esse Christianos, cum uideā tales choreas? pridiē enim auditores iurisperitorū instruxerāt cœnā, ad quam uocauerāt omnes Doctores cū eorum coniugibus & filiabus. ac deinde choreas instituerāt. quem ego obiurgabam dicens: Quare sumis tibi iudicium de Ecclesia? Postea cum esset refutatus, modestius est locutus. Fecit sicut quidam pastor in loco uicino, qui ineptè concionabatur contra suos dominos, descendentes in illis diebus hilarijs personati ad quorundam ciuium familias. Imò hæc fuit magna beneuolentia, & familiaritas superiorum ad inferiores.

Nūc uenio ad quæstionē: Est ne licitū Christianis seruare bacchanalia (ut uocant) nec ne? Respōdeo:
Ieiunium

177 De Traditionib. humanis.

Ieiunium est superstitio, si fiat cum obseruatione opinionis cultus & necessitatis.

Superstitiões et impios cultus necesse est aboleri.

Ieiunium, quod fit cum obseruatione opinionis cultus aut necessitatis, est impius cultus.

Ergo tale ieiunium est abolendum. Illa uerò relaxatio animorum, est consuetudo politica. Cōsuetudines aut politicae honestae possūt retineri. Ergo et illa honesta politica cōsuetudo retineri debebat.

Explicatio dicti: Omnis creatura
sanctificatur per pre-
tationem.

Omnis creatura sanctificatur per pre-
tationem: id est, placet Deo, est concessa, eius usus fit sanctus.
Fuit hic longa disputatio, an liceret iurisperito
dicere causam. Doctor Hieronymus acerrimè di-
sputabat. Doctor Pontanus, bonus et honestus uir;
uolebat professionem suam abijcere. Sed illa res est
diligenter, Dei beneficio, explicata. Omnis
creatura sanctificatur: id est, usus eius
fit concessus & sanctus.

τέλος αὐτῶ θεῶ.